

Murtaen, sortaen vai juuret irti repien?

Katsaus Jyväskylän yliopisto-opiskelijoiden murreasenteisiin

Suomen kielen
pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopistossa
kesäkuussa 2002

Laura Arve

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos SUOMEN KIELEN LAITOS
Tekijä LAURA MARIA ARVE	
Työn nimi MURTAEN, SORTAEN VAI JUURET IRTI REPIEN? KATSAUS JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO-OPISKELIJOIDEN MURREASENTEISIIN	
Oppiaine SUOMEN KIELI	Työn laji PRO GRADU
Aika KESÄKUU 2002	Sivumäärä 78 + 8 SIVUA LIITTEITÄ
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Pro gradu -tutkielmani aiheena on Jyväskylän yliopisto-opiskelijoiden murreasenteet. Tarkoitukseni on selvittää, kuinka opiskelijat suhtautuvat murteisiin. Onko murre opiskelijoiden keskuudessa hyväksytty ja käytetty kielimuoto, vai kuuluuko yleiskielinen puhetapa osaksi opiskelijaidentiteettiä?</p> <p>Tarkastelen opiskelijoiden murreasenteita neljästä eri näkökulmasta: Opiskelijoiden käsitykset omasta puhekielestään kertovat, puhuvatko informantit omasta mielestään murretta. Käsityksien perusteella pohdin, miten opiskelijat suhtautuvat omaan kielenkäyttöön? Selvitän myös, millaisten asioiden he uskovat vaikuttaneen omaan puhekieleensä. Opiskelijoiden tilanteisen kielenvaihtelun tarkastelun tavoitteena on selvittää, missä tilanteissa opiskelijat käyttävät murretta ja milloin murteen käyttö ei ole soveliasta. Murteiden tuntemus kertoo, kuinka tietoisia opiskelijat ovat murteista ja ovatko murteet opiskelijoiden mielestä kiinnostavia. Mielipiteet murteista kertovat puolestaan opiskelijoiden suhtautumisesta murteisiin ja niiden puhujiin.</p> <p>Murreasennetutkimukseni toteutin kyselylomakkeiden avulla. Kyselyyn vastanneita opiskelijoita on yhteensä 50, joita puolet on naisia ja puolet miehiä. Valitsin informantit tutkimukseeni täysin sattumanvaraisesti Jyväskylän yliopiston kirjastosta keväällä 1998.</p> <p>Jyväskylän yliopisto-opiskelijat ovat erittäin tietoisia omasta kielestään ja murteista yleensä. Suurin osa opiskelijoista sanoo puhuvansa murretta, joka on jossakin määrin tasoittunutta. Yleisten oletusten vastaisesti opiskelijanaisten käsitykset omasta puhekielestään osoittautuivat miesten käsityksiä murteellisemmiksi. Kaiken kaikkiaan opiskelijat suhtautuvat murteisiin ja murteiden puhujiin hyvin positiivisesti ja suvaitsevaisesti.</p>	
Asiasanat murre, asenne, identiteetti, sosiolingvistiikka	
Säilytyspaikka suomen kielen laitos	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimusaihe ja -tehtävä	1
1.2. Tutkimusaineisto ja -menetelmä	4
2. OPISKELIJOIDEN KÄSITYKSET OMASTA PUHEKIELESTÄÄN	7
2.1. Opiskelijat kielimuotojensa määrittäjinä	7
2.2. Kuinka opiskelijat kuvailevat käyttämäänsä kieltä?	9
2.3. Kielikäsitteet jatkumolla murteellinen kieli - murteeton kieli	12
2.4. Naisten ja miesten kielikäsitteet	22
2.5. Kielen muuttumiseen vaikuttaneet tekijät	26
3. OPISKELIJOIDEN KÄSITYKSET OMAN PUHEKIELENSÄ TILANTEISESTA KIELENVAIHTELUSTA	31
3.1. Tilanteinen kielenvaihtelu	31
3.2. Tilanteen virallisuuden vaikutus puhekieleen	32
3.3. Kotipaikkakunnan murteen vaikutus puhekieleen	35
3.4. Keskustelukumppanin vaikutus puhekieleen	36
3.5. Vieraiden murteiden vaikutus puhekieleen	38
4. OPISKELIJOIDEN MURRETUNTEMUS	40
4.1. Mitä murteita opiskelijat tuntevat?	40
4.2. Murteiden nimeäminen	45
4.3. Murteiden kuvaileminen	47
4.4. Naiset ja miehet murteiden kuvaajina	51
4.5. Murteista tunnistettavat murrepiirteet	54
4.6. Mielipiteet kaupunkimurteista	58
4.7. Mielipiteet Jyväskylän puhekielestä	59

5. MIELIPITEET MURTEISTA JA NIIDEN KÄYTTÄJISTÄ	64
5.1. Mitä puhe kertoo ihmisestä?	64
5.2. Murteista ja niiden säilymisestä	66
6. PÄÄTÄNTÖ	72
LÄHTEET	76

LIIKTEET

1. Suomen murteet
2. Suomen murrealueet
3. Kysymyslomake
4. Lisätiedot miesinformanteista
5. Lisätiedot naisinformanteista
6. Informanttien kotipaikkakunnat

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimusaihe ja -tehtävä

Pro gradu -tutkielmani aiheena on Jyväskylän yliopisto-opiskelijoiden murreasenteet. Keskeisin kysymys työssäni on, kuinka opiskelijat suhtautuvat murteisiin ja niiden käyttöön. Onko murre opiskelijoiden keskuudessa käytetty ja hyväksytty kielimuoto vai onko se kielimuoto, josta pyritään tietoisesti eroon ja jota vältellään? Kuuluuko murre osaksi opiskelijaidentiteettiä, vai edellyttääkö yliopisto-opiskelu kenties yleiskielen käyttöä? Pirkko Nuolijärvi (1986: 71) huomioi tutkiessaan Helsinkiin muuttaneiden eteläpohjalaisten ja pohjoissavolaisten kielellistä sopeutumista, että 1960-luvun Helsingissä maalaisuus ja murteellisuus olivat piirteitä, joista mieluummin haluttiin päästä eroon kuin säilyttää ne. 1970-luvun alussa suhtautuminen murteellisuuteen alkoi hiljalleen muuttua, ja murre antoi uudelle kaupunkilaiselle pikemminkin eksoottista lisäväriä kuin laski hänen itsetuntoaan. Samansuuntainen kehitys näyttää jatkuneen aina 90-luvulle saakka. Nyt mielenkiintoni kohteena ovat jyvaskyläläisopiskelijat ja heidän murreasenteensa: millaisiksi opiskelijat osoittautuvat asenteissaan nyt, 2000-luvulle siirryttäessä? Millainen on tutkimieni opiskelijoiden suhde murteisiin ja niiden käyttöön?

Asennetutkimusta tehtäessä on aluksi syytä paneutua hieman erilaisiin asennemääritelmiin. Hyvin kapeasti ajateltuna **asenne** voidaan määritellä tunteeksi, joka liittyy johonkin henkilöön, kohteeseen tai kysymykseen. Tällainen tunne on yleinen ja pysyväisluonteinen, myönteinen tai kielteinen tunne. (Petty & Cacioppo 1981: 7.) Hieman laajempi määrittelytapa, jo Platonista asti juontuva näkemys, on käsittää asenteeseen kuuluvaksi niin tunne, ajatus kuin toimintakin (Eagly & Chaiken 1993: 1). Käyttäytymisen näkökulmasta tarkasteltuna asenne voidaan puolestaan nähdä valmiudeksi reagoida johonkin objektiin, henkilöön, instituutioon tai tapahtumaan joko myönteisesti tai kielteisesti. Asennetutkimuksessa on erotettu toisistaan asenteen kolme eri komponenttia: **kognitiivinen**,

affektiivinen ja **konatiivinen** reaktio. **Kognitiivisten reaktioiden** taustalla ovat usein valmiit uskomukset, jotka vaikuttavat ihmisen mielipiteisiin asioista. **Affektiiviset reaktiot** ovat kuvattavissa esimerkiksi kohteen ihailuna, inhona tai arvosteluna, joiden taustalla vaikuttavat puolestaan yksilön arvot tai merkityksenannot. **Konatiiviset reaktiot** ovat todellisia toimintoja: mitä yksilö sanoo tekevänsä tai tekee. (Tiuraniemi 1993: 21).

Sosiolingvistit ovat tavallisesti tarkoittaneet asenteilla mielipiteitä kielestä ja sen käyttäjistä. Asenteita voidaan kuitenkin tarkastella mielipiteiden lisäksi myös suhteessa faktiseen kielenkäyttöön. (Paavola 1987: 9.) Sosiolingvistit siis tarkastelevat ja ovat kiinnostuneita asenteiden vaikutuksesta yksilöiden kielenkäyttöön. Salomaa (1981: 60) määrittelee asenteen sisäiseksi reaktioksi, jonka ihminen yleensä ilmaisee jollakin tavoin näkyvästi. Asenne sinänsä voi olla joko tiedostettu tai tiedostamaton eli piiloasenne. Asenteet ovat aina positiivisia tai negatiivisia, ja ne joko opitaan tai hankitaan.

Oma lähtökohtani on se, että asenteet ovat kyllä mielipiteitä kielestä, mutta todellisen kielenkäytön ja kielellisten valintojen tarkastelua ei voi jättää asennetutkimuksen ulkopuolelle. Se, valitseeke nuori yleiskielisen vai murteellisen puhutavan, kertoo paljon niin yksilön kuin ympäristönkin asenteista eri kielimuotoja kohtaan. Nuori voi hyvinkin paikkakuntaa vaihtaessaan muuttaa puhutapaansa yleiskielisemmäksi tahtoessaan peittää oman murretaustansa. Toisaalta muuttaja saattaa myös olla ylpeä juuristansa ja näin ollen säilyttää oman murteensa entisellään tai jopa korostaa sitä. Kaikki eivät kuitenkaan ole yhtä tietoisia ratkaisuisistaan tehdessään kielivalintoja, vaan murteen säilyttäminen tai häivyttäminen voivat tapahtua täysin huomaamattakin. Asenteet kuitenkin näkyvät kielenkäyttötilanteissa, ja tästä syystä olenkin pyrkinyt selkeiden mielipiteiden lisäksi kartoittamaan myös informanttien käsityksiä tilanteisesta ja käyttäjäkohtaisesta kielenvaihtelusta sekä heidän murretuntemustaan. Nämä tukevat ja tuovat kenties uuttakin tietoa heidän murreasenteistaan. Nämä ovat tutkimuksessani neljä suurinta osaluuetta.

Identiteetin voi katsoa liittyvän kiinteästi asenteisiin. Asenteet ilmaisevat ryhmäjäsenyyksiä ja sosiaalisia identiteettejä. Asenteiden muutoksen ja niiden pysyvyyden voi nähdä pyrkimyksenä tasapainoon sosiaalisen ympäristön kanssa. Ympäristön odotuksiin mukautuminen sekä omien keskeisten arvojen ja asenteiden mukaiseen ympäristöön hakeutuminen ilmentävät muun muassa tätä balanssipyrkimystä. (Helkama–Myllyniemi–Liebkind 1998: 192–194). Identiteettiä voidaan pitää subjektiivisen todellisuuden keskeisimpänä elementtinä. Identiteetti, samoin kuin kaikki muu subjektiivinen todellisuus, on dialektisessa suhteessa yhteiskuntaan: identiteetti muodostuu, säilyy ja muuntuu sosiaalisissa prosesseissa ja sosiaalisissa suhteissa. (Berger–Luckmann: 1994: 195–196.) Sosiaalisen identiteetin teoriassa päämääränä on ymmärtää minuuden suhdetta laajempaan sosiaaliseen ympäristöön, esimerkiksi ryhmään tai yhteisöön. Perusoletuksena on, että yhteiskunta muodostuu ryhmistä ja yksilön identiteetti muodostuu puolestaan sen mukaan, millaisiin ryhmiin hän kuuluu ja missä määrin hän on sitoutunut ja samaistunut näiden ryhmien toimintaan, arvoihin ja asenteisiin. Minäkäsitys muodostuu sosiaalisen ja yksilöllisen identifioitumisen kautta, ja minäkäsitys on täten yhteydessä ihmisen sosiaaliseen käyttäytymiseen. (Tiuraniemi 1993: 26–30.) Kielellisiä asenteita tarkasteltaessa törmää väistämättä myös yksilön sosiaaliseen identiteettiin: mihin ryhmään yksilö kokee identifioituvansa? Tämä vaikuttaa ymmärrettävästi niin kielellisiin valintoihin, mielipiteisiin kuin asenteisiinkin. Yksilön asenteet ovat tiukasti limittyneet yksilön identiteettiin ja identifioitumiskohteisiin. On kuitenkin tärkeää nähdä identifikaatio konstruktiona, joka ei koskaan sulkeudu: identifikaatio on jatkuva prosessi. Identiteetin käsite ei siis ilmaise minän pysyvää sisintä. Se on jatkuvien muutosten ja siirtymien kohteena. (Hall 1999: 248–250.)

Asennetutkimus on sosiolingvistiikan alalla suhteellisen uusi aluevaltaus ja mielenkiinnon kohde. Asennetutkimusta on Suomessa tehty vasta 1970-luvulta lähtien. Kiinnostus aiheeseen on paremminkin vasta viriämässä. Tästä syystä käytössäni ei ole kovin laajamittaista tutkimustietoa kyseisestä aiheesta. Suomessa aihetta ovat tutkineet muun muassa Aila Mielikäinen (ks. Mielikäinen 1981). Nykysuomalaisen puhekielen murroksen

Jyväskylän osatutkimuksessa on tarkasteltu eteläpohjalaisten opiskelijoiden murteen muuttumista ja heidän kieltä koskevia mielipiteitään. Pirkko Nuolijärvi on tutkinut Helsinkiin muuttaneiden eteläpohjalaisten ja pohjoissavolaisten kielellistä sopeutumista (ks. Nuolijärvi 1986) ja Liisa Paavola kaksikielisten helsinkiläisten kielellisiä asenteita ja niiden vaikutusta tilanteiseen kielenkäyttöön (ks. Paavola 1987). Leena Salomaa on tutkimuksessaan puolestaan tarkastellut Turun puhekieltä ja turkulaisten kielellisiä asenteita (ks. Salomaa 1981). Mielenkiintoisia vertailukohteita omalle työlleni ovat myös Leena Silvennoisen 1979 Jyväskylän yliopistossa valmistunut pro gradu -tutkielma jyvaskyläläisten koululaisten ja opiskelijoiden puhekielestä sekä Sanna Leipälän suomen kielen pro gradu -tutkielma haapajärvisten murreasenteista, joka valmistui Jyväskylän yliopistossa joulukuussa 2000.

1.2 Tutkimusaineisto ja -menetelmä

Asenteiden tutkimisessa on käytetty lingvistiikan alalla yleensä kahdentyyppistä metodologiaa: Tavallisempi on puhenäytteiden arviointitesti, jossa informantit kuuntelevat nauhoitettuja puhenäytteitä sekä arvioivat niitä ja niiden puhujia. Toinen melko yleisesti käytetty metodi on haastattelumenetelmä, jossa apuna on yleensä ennalta suunniteltuja kyselylomakkeita. (Paavola 1987: 4.) Itse toteutin asennetutkimukseni pelkän kyselylomakkeen avulla. Kyselylomakkeessa on kolmesta kysymystä, joista kolme ensimmäistä käsittelevät informanttien taustatietoja. Loput kymmenen kysymystä on muodostettu siten, että ne ovat jaettavissa neljään suurempaan osa-alueeseen: informanttien käsityksiin omasta kielenkäytöstään, oman kielen tilanteiseen kielenvaihteluun, murteiden tuntemiseen ja suoriin mielipiteisiin murteista. Kysymyslomake on liitteenä 3.

Kyselylomakkeen pyrin laatimaan mahdollisimman avoimeksi, jotta vastaajat saivat vastata kysymyksiin haluamallaan tavalla. Näin en ole voinut vaikuttaa niin paljon kyselyn tuloksiin. Sosiolingvistinen tutkimus ei voi

kuitenkaan täysin välttää subjektiivisuutta, sillä tutkimuksen lähtökohtana oleva teoria ja hypoteesit perustuvat jo itsessään subjektiivisille käsityksille. (Paavola 1987: 5.)

Kyselyyn vastanneita opiskelijoita on yhteensä 50, joista naisia ja miehiä on kumpiakin 25. Informantit on numeroitu siten, että numerot 1–25 ovat miehiä ja 26–50 naisia. Tämän lisäksi käytän esimerkeissä selvyuden vuoksi miesten kohdalla numeron edessä kirjainta M ja naisten kohdalla kirjainta N (esimerkiksi M10 ja N35). Ikäjakauma vastaajilla on 19–34. Informantit on eritelty tarkemmin liitteissä 4 ja 5, ja vastaajien kotikaupungit ovat koottuna liitteeseen 6.

Valitsin informantit tutkimukseeni täysin sattumanvaraisesti Jyväskylän yliopiston pääkirjastosta tammi–maaliskuussa 1998. Tarkoitukseni oli saada vastaajiksi naisia ja miehiä sama määrä, jotta sukupuolten välinen vertailu on mahdollista. Kävin kysymässä informanteilta heidän halukkuuttaan vastata kyselyyn. Samalla, kun kysyin informanttien halukkuutta lomakkeen täyttämiseen, varmistin, että he opiskelevat yliopistossa. Suomen kieltä pääaineenaan opiskelevat jätin tietoisesti kyselyn ulkopuolelle. Kyselyyn vastanneet opiskelijat saivat mahdollisuuden kieltäytyä lomakkeen täyttämisestä, joskaan näin ei tapahtunut.

Opiskelijat olivat viettämässä aikaa yliopiston kahvilassa, jossa he myös vastasivat kyselyyn. Vastattuaan he palauttivat lomakkeen. En ollut millään tavoin määritellyt ennalta lomakkeen täyttämiseen käytettävää aikaa, vaan jokainen vastasi kyselyyn haluamallaan tavalla. Aikaa lomakkeen täyttämiseen kului opiskelijoilta noin kymmenestä minuutista reiluun puoleen tuntiin.

Pro gradu -tutkielmani jakautuu kysymysten mukaisesti neljään osa-alueeseen: käyttäjäkohtaiseen ja tilanteiseen kielenkäyttöön, murteiden tuntemiseen sekä selkeisiin mielipiteisiin murteista. **Käyttäjakohtaisen kielenvaihtelun** selvittämisessä mielenkiintoni kohteena on se, puhuuko informantti omasta mielestään murretta vai yleiskieltä tai kenties näiden sekoitusta. Tarkastelen myös sitä, kuinka informantit kuvailevat käyttämäänsä kieltä ja millaisten asioiden he uskovat vaikuttaneen omaan puhekieleensä.

Tilannekohtaisen kielenvaihtelun tarkastelun tavoitteena on selvittää, missä tilanteissa vastaajat käyttävät murretta, toisin sanoen milloin murteen käyttö on suotavaa. Vai onko opiskelijoiden mielestä sellaisia tilanteita, joihin murre ei sovi? **Murteiden tuntemus** kertoo siitä, kuinka tietoisia informantit ovat eri murteista ja ovatko murteet vastaajien mielestä kiinnostavia. Tämän lisäksi minua kiinnostaa myös, miten informantit nimeävät ja kuvailevat eri murteita. **Selkeät mielipiteet murteista** antavat informanteille mahdollisuuden pohtia murteiden merkitystä, ja mielipiteet tuovat lisätietoa ja varmuutta siitä, miten informantit murteisiin suhtautuvat. Käsittelytavasta huolimatta kyseiset osiot eivät ole toisistaan täysin erillisiä, vaan kokonaiskuvan saamiseksi niitä on tarkasteltava toisiinsa kytkeytyvänä, suurempana kokonaisuutena. Kukin osio kyllä erittelee opiskelijoiden murreasenteita, mutta yhdessä ne kertovat opiskelijoiden murreasenteista sen laajemmassa merkityksessä.

Tutkimusmetodini on ensisijaisesti kvalitatiivinen. Tarkoitukseni on kuitenkin mahdollisuuksien mukaan selvittää asenteita myös kvantitatiivisen tutkimuksen keinoin laskelmien ja taulukoiden avulla. Uskonkin, että nämä kaksi näkökulmaa ja tutkimustapaa kulkevat sulassa sovussa keskenään siten, että tarkastelutapani antaa Jyväskylän yliopisto-opiskelijoiden murreasenteista mahdollisimman monipuolisen ja kattavan kuvan.

2. OPISKELIJOIDEN KÄSITYKSET OMASTA PUHEKIELESTÄÄN

2.1. Opiskelijat kielimuotojensa määrittäjinä

Jyväskylän yliopisto-opiskelijat elävät keskellä muuttunutta kieli-ilmastoa. Heidän ympärillään on valtava määrä kielimuotoja, jotka sijoittuvat murteen ja yleiskielen väliin. Nykyisin ihmiset joutuvat käyttämään kieltä yhä enemmän julkisissa tilanteissa, ja tämä aiheuttaa väistämättä murteen ja yleiskielen varianttien kamppailua puhekielessä (Mielikäinen 1984: 206-207.) Kaiken kaikkiaan olemme tilanteessa, jossa kukaan ei enää puhu puhtaasti vanhoja aluemurteita, eikä tosin puhdasta yleiskieltäkään (Paunonen 1989: 217-218.)

Paikallismurteiden ja yleiskielen välille on syntynyt uusia kielimuotoja, joita ei voi yksiselitteisesti pitää aluemurteina tai yleiskielenä. Sociolinguvistisiin tutkimuksiin on otettu käyttöön uusia käsitteitä kuvaamaan näitä muuttuneita kielimuotoja. Murteen ja yleiskielen sekä niiden väliin jäävien ”siirtymämurteiden” voi sanoa muodostavan jatkumon, jonka ääripäinä ovat **aluemurre** ja **yleiskieli**. Näiden kielimuotojen väliin jäävät tasoittuneet kielimuodot **aluepuhekieli** ja **yleispuhekieli**. Aluepuhekieli pitää sisällään kielimuodot, jotka ovat murrepiirteiltään selkeästi tasoittuneita, mutta puhujan kotipaikka on edelleen pääteltävissä puheen perusteella. Yleispuhekieli on puolestaan kielimuoto, jossa ei ole havaittavissa selviä alueellisia piirteitä, mutta sitä ei voi vielä sanoa yleiskieleksikään. (Mielikäinen 1989: 238 – 240.) Termejä aluepuhekieli ja yleiskieli eri tutkijat käyttävät hieman eri merkityksissä. Vaikka termien käytössä on selkeitä eroja, on niiden avulla yleensä kuvattu nimenomaan murteiden tasoittumista, aluemurteiden uusia ilmenemismuotoja. Tämä muuttunut murreilmasto on syytä huomioida, kun tarkastellaan opiskelijoiden käsityksiä omasta puhekielestään.

Sen lisäksi, että opiskelijat ovat tekemisissä eri tavalla tasoittuneiden murteiden kanssa, on heidän ympärillään valtava määrä konkreettisesti eri aluemurteita puhuvia ihmisiä. Tämän lisäksi on vielä syytä ottaa huomioon, että murteita esiintyy kaiken kaikkiaan hyvin monenlaisissa

yhteisöissä. On yksilömurteita, perheiden murteita, kylien ja pitäjien sekä maakuntien murteita. (Rapola 1947: 5-8.) Opiskelijat ovat siis kosketuksissa hyvin monenlaisten kielimuotojen kanssa. Myös heidän oma kielensä sijoittuu tälle moniulotteiselle jatkumolle. On selvää, että vertailukohteet, joihin omaa kieltä peilataan, eivät ole välttämättä aivan selviä, koska puhtaan murteen puhujia on tuskin enää olemassa. Oma murre määritellään aina vertaamalla sitä tiedostamatta johonkin kielimuotoon – jonkun ihmisen puhumaan tai jossakin alueella puhuttuun murteeseen, vaikka vertausta ei ilmi lausutakaan. Jokaisella vastaajalla on oma vertailukohteensa. Kielimuotojen määrittely on siis suhteellista: määrittely tapahtuu aina suhteessa johonkin. Tämän vuoksi on luonnollista, että opiskelijoiden kuvaukset käyttämästään kielestä eivät ole yksiviivaisia ja selkeärajoja: kielimuotojen vaikeatulkintaisuus ja vaihtelevuus näkyvät myös opiskelijoiden vastauksissa.

Opiskelijat käyttävät kieltä määrittäviä termejä vaihtelevasti. Yleiskieli tai murre eivät ole käsitteinä merkitykseltään yksitulkintaisia, vaan jokainen informantti ymmärtää kyseiset termit omalla tavallaan, omasta kokemusmaailmastaan käsin: toinen käsittää murteen kielimuodoksi, jota puhuttiin sata vuotta sitten, toisen mielestä nykypäivän muuttuneet murteet ovat murteita siinä missä vanhat aluemurteetkin. Informanttien käyttämiä termejä ei luonnollisestikaan voi pitää yhtä selkeärajoja kuin ne yleensä lingvistiikan alalla on totuttu käsittämään. Käsitteet omasta kielestä ovat erittäin subjektiivisia. Ne eivät myöskään välttämättä vastaa informanttien todellista kielenkäyttöä, koska omaa puhetta on mahdollista määritellä joko yleiskielisemmäksi tai murteellisemmäksi kuin se todellisuudessa on. Tästä johtuen informanttien kielikäsitteiden kautta ei ole mahdollista määrittää informanttien todellista kielenkäyttöä.

Termien ja käsitteiden monitulkintaisuudesta huolimatta opiskelijoiden määritelmät kertovat siitä, millaisena informantit pitävät omaa puhekieltänsä. Määritelmien taustalla on nähtävissä se, millainen on vastaajan oma käsitys käyttämästään kielestä, miten hän suhtautuu omaan kieleensä. Tähän käsitykseen ovat kytkeytyneet myös informanttien asenteet murteita kohtaan. Asenteiden lisäksi vastauksista voi eksplisiittisesti nähdä myös sen,

millaiseksi kielimuodoksi murre tänä päivänä ymmärretään. Onko se edelleen rinnastettavissa vanhoihin aluemurteisiin vai onko murteella jokin uusi, väljempi merkitys?

2.2. Kuinka opiskelijat kuvaavat käyttämäänsä kieltä?

Useimmin toistuvat käsitteet opiskelijoiden vastauksissa ovat jokin *murre* sekä *yleiskieli*. Omaa kieltä määritellään usein näiden kahden termin avulla: kieli on jotakin tiettyä murretta, useamman murteen sekoitusta, yleiskielen ja murteen sekoitusta tai yleiskieltä. Kaiken kaikkiaan opiskelijoiden vastauksissa esiintyy mainintoja eri murteista ja muista kielimuodoista seuraavasti:

MURRE	35	SEKAKIELI	10
Murre	2	Sekoitus	5
Murresanoja	2	Sekakieli	2
Savon murre	5	Sekokieli	1
Savo	2	Sekasotku	1
Savolaisittain	1	Sekavaa kielenkäyttöä	1
Savolaisvaikuttein	1		
Läntinen savo	1		
Keskisuomalainen kieli	1	YLEISKIELI	29
Keskisuomalaisittain	1		
Keskisuomalainen painotus	1	Yleiskieli	16
Keskisuomalainen murre	1	Yleiskielentyyppinen kieli	1
Jyväskyläläismurre	1	Yleissuomi	1
Kainuun murre	1	Kirjakieli	4
Kainuuta	1	Kirjakieli-suomi	1
Karjalan murre	1	Peruskieli	1
Nykykarjala	1	Perussuomi	1
Kymenlaakson murre	1	Neutraali kieli	1
Kotkan murre	1	Puhdas suomen kieli	1
Pohjanmaan murre	2	Puhtain suomi	1
Etelä-Pohjanmaan murre	2	Murteeton kieli	1
Pohjalaismurre	1		
Keski-Pohjanmaan murre	1		
Ylivieskan murre	1		
Oulun murre	1		
Oulu	1		
Turun murre	1		

Informantit mainitsevat vastauksissaan hyvin usein (35) jonkin murteen, kun he kuvailevat omaa puhekieltään. Tämä kertoo siitä, että he havaitsevat kielestään jonkinasteista murteellisuutta. Eri murremainintojen kokonaismäärästä ei kuitenkaan suoraan ole laskettavissa, kuinka moni määrittelee kielensä joksikin murteeksi, koska muutamat informantit kuvailevat kielensä eri murteiden sekoitukseksi. Yhdessä määritelmässä voi siis esiintyä useampi *murre*-maininta. *Murre*-käsitteen esiintyminen vastauksessa ei myöskään kerro sitä, että vastaaja määrittelee kielensä yksiselitteisesti kyseiseksi murteeksi, sillä termejä käytetään vain harvoin sellaisenaan. Usein käytettyä termiä joko lievennetään tai sen avulla kuvataan omassa kielessä esiintyviä, kenties yksittäisiäkin murrepiirteitä ja -vivahteita:

Heikohkoa savoa. Vaihtelee tilanteen mukaan. (N34)

Eniten ehkä yleiskieltä, mutta viitteitä savonmurteesta. (M21)

Vastauksista voi päätellä, että oma kieli ei ole verrattavissa entisiin aluemurteisiin, vaikka kenties selviä murteellisuuksia omasta puheesta havaitaankin. Tätä kuvastaa se, että pelkän *murre*-termin käyttö on opiskelijoiden vastauksissa harvinaista. Omaa tasoittunutta murretta ei pidetä selvästi murteena. Opiskelijat eivät ilmeisesti pidä nykypäivän muuttuneita murteita ”aitoina” murteina, toisin sanoen *murre* ei sellaisenaan kuvaa opiskelijoiden mielestä tasoittuneita kielimuotoja, vaan termi ymmärretään useimmiten kielimuodoksi, joka on lähellä vanhoja aluemurteita.

En, hiukka leveellä Suomella ja konsonanteja painotellen tosin mutta ei se puhasta savvoo ole. (N44)

Puhun aika pitkälle Ylivieskan murretta. Hyvää kahavia. (N33)

Murteen ideaali on useimmiten vuosien takaisissa kielimuodoissa. Lingvistien käyttöön on nykymurteiden kuvausta helpottamaan otettu alue- ja yleispuhekieli-käsitteet, mutta opiskelijoille nämä termit eivät luonnollisestikaan ole tuttuja. Opiskelijoiden määritelmät kuitenkin todistavat, että kyseiset termit ovat erittäin käyttökelpoisia tämän päivän murrekuvauksissa.

Yleiskieli-termiä tai vastaavia yleiskielistä puhetapaa kuvailevia termejä esiintyy vastauksissa myös suurella osalla. Yleiskielellä opiskelijat tarkoittavat todennäköisimmin puhekieltä, joka on murteetonta, mutta joka ei välttämättä ole täysin normin mukaista kieltä. Vain kaksi informanttia määrittelee puheensa pelkäksi *yleiskieleksi*.

Yleensä puhun mielestäni yleiskieltä - - (M11)

Puhun yleiskieltä, joka vahvasti vilahtaa myös kirjakieleen - - (M10)

Tyypillisesti sekä murretta että yleiskieltä kuvaavia käsitteitä on käytetty molempia samassa vastauksessa: oma kieli määritellään jossakin suhteessa näiden sekoitukseksi tai puheessa ilmenee viitteitä molemmista kielimuodoista. Opiskelijoilla on käsitys oman murteen tasoittumisesta, ja tätä ilmiötä kuvataan kyseisten termien avulla.

Savon murretta ja yleiskieltä sekaisin. (N50)

Yleiskieli pääosiltaan. Jonkin verran kainuun murretta. (M23)

Eniten ehkä yleiskieltä, mukana viitteitä savon murteesta. (M21)

Kirjakielen, peruskielen, yleissuomen ja perussuomen käsitteitä opiskelijat käyttävät mitä ilmeisemmin samassa merkityksessä kuin *yleiskieltä*, kuten myös käsitteitä *neutraali, murteeton* tai *puhdas suomen kieli*. Yksi informanteista tekee eron yleiskielen ja kirjakielen välille:

Puhun yleiskieltä, joka vahvasti vilahtaa myös kirjakieleen - - (M10)

Muiden *kirjakieli*-termiä käyttäneiden informanttien vastauksista voi päätellä heidän tarkoittavan sillä kieltä, joka ei ole täysin norminmukaista vaan lähinnä yleiskieltä:

Kai se jotakin murretta on, tosin aika lähellä kirjakieltä. (M22)

Kirjakieltä savolaisvaikuttein. (M24)

Opiskelijoiden vastauksissa käytetyt termit osoittavat, että käsitteet *murre* ja *yleiskieli* ovat opiskelijoiden keskuudessa melko tuttuja ja

käytettyjä. Useimmin aineistossa esiintyy kuitenkin käsite *murre*, mikä osoittaa, että suuri osa informanteista pitää käyttämäänsä kieltä ainakin osin murteellisena. On murreasenteiden suhteen merkittävää, että *yleis-* tai *kirjakieli-*termiä useammin vastauksissa esiintyy *murre-*termi. Oman puheen murteellisuus on tiedostettua, ja se mainitaan useimmissa määritelmissä, vaikka oma murre olisikin tasoittunutta tai jäljellä on vain joitakin murre sanoja. Tämän perusteella voi olettaa, että opiskelijat eivät ainakaan ehdottomasti pyri kieltämään omaa murteellisuuttaan. Vahvan yleiskielisyyspyrkimyksen olettaisi näkyvän myös opiskelijoiden vastauksissa oman kielen määrittelemisenä useammin yleiskieleksi.

Vastausten perusteella opiskelijat ovat huomioineet murteiden tasoittumisen: erittäin useassa vastauksessa on *murre-*termin rinnalla yleiskielistä puhetapaa ilmaiseva termi. Vaikka opiskelijat mainitsevat kielessään esiintyvän usein murteellisuutta, vain harvoin se määritellään pelkäksi murteeksi. Opiskelijoiden määritelmien kautta voi nähdä yhteyden murteiden todellisiin, muuttuneisiin ilmenemismuotoihin: Yleiskielen ja murteen sekoittuminen on todellisuutta. Suurin osa kaikista suomen kielen puhujista lukeutuu mitä ilmeisemmin lingvististen tutkimusten mukaan joko aluepuhekielen tai yleispuhekielen puhujiksi. Kummassakin kielimuodoissa on näkyvissä piirteitä sekä yleiskielestä että murteesta, näiden kielimuotojen osuus tai aste-ero puheessa on vain erilainen. On siis hyvin oletettavaa, että suurin osa opiskelijoista käyttää sekä *murre-* että *yleiskieli-*käsitteitä määritellessään omaa puhekieltään. Todennäköisesti opiskelijoiden käyttämä kieli ei todellisuudessa ole puhdasta aluekieltä.

2.3. Kielikäsitukset jatkumolla murteellinen – murteeton kieli

Kyselyyn vastanneiden informanttien käsityksiä käyttämästään kielestä on mahdotonta jakaa dikotomisesti joko murteellisiksi tai yleiskielisiksi. Opiskelijoiden näkemykset on paremminkin nähtävä jonkinlaisena jatkumona, joiden ääripäinä ovat toisaalla murteelliseksi määritelty ja toisaalla

yleiskieliseksi tai murteettomaksi määritelty kieli. Tätä jatkumoa käytän pohjana tarkastellessani opiskelijoiden kielellisiä käsityksiä.

Tutkimusnäkökulmani poikkeaa normaalista puhekielen tutkimuksesta, sillä tutkimusaineistonani ovat ainoastaan opiskelijoiden omat käsitykset käyttämästään kielestä. Koska en tutki opiskelijoiden todellisia kielimuotoja, vaan tarkastelen heidän käsityksiä käyttämästään kielestä, en käytä omassa tutkimuksessani aiemmin mainitsemiani termejä **aluekieli**, **aluepuhekieli**, **yleispuhekieli** ja **yleiskieli**. Näitä termejä on tähän asti käytetty todellisten kielimuotojen tutkimisen yhteydessä, ja tästä syystä termit jo itsessään pitävät sisällään merkityksiä joko voimakkaasti tai vähemmän voimakkaasti leimaavista murrepiirteistä, joiden avulla jako näiden kielimuotojen välillä tapahtuu. Itselläni ei ole käytössä kielinäytteitä, joiden perusteella voisin tulkita opiskelijoiden puheessaan mainitsemien murteiden leimallisuusasteita. Tästä syystä päädyn tarkastelemaan informanttien kielellisiä käsityksiä asteikolla murteellinen – murteeton.

Kun tarkastelen opiskelijoiden määritelmiä käyttämästään kielestä, otan huomioon kielen, jota opiskelijat sanovat puhuvansa Jyväskylässä ollessaan, mikäli he ovat määritelleet sekä kotona että opiskelupaikkakunnalla käyttämänsä kielen. Myöhemmin tarkastelen erikseen informanttien käsityksiä tilanteisesta kielenvaihtelusta, ja siinä yhteydessä käsittelen informanttien kielen vaihtumista opiskelu- ja kotipaikkakunnalla olemisen mukaan (ks. luku 3).

Vain neljä informanttia kuvaa käyttämänsä kielen yksiselitteisesti joksikin murteeksi. He eivät mainitse murteensa olevan tasoittunutta tai yleiskielistynyttä. Mahdollista toki on, että opiskelijat ovat huomanneet murteensa tasoittumisen, mutta he tästä huolimatta pitävät sitä murteena.

Puhun Turun murretta, jossa sanoja lyhennetään paljon, mutta toisaalta lisätään sanaan ”omituisia” päätteitä (esim: nukuin -> nukkusin). (N29)

Puhun tyypillistä Kotkan murretta, ei ole muuttunut miksiäkään, vaikka olen asunut myös muualla. (N28)

Kymenlaakson murre. (M3)

Oulun murretta. (N30)

Nämä neljä kielikäsitystä asettuvat aivan janan murteellisimpaan päähän: informantit käsittävät kielensä niin sanotusti aluemurteeksi. Heidän käsityksensä puhumastaan kielestä on selkeä ja yksiselitteinen. Omaa kieltä pidetään murteena.

Kaksi seuraavaa informanttia määrittelee kielensä myös murteeksi, mutta näissä käsityksissä on nähtävissä hienoinen aste-ero edellisten esimerkkien käsityksiin verrattuna. Oma kieli on määritelty murteeksi, mutta vastaukset eivät ole yhtä ehdottomia.

Jotain ”läntistä”-savoja. (M4)

Venytän sanoja, savolaisittain vissiin? (N32)

Vaikka M4 määrittelee murteensa melko tarkasti *läntiseksi savoksi*, on vastauksessa silti jotakin suuripiirteistä ja tiedostamatonta: oman puhekielen määrittelemisen ei ole yhtä omakohtaista ja varmaa kuin edellisillä informanteilla. Sama ilmenee myös toisessa esimerkissä. Tästä huolimatta oma kieli on määritelty murteeksi.

Läheisesti murteellisiin kielikäsitteisiin liittyvät myös ne opiskelijoiden kielen kuvaukset, joissa oma murre määritellään usean murteen sekoitukseksi. Näin kielensä määrittäneet informantit laskevat itsensä kyllä murteen puhujiksi, joskaan he eivät sano puhuvansa ainoastaan jotakin tiettyä murretta.

Puhun pohjanmaan, savon ja keskisuomalaisten murteiden sekakieltä. (N35)

En puhu ”puhtaasti” mitään murretta. Itä- ja Länsimurteiden rajaseudulla vaikutteita molemmista suunnista. Ehkäpä eniten savon murretta on puheessani. (N37)

Puhun Kainuun murretta, joka on hyvin savolaisvaikutteista. Äidin pohjois-Karjalaisuus ja aikaisempi opiskelupaikkani (Joensuu) tuovat muutamia sanontoja /sanoja sieltä päin. (M5)

Puhun lähinnä monen murteen sekoitusta – mitään tiettyä murretta ei voi erottaa. (N36)

Kaksi ensimmäistä informanttia eroavat muista esimerkin informanteista, koska he ovat kotoisin alueilta, jotka voidaan lukea ns. siirtymämurrealueiksi. Oma kotipaikka on usean murrealueen rajalla. Tämän vuoksi on selvää, että

omassa murteessa on piirteitä useista eri murteista. He määrittelevät kielensä kotiseudullaan todellisuudessa puhutun kielen mukaisesti, eli kielessä on vaikutteita useammasta murreryhmästä. Kahdella viimeisellä esimerkin informantilla puolestaan useammat asuinpaikat ovat mahdollisesti vaikuttaneet siihen, että oma puhekieli määritellään usean murteen sekoitukseksi: asuminen eri murrealueilla ja sen kautta kosketus useisiin murteisiin on aiheuttanut asuinalueilla esiintyvien murrepiirteiden tarttumisen myös omaan kieleen. Viimeisestä esimerkistä käy ilmi, että omassa puheessa esiintyviä murteita pidetään jo tasoittuneina, vaikkakin oma kieli on määritelty murteelliseksi. Tässä tuleekin selvästi esiin kielikäsitteiden subjektiivisuus. Murteellisuus on mahdollista ymmärtää varsin eri tavoin: tasoittunutta kieltä voidaan pitää murteellisena kielimuotona. Koska itselläni ei ole käytössä informanttien kielinäytteitä, joudun vain toteamaan eri ihmisten kielikäsitteiden rinnastumattomuuden. Jokainen käsittää murteellisuuden omalla tavallaan.

Lievemmin murteelliseksi kielensä kuvailevien informanttien kielimääritelmässä on nähtävissä selvä ero edellä esittelemiini murteen puhujiin: kieli määritellään edelleen jossakin määrin murteeksi, mutta vastauksissa näkyy jokin lievennys tai selvennys, joka erottaa käsitteet täysin murteellisista kielikäsitteistä. Nyt esittelemäni informantit voidaankin katsoa jatkumolla jo hieman murteettomammiksi omassa kielikäsitteissään.

Puhun ”nykykarjalaa”, aksentti on vahvasti lappeenrantalainen, persoonapronominit vanhakarjalaisia. Muita vanhoja sanoja tunnen tuskin lainkaan. (N31)

Puhun aika pitkälle Ylivieskan murretta. Hyvää kahavia. (N33)

Hieman venyttävää konsonanttien kahdentumista; esim. sana venyä niin joku asia venny jne... (M2)

Keskipohojamaan murretta puhun tietennii. Ei vaan, on se haihtunut jonkun verran puheesta, kun olen asunut muualla. Puhun sekakieltä. (N46)

En, hiukka levveellä suomella ja konsonantteja painotellen, mutta ei se puhasta savvoo ole. (N44)

Kyllä savo kuuluu. Oulussa tarttui Oulun murre joka on kyllä hävinnyt. (M6)

Heikohkoa savoa. (N34)

Osittain Oulu, osittain joku muu. (M7)

Kyseiset informantit eivät määrittele kieltänsä enää puhtaasti murteeksi. He erottavat kyllä murteen omassa puheessaan, mutta pelkkä murre ei terminä selvästikään kuvaa kieltä enää osuvasti. Opiskelijat kertovat käyttävänsä kieltä, jossa on jo nähtävissä tasoittumista: kieli määritellään tasoittuneeksi, heikoksi murteeksi. Opiskelijoiden vastauksista voi kuitenkin päätellä, että omaa kieltä pidetään vielä melko murteellisena. Kieli kuvataan selvästi tietyksi murteeksi, johon on sekoittunut yleiskielistä kielenainesta. Kielimuoto yhdistetään laajasti johonkin tiettyyn murrealueeseen, mutta tarkkaa käsitystä omasta murteesta ja sen rajattavuudesta ei ole.

Oman ryhmänsä muodostavat murteen ja yleiskielen sekoitukseksi kuvatut kielimuodot. Vastaajat ovat sitä mieltä, että puheessa on piirteitä molemmista kielimuodoista, eikä niiden suhdetta toisiinsa eritellä. Puhekieltä määritelläänkin termein *sekokieli* ja *sekakieli*. Kahden kielimuodon samanaikaista olemassaoloa kuvataan myös näiden kahden eri kielimuodon sekoittumiseksi.

Savon murteen ja yleiskielen sekoitusta. (M19)

Savon murretta ja yleiskieltä sekaisin. (N50)

peruskieltä + sekoitus muita murteita – sekokieli. (N47)

”Karjalanmurre” (?) / ehkäpä yleiskieli. (Sekoittunut...) (M17)

Sanon esim. mä, sä. Puheessani kuulemma keskisuomalainen sanojen painotus. (N27)

Ryhmä asettuu jatkumolla murteellisten ja murteettomien kielikäsitteiden välille. Vain yksi esimerkin informanteista (M17) määrittelee kielessään esiintyvän murteen tarkemmin. Muilla oman kielen määrittely on melko suurpiirteistä. Varsinkin viimeisessä esimerkissä murteellisuus koetaan jo hyvin ulkokohtaisesti, vaikka se vastauksessa mainitaankin. Oman kielen määrittelemisen koetaan jo selvästi vaikeammaksi kenties juuri kielessä esiintyvien tasoittuneiden murrepiirteiden vuoksi.

Suuri osa kyselyyn vastanneista yliopisto-opiskelijoista (19) on sitä mieltä, että heidän puhumansa kieli on pääosin yleiskieltä, jossa on

mukana vain jonkin verran murrepiirteitä. Kieli määritellään yleiskielen ja murteen sekoitukseksi siten, että yleiskieli on hallitsevampi kielimuoto.

Yleiskieli pääosiltaan. Jonkin verran kainuun murretta. (M23)

Omasta mielestäni puhun ”yleiskieltä”, ehkä joitakin murr sanoja, mutta en sisänsä mitään tiettyä murretta.(N38)

Eniten ehkä yleiskieltä, mukana viitteitä savonmurteesta.(M21)

Ehkä jotain yleiskielityypistä sekasotkua? Ei varmaan murre ainakaan kovin selvästi erotu. (N49)

Kieleni on luultavasti melko hmm... neutraalia, koska perheessämme ei ole juurikaan väännetty savoa, vaan melko ’yleiskieltä’. Käytän kyllä miä ja siä – sanoja. (M12)

Perussuomea keskisuomalaisittain, poikkeaa esim. virallisesta kielestä. (M25)

Kirjakieltä savolaisvaikuttein. (M24)

Vähän kainuuta, huomattavasti yleiskielisiä kirjaimia/äänteitä. (M15)

Aikalailta kirjakieltä, joitakin sanontoja kotipaikkakunnalta ja keskisuomalaisesta kielestä. (M13)

Pientä pohjanmaan murretta, aikalailta yleiskieltä. (M18)

Yleiskieltä, osittain kainuun murretta. (M20)

Kohtalaista yleiskieltä, jyvaskyläläismurre hivenen tarttunut. (N42)

Enää en puhu yhtä levveesti kunn tillaan kahavia. Aika ”puhdasta” suomen kieltä, ei kuitenkaan kirjakieltä. (N43)

Yleiskieli, ei murretta, ainoastaan harvoja sanoja. (N39)

Yleiskieltä, kavereilta tarttuneita murr sanoja. (N40)

Aika lähelle yleiskieltä, hieman vaikutteita eteläpohjanmaan murteesta, erityisesti yksittäisiä sanoja. (N48)

Lahden ja Heinolan seudulle puhutaan puhtainta suomea, d:t puuttuu. (M9)

Sanon esim. käet enkä kädet, joten kai se jotakin murretta on, tosin aika lähellä kirjakieltä. (M22)

Sekavaa yleissuomen kielenkäyttöä, kenties sanonnoissa ja lauserakenteissa lapin vaikutusta, savo tarttuu Kuopiossa herkästi puheeseen. (M16)

Kuvausten mukaan kieli on yleistä puhekieltä, jossa on mainintoja jostakin murteesta (murteista) ja sen piirteistä. Murre kuitenkin katsotaan vielä

kuuluvaksi osaksi omaa puhekieltä, vaikkei se enää vastaajan mielestä olekaan erityisen hallitseva kielimuoto omassa kielenkäytössä.

Vain seitsemän informanttia sijoittuu jatkumolla aivan murteettoman kielikäsitteilyksen edustajiksi: he määrittelevät oman kieltensä lähes murteettomaksi. Heistä kolme tekee määrittelyn ainoastaan kieltämällä selkeän murteellisuuden. Yksi sanoo kielessään olevan vaikutteita ruotsin kielestä, koska on kotoisin kaksikieliseltä alueelta.

Luulisin, että aika murteetonta. (M8)

En ainakaan huomaa erityisiä murrevivahteita kielenkäytössäni. Todennäköisesti monet asuinpaikat ovat tarjonneet omat sakkansa soppaan. - - (M14)

En varsinaisesti puhu murretta, mutta tulen ruotsinkielisestä ympäristöstä, joten puheessani saattaa ilmetä ruotsinkielen sanojen väännöksiä suomeksi. (N26)

Kieltä ei kuvata yleiskieleksi, mutta vastauksista tulee ilmi, että murre tai jonkinasteinen murteellisuus ei ole enää vastaajien kielelle kovinkaan tyypillistä. Kuvailtu kielimuoto on todennäköisesti hyvin lähellä yleiskieltä, mutta sitä ei kuitenkaan kuvata standardikieleksi tai normien mukaiseksi kieleksi.

Kahden seuraavan naisinformantin vastauksissa näkyy murteiden arvostusta, vaikka oma kieli määritelläänkin yleiskieliseksi tai kirjakieliseksi:

Yleiskieltä, mutta uskon murteen olevan aina pohjalla. (N41)

Keskisuomen tylsää ja neutraalia kirjakieli-suomea. (N45)

Jälkimmäisestä esimerkistä käy selvästi ilmi, että vastaajan mielestä Keski-Suomessa yleensäkin ei puhuta murretta. Oma kieli on määritelty murteettomaksi ympäristön murteettomuuden vuoksi. Tämä vastaus osoittaa sen, että omalla kotiseudulla puhuttua murretta ei välttämättä edes tiedosteta. Ensimmäisessä esimerkissä taas päinvastoin ei uskota puheen koskaan olevan täysin vailla murrepohjaa, vaikka kieli olisi lähellä yleiskieltä.

Ainoastaan kaksi informanttia määrittelee kieltensä yleiskieleksi tai normien mukaiseksi kieleksi. Opiskelijoiden usein käyttämä termi *yleiskieli*

on jälkimmäisen informantin kohdalla saanut lisäselvennyksen. Kieli kuvataan jo lähes *kirjakieleksi*, ja tämän määritelmän kautta voidaan todeta, että kyseinen informantti on määritellyt kieltänsä jo lähemmäksi standardikieltä. Kielen voi odottaa olevan melko norminmukaista.

Yleensä puhun mielestäni yleiskieltä - - (M11)

Puhun yleiskieltä, joka vahvasti vilahtaa myös kirjakieleen - - (M10)

On mielenkiintoista, että kyseiset informantit myöntävät kuitenkin kielessään esiintyvän tilanteista kielenvaihtelua, ja molemmat mainitsevat puhuvansa kotiseudullaan enemmän murtaen tai jopa varsin sujuvaa kotiseudun murretta. Kieli koetaan voimakkaasti tilannesidonnaiseksi, ja kotiseudun murre soveltuu käytettäväksi ainoastaan kotiseudulla oltaessa. Tästä enemmän luvussa 3.

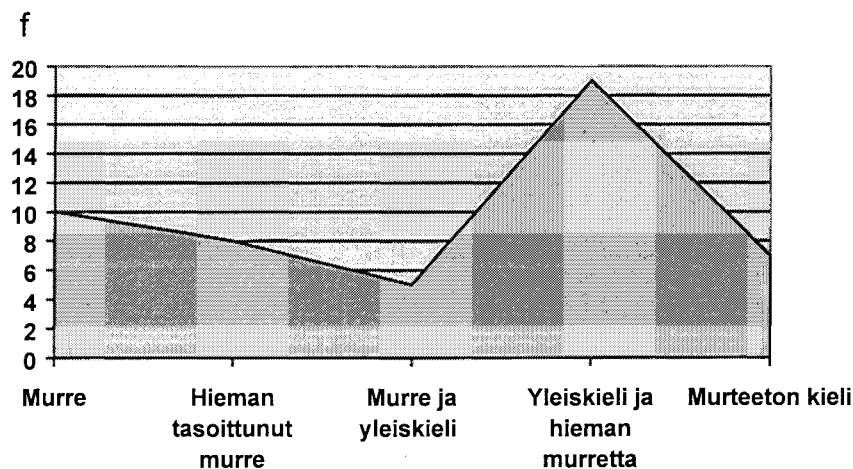
Yhden informantin käsityksen omasta puhekielestään olen jättänyt jatkumon ulkopuolelle:

Etelä-Suomen puhekieli, slangiksikin voi sanoa. (M1)

Miesinformantti määrittelee kielensä slangiksi. Slangin suhde murteisiin ei ole kielitieteilijöiden keskuudessa täysin ongelmaton, ja tästä syystä olen jättänyt sen kokonaan jatkumon ulkopuolelle. Slangin ja muiden erikoiskieliä runkona voidaan pitää jotakin muuta kielimuotoa kuin murretta, ja slangin on pääasiassa sanastollista. Selvien rajojen asettaminen on kuitenkin lähes mahdotonta. (Ikola 1972: 22–25.)

Seuraavaan kuvioon (Kuvio 1) on koottu opiskelijoiden käsitykset omasta puhekielestään jatkumolle murteellinen – murteeton kieli.

Kuvio 1. Opiskelijoiden kielikäsitkset jatkumolla murteellinen – murteeton kieli (f = vastaajien lukumäärä).

*Taulukosta puuttuu yhden informantin käsitys: yksi mies määrittelee kielensä slangiksi.

Ainoastaan pieni osa opiskelijoista pitää puhumaansa kieltä joko täysin murteena tai murteettomana: Vain seitsemän informanttia kokee kielensä lähes murteettomaksi. Murteelliseksi puhekielensä kuvailee puolestaan kymmenen informanttia. Valtaosa määryksistä sijoittuukin näiden kahden kielimuodon välille: kielimuoto määritellään niiden sekoitukseksi.

Suurin osa opiskelijoiden kielikäsitksistä sijoittuu siis jatkumolla jollakin tavalla tasoittuneisiin murremuotoihin. Suurimman yksittäisen ryhmän muodostavat käsitykset, joiden mukaan oma puhekieli on pääosin yleiskieltä (19): oma puhekieli määritellään yleiskieleksi, jossa on joitakin viitteitä murteesta. Se, että omaa murretta pidetään jo hyvin tasoittuneena murteena, voi kertoa siitä, että leimaavimmista murrepiirteistä on pyritty eroon tietoisesti. On muistettava, että useissa sosiolingvistisissä tutkimuksissa koulutuksen tai korkean sosiaaliluokan on todettu vaikuttavan ihmisten puheeseen yleiskielistävästi. Standardikielen käyttö on tyypillistä ihmisille, jotka pyrkivät elämässään eteenpäin (Nevalainen–Raumolin-Brunberg 2000: 45). Hyperkorrektius on esimerkiksi Labovin (1972: 122-142) mukaan tyypillistä toiseksi ylimpään sosiaaliluokkaan kuuluvilla henkilöillä, etenkin naisilla. Koulutus itsessään sekä halu saavuttaa elämässään tietty status voivat opiskelijoilla vaikuttaa siihen, että oma puhekieli halutaan määrittää

mielummin kielimuodoksi, joka Aila Mielikäisen hahmotteleman jatkumon mukaisesti (ks. s. 7) luokiteltaisiin yleispuhekieleksi: puheessa ei ole enää leimaavia murrepiirteitä näkyvissä.

Leena Silvennoinen on tarkastellut pro gradu -tutkielmassaan jyvaskyläläisten opiskelijoiden ja koululaisten puhekieltä. Hän tuli tutkimuksessaan siihen tulokseen, että opiskelijoiden puheessa on enemmän kirjakielen mukaisia muotoja, kun verrataan heitä koululaisiin. Opiskelijat käyttivät muun muassa enemmän *d*:llisiä muotoja, ja koululaisten kielenkäytössä persoonapronominien variantit *myö*, *työ* ja *hyö* olivat yleisempiä. Opiskelijoiden voi sanoa Silvennoisen aineistossakin pyrkineen näin ollen standardikielen mukaiseen puhetapaan. Tutkimuksessa todetaan opiskelijaelämään siirtymisen vaikuttaneen siis myös kielenkäyttöön: oletettavasti koululaisten puheen mallina ovat vanhemmat, kun taas opiskelijat saavat vaikutteita huomattavasti laajemmalta alueelta. (Silvennoinen 1979: 111). Samoja taustavaikutteita voi pitää mahdollisina myös oman aineiston informanttien kielenkäytössä: muutto kotoa, koulutus ja laaja-alaiset kielelliset vaikutteet muokkaavat opiskelijoiden puhekieltä epäilemättä.

Jos tarkastellaan opiskelijoiden kielellisiä käsityksiä mahdollista ja oletettua todellista kielenkäyttöä vasten, tulos ei ole yllättävä. Jos käytössäni olisivat informanttien todelliset kielinäytteet, olisi hyvin todennäköistä, että myös niiden perusteella useimpien kieli määriteltäisiin kielimuodoksi, jossa ei ole havaittavissa enää selviä alueellisia piirteitä, vaikkei sitä voisi silti määritellä vielä täysin yleiskieleksikään. Yleispuhekieli, samoin kuin aluepuhekielikin, alkaa kielimuotona viedä alaa aluemurteilta: yhä useampi suomalainen puhuu todellisuudessakin jollakin tavalla tasoittunutta murretta. Viestimien kielelliset mallit, muuttoliike maalta kaupunkiin, yhteyksien lisääntyminen ja sosiaalisten erojen tasoittuminen vaikuttavat muun muassa siihen, että suomen murteet ovat menettäneet omaleimaisuuttaan ja lähentyneet toisiaan. Murteet eivät siis tasoitu vain asuinpaikkaa vaihtaneilla kielenpuhujilla. Vuonna 1989 aloitetun Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen murteenseuruuhankkeen tuloksista voi selvästi havaita murteiden tasoittuneen alueellisestikin. (Pajarinen 1996: 26–27.) Yleispuhekieli ja aluepuhekieli

kertovat muuttuneesta murreilmastosta ja muuttuneesta murteiden käytöstä yleensäkin. Puhekielen yleiskielistyminen on siis nähtävä ensisijaisesti laajana kielenmuutossuuntana, ei vain opiskelijoiden kielen muuttumisena.

Murreasenteiden kannalta on merkittävää, että suuri osa kyselyyn vastanneista opiskelijoista mainitsee puheessaan kuitenkin esiintyvän jonkinasteista murteellisuutta: 43 informanttia eli peräti 86 % vastaajista määrittelee kielensä edes hieman murteelliseksi. Olkoonkin opiskelijoiden todellinen puhe sitten hyvin murteetonta tai erittäin murteellista, he mainitsevat murteen ainakin osaksi omaa puhekieltään, ja tämä on mahdollisesti osoitus siitä, että asennoituminen murteisiin ja niiden käyttöön on kuitenkin jossakin määrin hyväksyvää ja suvaitsevaista, oman murteen mahdollisesta tasoittumisesta huolimatta. Heikki Paunonen (1982: 139) on kiinnittänyt huomiota kouluttautuneen väestön puhekielen niin sanottuun vapautumiseen. Suomalainen sivistyneistö on muutamassa vuosikymmenessä moninkertaistunut. Iso osa siitä on kotoisin maaseudulta tai peräisin alemmasta yhteiskuntaluokasta. On selvä, että kyseisillä seikoilla on oma vaikutuksensa myös siihen, että tämä ryhmä ei käytä enää puheessaan jyrkintä normatiivista kielimuotoa, vaan puheessa saatetaan käyttää hyvinkin vapaata puhekieltä. Tämä muutos on ilmeisesti näkyvissä myös jyvaskyläläisopiskelijoiden vastauksissa, ja murteellisuuden hyväksyminen omaan puhekieleen kuulunee jo osaksi nykyopiskelijan opiskelijaidentiteettiä.

2.4. Naisten ja miesten kielikäsitteet

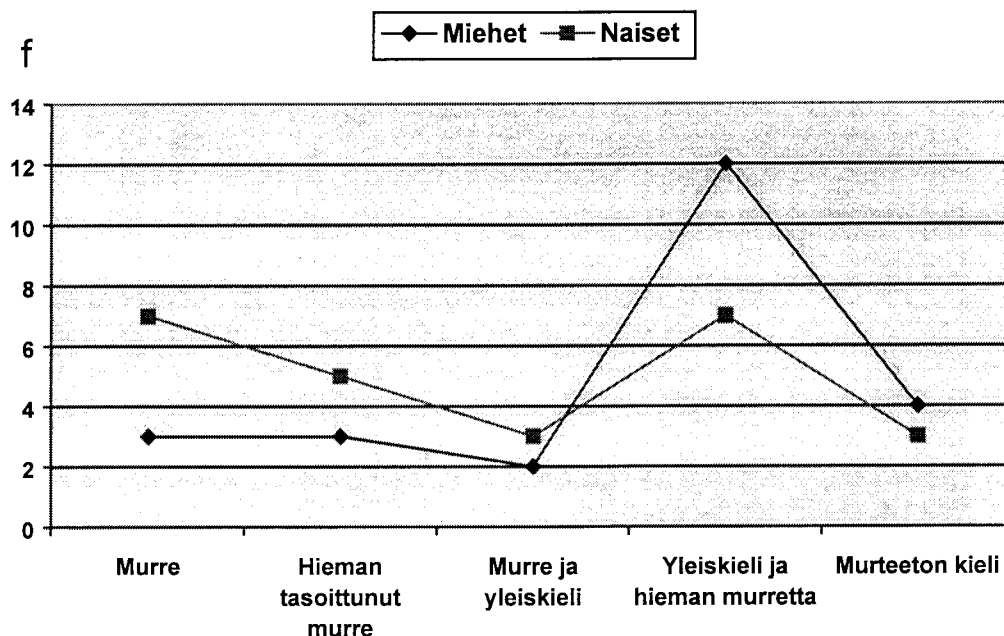
Sukupuoli on yksi sosiolingvistisen tutkimuksen merkittävistä muuttujista. Murteentutkimuksen ollessa keskeisenä tutkimuskohteena tätä muuttujaa ei huomioitu, koska murteista oltiin kiinnostuneita vain alueellisena ilmiönä. Sosiolingvistisen tutkimuksen myötä sukupuoli on kuitenkin nostettu keskeiseksi tekijäksi puhekielen tutkimuksessa. Voidaanko naisten ja miesten kielen välille tehdä selvä ero? Useat puhekielen tutkimukset osoittavat, että joitakin yhtenäisiä linjoja eri sukupuolten käyttämässä kielessä on nähtävissä.

Eroa ei kuitenkaan voi tehdä pelkän sukupuolen suhteen, vaan naisten ja miesten kieleen vaikuttavat ratkaisevasti esimerkiksi ikä ja koulutus.

Myös opiskelijoiden kielellisiä käsityksiä on syytä tarkastella informanttien sukupuoli huomioon ottaen. Informantit ovat koulutukseltaan ja iältään hyvin toistensa kaltaisia. Lähes kaikkia yhdistää myös muutto uuteen opiskelukaupunkiin. Yksi informantteja erottava tekijä on siis sukupuoli. Yleissilmäys opiskelijoiden kielikäsityksiin osoittaa, että useimmin oma kieli määritellään opiskelijoiden keskuudessa murteen ja yleiskielen sekoitukseksi, tasoittuneeksi murteeksi. Löytyykö näin yhtenäisen sosiaalisen ryhmän sisältä jotakin, mikä erottaa naisten ja miesten käsitykset toisistaan? Miltä opiskelijoiden käsitykset näyttävät, kun tarkastellaan niitä myös vastaajien sukupuoli huomioon ottaen?

Oheiseen kuvioon (Kuvio 2) on asetettu informanttien käsitykset puhumastaan kielestä asteikolle murre – murteeton kieli. Taulukossa on eritelty vastaajien sukupuoli.

Kuvio 2. Nais- ja miesopiskelijoiden kielikäsitykset jatkumolla murteellinen – murteeton kieli (f = vastaajien lukumäärä).

* Yhden miesinformantin kielikäsitys puuttuu (slangiksi määritelty kieli).

Kokonaisuudessaan naiset ja miehet ovat käsityksissään suhteellisen samanlaisia, sillä kuvaajat ovat suurilta linjoiltaan toistensa suuntaisia. Tästä huolimatta naisten ja miesten kielimuodoissa on nähtävissä merkittävä ero.

Kun tarkastellaan miesten kuvaajaa, huomataan, että siinä on selvä huippu yleiskielisen käsityksen kohdalla: jopa 12 miesinformanttia on määritellyt oman kielensä pääosin yleiskieleksi, jossa on vain jotakin vähäisiä viitteitä jostakin aluemuosteesta. Naisista sen sijaan yhtä moni on määritellyt kielensä murteelliseksi ja pääosin yleiskieliseksi. Tämän lisäksi naisten ja miesten kuvaajissa on toinenkin ero: Kaikissa ryhmissä, joissa käsitykset kielestä olivat murteellisia tai yleiskielisiä ja murteellisia siten, että murre on vastaajan mielestä voimakkaampi kielimuoto omassa puheessa, naiset ovat enemmistönä. Kun kielimuoto puolestaan määritellään yleiskieleksi, johon on sekoittunut hieman jotakin murrepiirteitä tai täysin yleiskieleksi, ovat miehet suurilukuisempi ryhmä.

Sukupuolten vertailu osoittaa, että naiset määrittelevät puhumansa kielen useammin murteelliseksi kuin miehet. Tulos on yllättävä, sillä useimmat tutkimukset osoittavat, että naiset eivät tavoittele sellaisia kielimuotoja, joiden perusteella on mahdollisuus leimautua joko alueellisesti tai sosiaalisesti. Nuorten naisten ja varsinkin muuttajanaisten keskuudessa pyrkimys leimattomaan puhe- tai kirjakieleen on tyypillinen. Naisilla on yleensäkin selvästi suurempi pyrkimys yleiskieliseen puhetapaan kuin miehillä. (ks. esim. Trudgill 1977; Trudgill 1983: 161 – 162; Mielikäinen 1988: 92–97; Nuolijärvi 1992: 56–57.)

Jyväskylän yliopistossa opiskelevista informanteista miehet osoittautuvat kuitenkin käsityksissään hivenen naisia yleiskielisemmiksi. Opiskelijamiehet vaativat puheeltaan ilmeisesti enemmän yleiskielisyyttä lukeutuakseen miesopiskelijoiden ryhmään. Naiset sen sijaan eivät vaadi opiskelijoina kieleltään niin usein yleiskielisyyttä, vaan puheen murteellisuus saa näkyä, ja se hyväksytään myös osaksi omaa kielenkäyttöä ja opiskelijaidentiteettiä.

Yleisien linjojen vastainen tulos ajaa väistämättä pohtimaan syitä siihen, miksi opiskelijanaiset Jyväskylässä määrittelevät kielensä miehiä

useammin murteelliseksi. Onko syytä olettaa, että näin tarkkaan rajattua ryhmää ei ole syytä rinnastaa yleisiin tutkimuksiin naisten ja miesten kielen eroista? Opiskelijat ovat ryhmänä kenties niin yhtenäinen, että tämän ryhmän sisällä eivät enää päde yleiset määritelmät naisten ja miesten kielten eroista. Sukupuoli ei siis välttämättä ole tekijä, joka määrää opiskelijoiden kielellistä käyttäytymistä. Tarkkaan rajatuissa sosiaalisissa ryhmissä naisten ja miesten erot eivät kenties tule esiin samalla tavoin kuin yleensä. On mahdollista, että ryhmä sinänsä vaikuttaa ja määrittelee ryhmään kuuluvien ihmisten kielenkäyttöä. Jokaisella ryhmällä on omat norminsa ja ihanteensa, jotka vaikuttavat yksittäisten ihmisten kielivalintoihin. Kaisu Juusela (1998: 57) on pohtinut, mitä tekijöitä puhekielen tutkimuksessa on otettava huomioon. Alueellisten ja ikäkriteerien lisäksi on otettava huomioon tutkimuskohde kokonaisuutena, ryhmänä. ”Yksilön kielenkäyttö määräytyy sen mukaan, mihin ryhmään tai ryhmiin hän kulloinkin toivoo identifioituvansa” (Bolinger 1975: 333). Opiskelijoita voidaan pitää ryhmänä, joka eroaa muista ihmisistä, sillä opiskelijoille on tyypillistä, että he ovat melko voimakkaasti sidoksissa opiskeluun sekä siihen liittyviin asioihin ja ihmisiin. Aila Mielikäisen tutkiessa jyvaskyläläisten puhekieltä (1981) myyjät osoittautuivat kokonaisuudessaan hyvin yleiskieliseksi ryhmäksi. He olivat yhtenäinen sosiaalinen ryhmä, ja juuri tämän sosiaalisen ryhmän tarpeet ja odotukset määräävät myös heidän käyttämänsä kieltä. Kenties Jyväskylän yliopisto-opiskelijoiden kohdalla on nähtävissä sama ilmiö: opiskelu ja opiskelijaelämään liittyvät asiat määrittelevät hyvin pitkälle kielenkäyttöä, eivätkä tämän vuoksi normaali-odotukset sukupuolierojen suhteen enää toteudu.

Leena Silvennoisen pro gradu -tutkielmassa (1979: 113) kouluikäisten keskuudessa sukupuolierot olivat myös yleisen näkemyksen suuntaisia: pojat olivat tyttöjä murteellisempia. Näin oli myös opiskelijoiden keskuudessa, mutta mielenkiintoinen havainto tässä yhteydessä oli se, että myöskään hänen tutkimuksessaan eivät opiskelijoiden ryhmässä sukupuolierot tulleet esiin niin selvästi.

Oman tulokseni perusteella voisi olettaa, että varsinkin informanttijoukkoni naiset asennoituvat murteisiin ja niiden käyttöön

positiivisesti. On kuitenkin huomattava, että selkeä enemmistö sekä naisista että miehistä määrittelee puhumansa kielen yleiskieleksi, johon on sekoittunut yksittäisiä murrepiirteitä. Kyselyn perusteella ei voi väittää opiskelijoiden kokonaisuudessaankaan olevan yksiselitteisesti murteet hyväksyviä. Kielikuvausten perusteella voi silti päätellä, että naisten suhtautuminen erilaisiin kielimuotoihin, varsinkin murteisiin, on kuitenkin opiskelijamiehiä suvaitsevampaa.

Ei ole poissuljettua, etteikö naisten käsityksissä hieman useammin ilmenevä murteellisuus voisi myös johtua osaksi siitä, että naisten vastauksissa näkyisi halu vastata lomakkeeseen siten, että murteiden tärkeyttä korostetaan. Vaikka lomakkeessa on mainittu, että sen avulla tutkitaan murreasenteita, voi naisten vastauksissa olla pyrkimystä niin sanottuun oikeaan vastaukseen: kysymyksiin on vastattu siten, miten niihin on kenties oletettu vastattavan.

2.5. Kielen muuttumiseen vaikuttaneet tekijät

Opiskelijat tiedostavat hyvin, että omaan kielenkäyttöön vaikuttavat monet erilaiset asiat. Kieli on sidoksissa erilaisiin elämäntilanteisiin ja ihmisen toimintaan yleensä. Tämä näkyy muun muassa siitä, että vain yksi informantti ei vastannut kyselyssä kohtaan, jossa pyydettiin pohtimaan omaan kieleen vaikuttaneita tekijöitä elämän aikana. Kaikki muut kyselyyn osallistuneet opiskelijat ovat listanneet erittäin tarkastikin asioita, joilla on ollut vaikutuksensa heidän kielenkäyttöönsä ja mahdolliseen kielen muuttumiseen.

Asiat, jotka on mainittu, viittaavat usein siihen, että oman murteen on huomattu tasoittuneen. Muutto on opiskelijoiden mielestä häivyttänyt omasta kielestä kenties leimaavimmat murrepiirteet, tai uuden opiskelukaupungin puhekieli on mahdollisesti värittänyt hivenen opiskelijoiden nykyistä kielenkäyttöä. Myös kotiseudun murteen ja perheen sekä ystävien puhuman murteen vaikutus on kuitenkin mainittu usein. Oheiseen taulukkoon

(Taulukko 1) on kerätty opiskelijoiden vastauksissa useimmin esiintyneet vaikuttajat.

Taulukko 1. Opiskelijoiden kieleen vaikuttaneet tekijät ja mainintojen lukumäärät.

	Naiset	Miehet	Yhteensä
Kaverit	14	10	24
Koti ja sukulaiset, kotiseutu	19	4	23
Asuinympäristö, asuinpaikka	9	10	19
Harrastukset ja vapaa-aika	7	8	15
Opiskelu / koulutus	6	8	14
Muutto	3	4	7

Opiskelijoiden vastauksissa näkyy selvästi, että he ovat uudelle paikkakunnalle muuttaneita. Kavereiden vaikutus omaan puheeseen on mainittu useimmin. Osa informanteista oli tarkentanut vastaustaan mainitsemalla, että ystävien puhetyyli tai murre vaikuttaa omaan kieleen. Tämän perusteella voi olettaa, että kavereilla tarkoitetaan todennäköisesti opiskelupaikkakunnan kielellisesti kirjavaa kaveripiiriä.

Asuinpaikan vaikutus omaan puheeseen on kauttaaltaan myös hyvin tiedostettua, sillä 19 informanttia on maininnut sen vastauksessaan. Vastauksien perusteella voikin olettaa, että oman murteen mahdollinen tasoittuminen on tapahtunut nimenomaan uudelle paikkakunnalle muuton yhteydessä, opiskelujen alettua. Muuton yhteydessä on todennäköisesti jouduttu tarkastelemaan myös omaa kielenkäyttöä, ja omaa puhetyyliä on saatettu muuttaa tietoisesti tai tiedostamatta. Muuton sanoo suoranaisesti vaikuttaneen puhuttuun kieleensä ainoastaan seitsemän vastaajaa. Muutolla ja asuinpaikalla tarkoitettaneen kuitenkin lähes samaa.

Opiskelupaikkakunnan lisäksi myös koti, sukulaiset ja kotiseudulla puhuttu kieli yleensä ovat opiskelijoiden vastauksissa kenties yllättävänkin yleisiä. Tulosta voisi pitää todisteena siitä, että melko suuri osa vastaajista edelleen huomaa kotiseutunsa puhettavan olevan osa omaa kielenkäyttöään. Voi myös olla, että kotiseudulla puhuttu kieli tiedostetaan nyt paremmin, kun on muutettu kyseiseltä paikkakunnalta pois.

Opiskelu ja kouluttautuminen ovat informanteille suuri elämänmuutos, ja tämä on myös mainittu vastauksissa melko usein, jopa 14 kertaa. Samoin harrastuksien ja vapaa ajan katsotaan vaikuttaneen kieleen lähes yhtä usein: Harrastuksista lukemisen katsotaan vaikuttaneen omaan kieleen kahdeksassa vastauksessa. Musiikin ja kirjoittamisen mainitsee kaksi miesinformanttia. Median vaikutuksen tunnustaa puolestaan kolme naisopiskelijaa ja yksi miesopiskelija.

Muita kieleen vaikuttaneita asioita mainitaan vastauksissa seuraavasti: *armeija* (3), *työ* (3), *ihmiset* (2), *muut nuoret* (1), *vanhemmat ihmiset* (1), *ihmisten status* (1), *kontaktit* (1), *oppiminen* (1), *ajatteleminen* (1), *puhetilanteiden kirjon kasvu* (1), *kulloisetkin elämäntilanteet ja tapahtumat* (1), *henkilökohtainen pätemisen/hyväksytyksi tulemisen tarve* (1), *tilanteen virallisuus* (1) ja *perheen murteiden arvostus* (1).

Omassa informantijoukossani naiset ja miehet kokevat hieman eri asioiden vaikuttaneen omaan puhekieleensä elämänsä aikana. Mielenkiintoinen tulos on mielestäni se, että pääasiassa naiset (19 naista ja 4 miestä) olivat maininneet kodin tai sukulaisten vaikutuksen käyttämäänsä kieleen. Tämä kertonee siitä, että naiset identifioituvat edelleen miehiä voimakkaammin kotiseutuunsa ja siellä puhuttuun kieleen ja ihmisiin. Miehet sanovat kieleensä vaikuttaneen koulutuksen, asuinpaikan ja muuton: opiskelijamiehet kokevat, että kotiseutua voimakkaammin heidän puheeseensa on vaikuttanut opiskeluaika. Näiden vaikutteiden kautta on ilmeisesti haluttu kertoa oman murteen tasoittumisesta, puhekielen yleiskielistymisestä. Tämä kertookin siitä, että identifioituminen tapahtuu naisia voimakkaammin opiskelijaryhmään tai ainakin identifioituminen opiskelijaryhmään näkyy kielellisesti eri tavoin. Tällä voisi selittyä myös kielellisten asenteiden

yhteydessä esiin noussut naisten ja miesten kielellisten käsityksien hienoinen ero. Tulosta voi siis pitää samansuuntaisena naisten useammin murteelliseksi määrittelemän kielen kanssa (ks. luku 2.4).

Toinen kiinnostava huomio naisten ja miesten vastauksissa on opiskelun mainitseminen kielen muuttumisen syyksi. Vaikka miehet ja naiset ovat maininneet opiskelun vaikuttaneen puhekieleensä lähes yhtä usein, on kohtaa syytä tarkastella yksityiskohtaisemmin: opiskelun maininnassa on huomattavissa pieni, joskin mielenkiintoinen vivahde-ero miesten ja naisten vastauksissa. Kun naiset uskovat opiskelun vaikuttaneen kielenkäyttöön, he ovat maininneet useimmin *koulun* (huomaa sanavalinta). Viisi naista ilmoittaa *koulun* vaikuttaneen omaan kieleensä, ja ainoastaan yksi naisinformantti mainitsee vastauksessaan *koulutuksen*. Miesten vastauksissa taas *koulutus* (6) on yleisin sanavalinta. *Opiskelu* ja *koulu* on mainittu miesten keskuudessa vain kerran. Merkitykseltään 'koulutus' pitää implisiittisesti sisällään koulutustason ja statuksen, kun taas 'opiskelu tai koulu' viittaa paremminkin paikkaan, ihmisiin ja elämäntilanteeseen. Olisiko tässäkin nähtävissä toinen linkki miesopiskelijoiden yleiskielisyyspyrkimykseen? Kokevatko miesopiskelijat koulutuksen voimakkaammin statusta nostavana ja sitä kautta kieltä yleiskielisesti muokkaavana tekijänä? Kuuluuko miesten mielestä yleiskielinen puhetapa korkeaan koulutukseen, kun puolestaan naisten on helpompi liittää myös murteellinen puhetapa koulutettuun henkilöön?

Edellisen lisäksi naisten ja miesten vastauksissa on nähtävissä, että naisten kieleen vaikuttavat usein ihmiset, kun taas miesten vastaukset ovat rakentuneet asioiden ympärille. Naisten vastauksissa esiintyy hieman miehiä useammin kotiseudun, perheen, ystävien ja lähisukulaisten vaikutus omaan puhekieleen; miesten kieleen ovat vaikuttaneet erilaiset elämäntilanteet ja -tapahtumat. Ruotsalainen tutkija Tor Hultman on todennut (1977: 29), että naisten ja miesten kulttuurimiljööt ovat erilaiset: miehet ovat asiakeskeisiä; naisille tärkeitä ovat ihmiset ja tunteet. Tämä oletamus näyttää pitävän paikkansa myös omassa tutkimusaineistossani. Onko mahdollista, että tämä niin sanottu erilainen kulttuuritausta vaikuttaisi myös miesten ja naisten

kielenkäyttöön? Tuoko asiakeskeisyys mukanaan puhekielisen puhettavan, kun taas murteiden käyttö liittyisi enemmän ihmisiin ja tunteisiin?

Tarkastelemistani vastauksista näkee sen, että opiskelijat ovat huomanneet uuden asuinpaikan ja opiskelun seurauksena oman murteen tasoittuneen. Omaan kielenkäyttöön vaikuttaneiden asioiden mainitsemisen perusteella voi todeta, että opiskelijat eivät enää selvästi identifioitu kotiseutunsa kielenpuhujiiin. Kaikki informanttien mainitsemat asiat, perhettä ja sukulaisia lukuun ottamatta, viittaavat vahvasti uuteen asuinpaikkaan ja sen mukanaan tuomaan uuteen kieliympäristöön ja mahdolliseen oman kielen muuttumiseen. Tällä hetkellä voimakas identiteetin muodostaja on opiskelu, kuuluminen opiskelijoiden ryhmään ja uusi elämä opiskelukaupungissa. Kodin ja sukulaisten maininta 23 vastauksessa aiheuttaa tosin pienen ristivedon tähän identifioitumiskohteeseen. Ehkä juuri tässä onkin näkyvissä se pieni side, joka liittyy opiskelijoita myös kotiseutuunsa eli niin sanottuun entiseen elämäänsä. Ilman tätä mainintaa voisi olettaa, että opiskelijat olisivat uudessa asuinympäristössään täysin oman murteensa kieltäviä.

Opiskelijoiden keskuudessa murteen puhuminen on mahdollisesti pitkälti tilannesidonnaista. Tästä kertoo se, että informantit sanovat puhuvansa kotiseudulla usein voimakkaammin murtaen. Riippuneen paljolti tilanteesta ja puhekumppanista, kuinka kulloinenkin puhetyyli valitaan. Jokaisen informantin kieli onkin tästä syystä nähtävä jonkinlaisena jatkumona. Opiskelijoilla on erilaisia rekistereitä, ja nämä rekisterit pitävät sisällään eri tavalla murteellisia kielimuotoja. Ei ole syytä olettaa, että informanttien määrittelemät kielimuodot olisivat pysyviä. Voidaan paremminkin pohtia, onko oman kielen määrittelyminen mahdollista ilman, että sitä määritellään eri käyttöyhteyksien ja kielenkäyttötilanteiden mukaan. Tätä voi kuvastaa oman kielen määrittelyssä opiskelijoiden niin usein mainitsema yleiskielen ja murteen sekoittuminen: murre ja yleiskieli ovat jatkuvassa liikkeessä puhetilanteiden muuttuessa.

3. OPISKELIJOIDEN KÄSITYKSET OMAN PUHEKIELENSÄ TILANTEISESTA KIELENVAIHTELUSTA

3.1. Tilanteinen kielenvaihtelu

Asuinpaikan, iän, sukupuolen ja sosiaaliryhmän lisäksi kieli vaihtelee myös erilaisten puhetilanteiden mukaan. Tilanteista kielenvaihtelua eli diatyyppistä variaatiota tarkasteltaessa tutkitaan puhetilanteen komponenttien vaikutusta, ennen kaikkea lähettäjän ja vastaanottajan välisiä roolisuhteita. Myös puheenaihe ja ulkoiset puitteet ovat huomionarvoisia vaihtelun aiheuttajia. (Saari 1980: 27.) Sosiaalisten muuttujien lisäksi siis eri vuorovaikutustilanteet saavat ihmisen käyttäytymään kielellisesti eri tavoin. Vuorovaikutustilanteet ilmentävät osanottajien keskinäisiä suhteita sekä sitä, miten puhuja haluaa vaikuttaa kuulijaan. Vuorovaikutuksen sävy vaihtelee muodollisesta ja kohteliaasta hyvin epämuodolliseen ja tuttavalliseen niin osapuolten tuttuuden kuin heidän keskinäisten väliensäkin mukaan. Osapuolten erilaisilla sosiaalisilla roolisuhteilla on myös vaikutuksensa tilanteiseen kielenvaihteluun (esim. lääkäri – potilas, opettaja – oppilas). (Paunonen 1980: 37, 50.) On ihmiselle täysin luonteenomaista, että hänen kielensä ei ole rakentunut pelkästään yhdestä puhtaasta kielimuodosta. William Labov (1977: 17–19) on esimerkiksi sitä mieltä, että useimpien ihmisten on helpompi tuottaa useita erilaisia kielimuotoja yhdessä. On vain olemassa erilaisia kielenulkoisia syitä sekoittaa näitä kielimuotoja keskenään.

Jokaiselle ihmiselle tulee usein eteen tilanteita, joissa joutuu miettimään, millä tavoin ilmaistava asia tulisi esittää. Tällaisissa tapauksissa valinta tapahtuu yleensä puhekielen ja yleiskielen välillä. Jyväskylään muuttaneet opiskelijat ovat kuitenkin tietoisia myös oman puhekielensä eroista vertaillaan niitä ympärillä olevien ihmisten kieleen, ja he joutuvatkin eri puhetilanteissa miettimään vaihtoehtoja jopa erilaisten puhekielen muotojen välillä: olisiko soveliaampaa käyttää murteellista vai murteetonta muotoa.

Enää en puhu yhtä 'levveesti kunn tillaan kahavia'-- (N24, Haapajärvi).

Kun tarkastellaan opiskelijoiden käsityksiä tilanteisesta kielenvaihtelusta, saadaan arvokasta tietoa välillisesti myös murreasenteista. Toiset tilanteet saattavat olla luonteeltaan sellaisia, joissa murteen puhuminen tuntuu täysin luonteelta; joskus murteen puhuminen ei taas palvele tarkoitusta laisinkaan, ja kieli muuttuukin herkästi yleiskielisemmäksi. Myös eri keskustelukumppanit saattavat lisätä puheen murteellisuutta tai päinvastoin vähentää sitä.

Opiskelijat ovat hyvin tietoisia siitä, että heidän käyttämänsä kieli vaihtelee eri kielenkäyttötilanteiden mukaan. Ainoastaan kaksi vastaajista kieltää muuttavansa kieltään eri tilanteissa. Tähän saattaa olla syynä se, ettei vastaaja ole jaksanut paneutua kunnolla kysymykseen ja on näin ollen jättänyt erittelemättä vaihtelua aiheuttavat tilanteet. Pirkko Nuolijärvi toteaa omassa tutkimuksessaan (1986: 75), että puhetilanteiden vaikutuksen kieltäminen saattaa johtua myös siitä, että puhettavan valintaa pidetään jonkinlaisena ihmisen perusoikeutena, johon kukaan toinen ei voi eikä saakaan puuttua. Vaikutuksen tunnustaminen on samalla myöntymistä siihen, että olisi jotenkin vietävissä tai kenties haluaakin miellyttää puhekumppaniaan. On tosin huomioitava, että kielen normit ovat usein implisiittisiä: ihminen noudattaa niitä olematta niistä välttämättä edes selvästi tietoinen (Rintala 1985: 7).

Opiskelijat erittelevät vastauksissaan pääasiassa tilanteita, joissa kieli vaihtelee. Tarkempaa kielen tilanteista muuttumista oli osattu kuvata tai määritellä harvemmin.

3.2. Tilanteen virallisuuden vaikutus puhekieleen

Useimmin opiskelijoiden vastauksissa mainitaan virallisten tilanteiden vaikutus omaan puhekieleen. Tilanteen muodollistuessa puhekielikin usein muodollistuu, ja tästä johtuen omaa kieltä kuvataan virallisissa tilanteissa muun muassa *siistimmäksi*, *huolitellummaksi* tai *kirjakielisemmäksi*. Myös puhelimessa puhuminen tai kasvokkain asioiminen virastoissa on muutamille vastaajille niin muodollinen tilanne, että se vaikuttaa myös heidän kielelliseen

käytökseensä. Virallisissa tilanteissa moni informantti ilmoittaa myös teitittelevänsä puhekumppaniaan, samoin kiroilua vältetään.

Kyllä. Asiallisissa tilanteissa tulee teititeltä ja puhuttua kirjakielisemmin. Humalassa savvoo viännetään ahkerammin. (N44)

Enpä juuri. Virallisissa yhteyksissä vältän murteellisia ilmauksia. (M20)

Puheen tyyli vaihtelee: esim. töitä hakiessa puhun aivan eri tavalla kuin kavereiden kanssa, mm. sinuttelu voi jäädä pois. (N27)

Virallisissa tilanteissa sitä miettii mitä sanoo, vaikuttaa myös kieleen ja puheeseen. (M6)

Viralliset / epäviralliset tilanteet -> eri tavoin, samoin kieli / murre riippuu paljonkin kenen kanssa puhuu. (N34)

Virallisissa tilaisuuksissa teitittelen. (M3)

Virallisuuden mukaan vaihtelen aika usein puhetyyliä / kieltä. - - (N36)

Virallisissa tilanteissa kirjakieli ja teitittely, puhekieli kaveriporukassa. (M19)

Riippuen tilanteesta, seurasta; virallisissa tilanteissa ”peruskieltä”. (N47)

Kyllä puhun. Kavereille ja tutuille eri tavoin kuin virallisissa tilaisuuksissa. Joskus teitittely on tarkoituksenmukaista. (M21)

Kyllä. Huolitellumasti virallisemmissa tilanteissa - - (N43)

Kyllä kieltämättä. Virallisissa tilanteissa virallisemmin. (N42)

Virallisissa yhteyksissä puhun huolitellummin kuin kaveriseurassa. Joskus tulee teititeltäkin. (M22)

Virallisiksi tilanteiksi katsotaan myös julkiset esiintymiset, kuten esitelmien ja puheiden pitäminen. Kaksi informanttia mainitsee muuttavansa puhekieltään muulloinkin koulussa ollessaan.

Julkisessa esiintymisessä yrittää puhua vähän ”siistimmin”, mutta luulen että murre kuuluu kyllä hyvin vahvasti joka tilanteessa ellen pinnistä ja yritä ”estää” murretta. (N28)

Ensinnä sosiaalisen tilanteen mukaan (en pidä puhetta murteella) - - (M11)

- - Esiintyessä yleiskieli. (N31)

Melko samalla tavalla, mutta vaihteluakin on. Esim. seminaarissa on puhuttava asiallisesti (?) - - (N40)

Ehkä joskus jossain demoilla puhuu hieman enemmän kirjakieltä kuin tavallisesti. (M8)

Muutamilla informanteilla on myös kokemusta työelämästä ja sen vaatimista rooleista, joilla on vaikutuksensa myös puhekieleen. Töissä ollessaan opiskelijat harkitsevat puhemuotonsa tarkemmin kuin normaalisti. Usein työ on jo luonteeltaankin sellainen, että siihen kuuluu työn luonteelle ominainen kieli: esimerkiksi palveluammatit ja ihmisten parissa työskentely vaativat tietynlaista roolikäyttäytymistä. Kuitenkin vain yksi vastaajista (M5) määrittää kielensä työssä ollessaan suoranaisesti murteettomaksi.

Työ -> Kirjakieli, opetustilanne (tai kirjakieltä lähellä). - - (M5)

Puhun eri tavalla ystäväieni kanssa kuin työssäni kaupassa tai asioidessani virastoissa. (N40)

- - Tarvittaessa teitittelen esim. palvelutyössä. (N39)

Esiintyessä ehkä selkeämmin. Tutuille ja tuntemattomille puhuessa kieli vaihtelee, samoin töissä (tarjoilija) on ”oma” puhetyyli. (N49)

Työn luonteesta ja työilmapiiristä riippuen saatetaan työpaikalla puhua myös tavallista rennommin tai ronskimmin:

Kyllä puhun. Käydessäni esimerkiksi töissä saan itseni kiinni samoista sanonnoista kuin muut työmiehet (kiroilu). Puhelinsoitot (esim. jokin virasto). (M17)

Virallisiin tilanteisiin liitetään huolitellumpi kieli. Mahdollisesti murteella puhumista ei edes pohdita tässä yhteydessä ensisijaisesti. Vastakohtina eivät siis ole murre ja huoliteltu kieli, vaan vapaa puhekieli ja huoliteltu kieli. Luonnollisesti puheen säännönmukaistuu myös murteellisuudet häviävät, mutta sinänsä murre ei ole virallisissa tilanteissa ensisijaisesti vältettävä kielimuoto, vaan yleensäkin puhekielisyys ja puheen rentous. Virallisissa tilanteissa jyvaskyläläisopiskelijat pyrkivät yleiskieliseen puhetapaan. Vain muutamat informantit sanovat karttavansa nimenomaan murretta julkisessa kielenkäytössä.

Kun vertaa opiskelijoiden taipumusta muuttaa omaa kieltänsä Sanna Leipälän tutkimiin haapavetisiin, ei virallisten tilanteiden vaikutuksessa omaan puhekieleen ole juurikaan eroa. On todennäköisesti hyvin odotettavaa

tutkittavasta joukosta huolimatta, että tilanteiden virallistuessa puheestakin tulee helposti virallisempaa.

3.3. Kotipaikkakunnan murteen vaikutus puhekieleen

Informantit ovat huomanneet kielensä vaihtuvan murteellisemmaksi silloin, kun he ovat kotiseudullaan, omassa tutussa murreympäristössään. Tämä todistaa sen, että ympäristöllä on suuri vaikutus puhekieleen, kuten myös asenteisiin. On kuitenkin selvää, että asenteiden lisäksi myös tottumus saattaa aiheuttaa vaihtelua kieleen. Vanhat ystävät ja sukulaiset saattavat saada hieman yleiskielistyneemmänkin puhujan muuttamaan puhetyylinsä murteellisempaan muotoon.

Ympäristöllä on luonnollisesti suuri vaikutus kieleen, ja varsinkin opiskelijoiden kohdalla ilmiö on odotuksenmukainen: Jyväskylässä kieliympäristö on heterogeeninen, eikä se vahvasta oman murteen käyttöä, kun taas kotiseudulla murre on yhdenmukainen ja näin ollen hyvin voimakas yhdistävä tekijä.

Kotiseudulla vahvempi murre. (N31)

Sukulaisten kanssa (paitsi siskon) savolaisvaikutteet nousevat vahvemmin esille. (M24)

Kotona kainuuta (muuten saa syytteitä snobbailusta), muualla sitten jotain suomensukuista. (M15)

Kotona Kuopiossa enemmän savon murteella kuin Jyväskylässä - - (N50)

Puhekieleni vaihtelee jos puhun kotiseutuni vanhojen ja nuorten kanssa. Silloin puhe vaihtuu yleiskielestä. (M10)

Kotona puhun viäntämällä savvoo, kavereiden kaa enempi nuorten tyyliin. (N32)

Joo, kotona alkaa vieäntäminen. (M4)

Kotona Turussa entistä selvemmin puhun ”puhdasta” Turun murretta - - (N29)

Kun olen JKL:ssä puhun ”kirjakieltä”. Kotipaikkakunnallani enemmän ko. murretta. (N30)

Neljä viimeistä informanttia on määritellyt oman puhekielensä joksikin murteeksi. Tästä huolimatta he huomaavat puheensa olevan murteellisempaa kotiseudulla. Oman kielen määrittäminen murteeksi ei siis tarkoita sitä, että informantti välttämättä puhuisi Jyväskylässä ollessaan voimakkaasti murtaen. Oman kielensä murteeksi määrittäneillä on myös erilaisia rekistereitä, joita he käyttävät tilanteiden mukaan. Kyse on siis identifioitumisesta. Tästä on osoituksena myös se, että informantti 10 määrittelee kielensä voimakkaimmin yleiskieliseksi ja tästä huolimatta hän myöntää kotiseudullaan puhuvansa murteella.

3.4. Keskustelukumppanin vaikutus puhekieleen

Keskustelukumppanin vaikutuksen omaan kielenkäyttöön myöntää melko moni informanteista. Keskustelukumppanissa vaikuttavat niin hänen käyttämänsä kieli, tuttuus kuin ikäkin. Kaveriporukassa kieli ei ole niin kontrolloitua kuin vieraiden ihmisten seurassa, ja näin ollen murteella puhuminen kavereiden kesken on paljon yleisempää. Myös vanhempien ihmisten kanssa puhuttaessa tyyli saattaa helpostikin muuttua.

Informantit määrittelivät kielensä vaihtuvan eri tilanteissa sen mukaan, minkä ikäinen keskustelukumppani on. Useinkaan puheen muuttumisella ei välttämättä tarkoiteta puheen murteellisuuden eroa, vaan vanhemmille ihmisille saatetaan puhua hieman virallisemmin kuin taas nuorten kanssa keskustelu on rennompaa.

Eri ikäisten parissa eri tavalla - - (N29)

- - Vapaa-aika -> Vaihtelee sen mukaan kenen kanssa puhun esim. keskustelukumppanin iän mukaan. (M5)

Riippuu siitä kenelle puhun: En käytä esim. jargonia puhuessani mummulle. (M23)

Kotona ja vanhempien ihmisten läsnä ollessa puhun usein heidän tavallaan, nuorten keskuudessa taas heidän tavallaan. (M13)

- - Eri tavalla nuorten ja vanhusten kanssa - - (N43)

Nuorille puhuessa rennompaa, ei sinänsä eri termejä/sanoja. Vanhemmille (mummulle ym.) huolitellumpaa – ei ”voimasanoja”! - - (N39)

Kyllä. Vanhempien kanssa puhun kuten he ja muuten hieman eri tavalla. (M2)

Vanhempien ihmisten kanssa osa vastaajista sanoo käyttävänsä huolitellumpaa kieltä kuin yleensä. Osalla taas kieli muuttuu murteellisemmaksi vanhempien ihmisten seurassa, esimerkiksi kotipaikkakunnalla käydessä. Keskustelukumppanin ikää ei voi kenties pitää yksittäisenä vaikuttavana tekijänä, vaan keskustelukumppanissa vaikuttavat iän lisäksi esimerkiksi tuttuus ja keskustelukumppanin kotipaikkakunta suhteessa omaan kotipaikkakuntaan. On täysin eri asia keskustella oman vanhemman sukulaisen kanssa tai Jyväskylässä asuvan naapurin mummon kanssa. Keskustelukumppanissa vaikuttavia tekijöitä on siis samanaikaisesti useampia, ja oma puhekieli ja -tyyli valitaan jokaisessa tilanteessa aina erikseen. Keskustelukumppanin ikä on siis opiskelijoiden mielestä merkittävä tekijä tilanteisessa kielenvaihtelussa, mutta pelkästään iän perusteella ei vaihtelua voi perustella. Ikä onkin vain yksi useammasta osatekijästä.

Muodollisten ja virallisten tilanteiden vastakohtana voidaan pitää tuttujen ihmisten välisiä vuorovaikutustilanteita. Opiskelijat asettavatkin usein vastakkain viralliset tilanteet ja kavereiden kanssa keskustelemisen. Tuttujen ihmisten kanssa keskustelu on vapaampaa, eikä osapuolten tarvitse kiinnittää huomiota niinkään puheen ulkomuotoon kuin sisältöön. Tutut ihmiset eivät myöskään tee oletuksia tai johtopäätöksiä pelkän puheen perusteella. Tästäkin syystä omalla murteella puhuminen on taatusti tutussa ympäristössä huomattavasti luonnollisempaa ja helpompaa.

Puhun eri tavalla esim. kavereiden kanssa, esiintyessäni, työssäni myyjänä, puhuessani minulle vieraiden ihmisten kanssa, koulussa... Tilanteen mukaan. Ei sitä itse edes huomaa vaihtavansa tyyliä. (N46)

Puhekieli vaihtelee paikkakunnan ja keskustelukumppanin iän, kielen ja tuttuuden mukaan. (N35)

Jossain määrin. Tutussa porukassa tietysti luontevimmin puhekieltä. Esim. puheita pitäessä tai kovin virallisissa tilanteissa vähän kirjakielisemmin. - - (N37)

Kavereiden kanssa puhun eri tavalla kuin esimerkiksi oman laitoksen henkilökunnan kanssa. Virallisemmissä tilanteissa mietin ehkä enemmän oikeita sanoja enkä ”lavertele” niin paljon kuin kavereiden kanssa. (N38)

Opiskelijat eivät vastauksissaan suoraan kerro, käyttävätkö he murretta kavereiden kesken: kavereiden kanssa puhutaan kyllä eri tavalla kuin virallisissa tilanteissa, mutta murteella puhumista ei mainita. Kavereiden puhuman murteen tarttumisen perusteella voi kuitenkin olettaa, että kavereiden kesken omalla murteella puhuminen on normaalia ja hyväksyttävää myös opiskelijapiireissä. Vieraan murteen tarttumista omaan kielenkäyttöön ei välttämättä pidetä negatiivisena asiana, ja tämä kertoo mahdollisesti opiskelijoiden myötämielisestä asennoitumisesta eri murteita ja niiden puhujia kohtaan. Yhden informantin vastauksesta on kuitenkin nähtävissä se, ettei hän pidä savon murteen tarttumista omaan puheeseensa hyvänä asiana:

Viikko uudella paikkakunnalla ja huomaan käyttäväni paikallista nuottia ja sanastoa. Inarissa puhun niin kuin aina, jyväskylä vaihtelee ja savossa (mökillä) harmikseni huomaan viäntäväni (väärin vielä!) savoa. (M16)

3.5. Vieraiden murteiden vaikutus puhekieleen

Hyvin usein opiskelijoiden vastauksissa on huomioitu, että vieraat murteet tarttuvat helposti. 13 informanttia mainitsee tilanteisen kielenvaihtelun yhteydessä tuttavien puhumien murteiden tarttuvan helposti heidän omaan puheeseensa: Vieraalla paikkakunnalla ollessa saatetaan jo muutamassa viikossa alkaa puhua sujuvasti paikkakunnan omaa murretta. Samoin myös opiskelupaikkakunnan ystävien murre saattaa tarttua, vaikka se olisi täysin eri kuin mitä itse olisi elämänsä aikana tottunut puhumaan.

Torniosta kotoisin olevan ystäväni seurassa minuun tarttuu kyseinen murre etenkin, jos olen ottanut muutaman oluen. (N45)

Puhetyyli vaihtuu ja keskustelukumppanin murre tarttuu helposti. - - (N41)

Kyllä seura vaikuttaa puhetyyliin. Eri murrealueilta tulevien kanssa keskustellessa tulee omaksuttua mien ja sien melko helposti. - - (M25)

- - Kaikki kaverit puhuvat niin eri lailla, että vaikutteita vähitellen tarttuu. (M12)

Kyllä puheseura vaikuttaa paljon. Jos toinen puhuu omaa murrettaan voin hyvin äkkiä alkaa jäljitellä sitä ja huomaan puhuvani samalla lailla. (N48)

- - ”Murre tarttuu” helposti riippuen paikkakunnasta. (N43)

En tietoisesti, mutta kieli saataa painottua tiettyyn murteeseen jos on pidempiä aikoja tiettyssä seurassa tai kaupungissa. (M7)

- - Myös eri paikkakunnilla käydessä murre tarttuu kovin helposti. (N36)

Yleensä aina samalla tavalla. Paitsi välistä tulee puhuttua ”väärällä” murteella. (N33)

- - Täällä Jyväskylässä huomaan puheeseeni tarttuvan sellaisia ilmaisuja, joita en yleensä ole käyttänyt. (N34)

- - Luulenpa, että olen hieman ”murrekameleontti”, kansakeskustelijan murre vaikuttaa heti murtamiseen, vahvaa murretta kun en ole itselleni omaksunut. (M14)

Itse yritän puhua aina samalla tavalla. Mutta varsinkin savon murre tarttuu helposti kavereilta ja sitten kotona Kokkolassa sanovat, että puhun ihan kuin savolaiset. (N26)

Kaiken kaikkiaan opiskelijoiden vastausten perusteella voidaan olettaa, että erilaiset tilanteet eivät vaikuta ainoastaan tai ensisijaisesti murteella puhumiseen, vaan tilanteeseen kielenkäyttöön kytkeytyy useita eri asioita: Kielenkäyttö on muodollisissa tilanteissa huolitellumpaa ja sääntöjenmukaista. Tämän seurauksena mahdollisesti myös murre vaihtuu usein yleiskielisempään puhetyyliin. Murre on informanttien keskuudessa mitä ilmeisemmin vapaampien tilanteiden kielimuoto, vaikkakaan murteella puhumista ei tietoisesti vältetä virallisissa tilanteissa kovinkaan usein. Murre ei ole opiskelijoiden mielestä kuitenkaan paras kielimuoto kaikkiin tilanteisiin: useat tilanteet vaativat muodollisuudessaan myös puheelta jonkinlaista muodollisuutta tai virallisuutta, eikä murre selvästikään ole tuolloin opiskelijoiden mielestä paras tyylilaji. Opiskelijoiden käsityksien perusteella murretta puhutaan sellaisissa tilanteissa, joissa omaa kielenkäyttöä ei tarvitse voimakkaasti tarkkailla. Sekä miesten että naisten osalta suuntaus on sama.

4. OPISKELIJOIDEN MURRETUNTEMUS

4.1. Mitä murteita tunnetaan?

Opiskelijat ovat päivittäin tekemisissä eri murteiden puhujien kanssa. Tästä syystä opiskelijat ovat myös erittäin tietoisia eri murteiden olemassaolosta. Uuteen kieliympäristöön muuttaneilla on yleensäkin taipumus tunnistaa hyvin eri murteiden puhujia, ovathan he itsekkin joutuneet tarkkailemaan omaa kielenkäyttöään muita enemmän (Nuolijärvi 1986: 131). Murteiden tuntemiseen toki vaikuttaa myös se, että nykypäivänä murteet ovat hyvin esillä esimerkiksi tiedotusvälineissä, ja tätä kautta ihmiset pääsevät kosketuksiin eri murteenpuhujien kanssa. Henkilökohtaisten kontaktien lisäksi myös esimerkiksi joukkoviestimet ovat siis lisänneet ihmisten tietämystä murteista. Samoin ihmisten runsaampi liikkuvuus mahdollistaa tutustumisen eri murrealueisiin. Voi kuitenkin olettaa, että jyvaskyläläisten opiskelijoiden murretuntemukseen ovat vaikuttaneet enemmän koulukaverit, ystävät ja työtoverit, jotka ovat tuoneet omaan elämänpiiriin huomattavan määrän uusia kielimuotoja, ja tämän seurauksena myös tieto eri murteista on lisääntynyt. Yleensäkin voidaan sanoa, että eniten murteentuntemusta lisää se, että tuttavapiirissä on ihmisiä, jotka puhuvat eri tavalla kuin itse puhuu (Nuolijärvi 1986: 131).

Opiskelijoiden täyttämässä lomakkeessa oli kysymys, jossa kysyttiin opiskelijoiden tuntemia murteita. Vain yksi informantti ei maininnut kyseisessä kohdassa ainuttakaan murreryhmää. Siltikään informantti ei ollut sitä mieltä, että hän ei eri murteita tunnista, vaan hän sanoi tunnistavansa *monia, useimmat*. Kaikki muut 49 informanttia erittelivät heidän tuntemiaan murteita.

Seuraavaan taulukkoon (Taulukko 2) on koottu murteet, jotka opiskelijat sanovat tunnistavansa. Siinä on eriteltyä myös naisten ja miesten mainitsemat murteet. Sisennetyt murteet ovat opiskelijoiden mainitsemia päämurteiden alaryhmiä tai vastaavia tarkempia rajauksia.

Taulukko 2. Opiskelijoiden tunnistamat murteet ja mainintojen lukumäärät.

	Naiset	Miehet	Yhteensä
Savolaismurteet	21	22	43
Kainuun murteet	1	5	6
Pohjois-Karjalan murteet	3	3	6
Keski-Suomen murteet	2	1	3
Kaakkoismurteet	19	16	35
Pohjalaismurteet	4	14	18
Eteläpohjalaiset murteet	10	2	12
Keskipohjalaiset murteet	2	-	2
Pohjoispohjalaiset murteet	4	-	4
Peräpohjalaiset murteet	10	7	17
Hämäläismurteet	2	6	8
Lounaismurteet	2	1	3
Tampereen murre	10	6	16
Helsingin murre / slangi	12	8	20
Turun murre	12	15	27
Oulun murre	7	7	14
Rauman murre	10	5	15

Kaikkein useimmin opiskelijat sanovat tunnistavansa savolaismurteet. Lähes kaikki vastaajat (43) ovat maininneet kyseisen murteen vastauksissaan. Savon voi sanoa poikkeavan melko selvästi muista päämurrealueista, ja tästä syystä se voi olla murreryhmänä yksi helpoimmin tunnistettavista. Muissakin tutkimuksissa on havaittu, että savolaismurteet tunnistetaan erittäin hyvin (Nuolijärvi 1986: 131-133, Nahkola & Saanilahti 1990: 140.)

Opiskelijoiden vastauksista on nähtävissä, että läheskään kaikki informantit eivät katso Jyväskylän kuuluvan savon murrealueeseen. Savo liitetään usein Kuopion seudulla puhuttuun kieleen, ja savoksi tässä tapauksessa luetaankin lähinnä Pohjois-Savon murteet, kenties myös Etelä-Savon murteet. Tästä syystä voikin olettaa, että usein savolaismurteilla tarkoitetaan ensisijassa juuri sydänsavon murteita. Kaksi opiskelijaa mainitsee omana murreryhmänään *Keski-Suomen murteen*. He mahdollisesti tarkoittavat tällä Keski-Suomen murreryhmän lisäksi myös Päijät-Hämeen murreryhmää eli ryhmää, johon Jyväskyläänkin kuuluu. *Kainuun murteen* mainitsee neljä informanttia ja kaksi opiskelijaa sanoo erottavansa puolestaan *ylä- eli*

rämesavon. Tällä tarkoitettaneen myös Kainuun murrealuetta. Samoin *Pohjois-Karjala* on mainittu erikseen kuudessa vastauksessa. Itäisiä savolaismurteita ei näin ollen välttämättä liitetä savolaismurteisiin.

Toinen opiskelijoiden keskuudessa hyvin tunnettu murrealue on pohjalaismurteet. 18 informanttia mainitsee vastauksissaan *pohjalaismurteet* kokonaisuutena, mutta tämän lisäksi pohjalaismurteita on eritelty tarkemminkin ja jaettu ne erikseen *etelä-, keski- ja pohjoispohjalaisiin murteisiin*. Yhteensä pohjalaismurteet on mainittu opiskelijoiden vastauksissa 36 kertaa. *Eteläpohjainen murre* on alaryhmistä useimmin mainittu (12), ja puolestaan *keski- ja pohjoispohjaiset* murteet on maininnut vain muutama informantti. Pirkko Nuolijärven (1986: 131-133) mukaan savolais- ja pohjalaismurteet sekä Turun murre ovat kolme yleisimmin tunnistettua murretta.

Kaakkoismurteet on päämurrealue ja -ryhmä, joka tunnistetaan opiskelijoiden vastauksissa peräti 35 kertaa. Tosin kaakkoismurre on lähes poikkeuksetta opiskelijoiden vastauksissa nimellä *karjalan murre* (murteiden nimityksistä lisää luvussa 4.3). Kansan suussa kaakkoismurteet on ilmeisesti vieras nimitys.

Peräpohjalaiset murteet mainitaan 17 kertaa. Murteen melko vähäiseen mainitsemiseen voi olla syynä se, että usein pohjalaismurteisiin katsotaan kuuluvaksi myös peräpohjalaiset murteet. Tästä syystä peräpohjolaa ei kenties ole kaikissa yhteyksissä erikseen mainittu. Toisaalta taas Lappi on useille opiskelijoille niin kaukainen, että murrealue ei ole niin tuttu kuin muut päämurrealueet. Myös sillä voi olla vaikutuksensa, että suurin osa lapissa asuvista nuorista jatkaa opiskeluaan mahdollisesti Rovaniemen ja Oulun yliopistoissa. Jyväskylän yliopistossa vain pieni prosentti on kotoisin Lapin läänistä. Informanteilla ei siis ole opiskelutovereissaankaan peräpohjolan murrealue samalla tavalla edustettuna kuin muut murreryhmät, ja tästä syystä peräpohjolan murre ei ole tullut tutuksi.

Päämurteista lounaismurteet ja hämäläismurteet jäävät selvästikin muita murteita vähäisemmälle huomiolle. Hämäläismurteet eivät yleensäkään

saa osakseen erityistä huomiota leimattomien murrepiirteiden ja intonaation vuoksi (Nuolijärvi 1986: 132).

Päämurteiden lisäksi opiskelijat mainitsevat hyvin usein vastauksissaan eri kaupunkien murteita. Varsinkin *Turku*, *Tampere*, *Oulu*, *Rauma* ja *Helsinki* esiintyvät vastauksissa usein. Hämmäläismurteet liitetäänkin helposti pelkästään Tampereella puhuttuun kieleen, vaikka hämmäläismurteita puhutaankin kokonaisuudessaan laajalla alueella: varsinaisen Hämeen lisäksi niitä puhutaan myös Satakunnassa ja Kymenlaaksossa. Eri puolilla alueita murre on erilaista, ja niissä onkin hyvin vähän piirteitä, jotka olisivat tyypillisiä kaikille hämmäläismurteille, mutta eivät esiintyisi missään muissa murteissa. (Lehikoinen 1994: 132.) Opiskelijoiden mainitsemat murrepiirteet kuvaavatkin juuri sydänhämmäläismurteita, joihin Tamperekin kuuluu (murrepiirteistä lisää luvussa 4.5). Tästä syystä voidaan olettaa, että Tampereen murteella opiskelijat ovat tarkoittaneet pääasiassa sydänhämmäläismurteita, ja tämän murrealueen kaupungeista Tampere on selvästi suurin. Näin Tampere itsessään merkitsee opiskelijoille murrealuetta.

Lounaismurteiden vähäisen maininnan syynä voi puolestaan olla se, että osa vastaajista saattaa tarkoittaa *Turun murteella* muutakin kuin pelkän kaupungin murretta. Moni sanookin Turun murretta joko *Turun seudun* tai *Turun alueen murteeksi*, ja sillä todennäköisesti tarkoitetaan juuri lounaismurteita kokonaisuudessaan.

Rauma kuuluu myös lounaismurteiden alueeseen, mutta epäilemättä kukaan vastaajista ei ole tarkoittanut *Rauman murteella* yleisemmin lounaismurteita, vaan se yhdistetään juuri Raumalla puhuttuun kielimuotoon. Raumalla puhuttu kieli poikkeaa huomattavasti muista lounaismurteista, ja tästäkin syystä ei ole luontevaa ajatella Rauman murteella tarkoitettavan lounaismurteita kokonaisuudessaan. *Rauman murteella* on tarkoitettu juuri Raumalla puhuttua kieltä, ja poikkeavuudestaan johtuen se on informanteille tuttu murrealue.

Vaikka Oulu kuuluukin pohjoispohjalaiseen murrealueeseen, opiskelijat mainitsevat sen kuitenkin omana murteenaan. Tällä voi selittyä se, että itse pohjoispohjalainen murre mainitaan melko harvoin. Toisaalta taas on

hyvin ymmärrettävää, että Oulu mainitaan omana murteenaan: Oulun ja Oulun ympäristössä todellakin puhutaan murretta, joka poikkeaa muista pohjoispohjalaisista murteista. Oulun seudulla käytetään murrepiirteitä, joita ei esiinny muualla pohjoispohjalaisella murrealueella. Tämän vuoksi on jopa luontevaa puhua Oulun murteesta erikseen. Tosin ei voida olla varmoja siitä, tiedostavatko opiskelijat tämän, vai tuleeko murteen nimitys pelkästään suuremman kaupungin mukaan.

Opiskelijat ovat sanoneet tunnistavansa Helsingissä puhutun kielen 20 kertaa. Osassa vastauksia Helsingissä puhuttu kieli on määritelty *slangiksi*, mutta mielenkiintoista on se, että Helsingissä puhuttua kieltä nimitetään myös *murteeksi*. Sanna Leipälän tutkiessa haapavetisten murreasenteita selvisi, että vain yksi informanttijoukon keski-ikäinen mies käsittää Helsingissä puhutun kielen murteeksi, mutta kaikki yhdeksäsluokkalaiset yhtä lukuun ottamatta mainitsevat Helsingin murteen omissa vastauksissaan. Murteita määritellään nuorempien keskuudessa pikemminkin maakuntien keskusten tai muiden alueella sijaitsevien kaupunkien mukaan. (Leipälä 2000: 19.) Nuoremmalla sukupolvella ei ilmeisesti vanha aluemurrejako ole yhtä vahvana mielikuvana, vaan kaupungit ovat tarpeen tullen jaottelun perusta.

Helsingin puhekieli ts. slangia on kielimuotona ongelmallinen määriteltävä myös lingvistisestä näkökulmasta, eikä sen määrittämisen osalta ole päästy kielitieteellisissä piireissäkään yksimielisyyteen. Usein slangia määritellään osaksi yleispuhekieltä, toisin sanoen slangia ei pidetä suoranaisesti murteena. Slangin vaikea määriteltävyys näkyy myös opiskelijoiden vastauksissa, sillä Helsingin puhekieltä on nimitetty hyvin erilaisin käsittein (lisää luvussa 4.2). Käsitteiden kirjavuudesta huolimatta opiskelijat rinnastavat Helsingissä puhutun kielen murteisiin tai ainakin Helsingissä asuvia yhdistää yhteinen kieli, määritellään se sitten murteeksi tai slangiksi. Toki Helsingin puhekielen määrittämistä murteeksi on saattanut ohjata omalta osaltaan myös lomakkeen kysymyksenasettelu, joka saattaa ohjata informantteja käyttämään *murre*-käsitettä myös tässä yhteydessä.

Naisten ja miesten välillä ei murteiden tuntemisessa ole havaittavissa juurikaan eroa. Sekä naiset että miehet tunnistavat eri murteita jokseenkin yhtä paljon. Ainut ero, jonka taulukon perusteella voi huomata murteiden tunnistamisessa sukupuolten välillä, on se, että naiset erittelevät miehiä useammin pohjalaismurteet *etelä-, keski-, ja pohjoispohjalaisiin murteisiin*. Miehet sen sijaan määrittävät tähän murrealueeseen kuuluvat murteet yläkäsitteellä *pohjalaismurteet*. Tähän eroon ei kuitenkaan vaikuttane sukupuoli, vaan miehiä useammin informanttijoukon naiset ovat kotoisin pohjanmaalta tai esimerkiksi yhden eteläpohjalaismurteen maininneen naisen äiti on kotoisin tältä alueelta. Pohjalaismurteiden tarkempi erittely viittaa siihen, että kyseiset alueet ovat vastaajille jollakin tavoin tuttuja. Sama asia koskee myös miesten useammin tuntemaa *Kainuun murretta*: kyseisen murteen maininneet miehet ovat lähes poikkeuksetta kotoisin tältä seudulta.

4.2. Murteiden nimeäminen

Vain harvoin opiskelijat käyttävät eri murrealueiden tai -ryhmien nimityksinä niitä käsitteitä, joita on totuttu käyttämään kielitieteen saralla. Usein murteita on nimetty kansanomaisesti, kuten *karjalan murre* 'kaakkoismurre'. Tämä kertoo pitkälti siitä, että murretuntemus on hankittu käytännön kautta. Murteet ovat tulleet opiskelijoille tutuiksi normaalissa elämässä, eikä niihin ole paneuduttu esimerkiksi kirjallisuuden kautta. Murreryhmien kansanomaisen nimittäminen onkin jopa oletettavaa: tieteelliset nimitykset eivät luonnollisestikaan ole tuttuja muuta kuin alan harrastajille. Tämä näkyy siinä, että kaksi naisinformanttia myöntää opiskelleensa murteita joskus elämänsä aikana. Näiden informanttien käsitteet poikkeavatkin muiden informanttien murrekäsitteistä juuri tieteellisyydessään.

Savolaismurteita opiskelijat nimittävät termein *savo* (37), *savon murre* (3), *savo + rämesavo* (1), *savolainen murre* (2). Kaksi informanttia mainitsee *Keski-Suomen* ja *ylä- eli rämesavon* omana murteenaan. Kuusi

informanttia sanoo tunnistavansa myös *Pohjois-Karjalan murteen* ja neljä *Kainuun murteen*.

Kaakkoismurteet ovat informanttien keskuudessa tuttu murreryhmä. 34 informanttia mainitsee vastauksessaan kaakkoismurteen. Kaakkoismurretta nimitetään useimmin *Karjalan murteeksi* (32). Tämän lisäksi kaakkoismurre on opiskelijoiden vastauksissa *Kaakkoismurre* (1), *Kaakkoismurteet* (1) ja *karjalainen murre* (1).

Pohjanmaan murteita on nimetty seuraavasti: *Pohjanmaa* (11), *Pohjanmaan murre* (1), *Pohjanmaan murre* (1), *Pohjalainen murre* (1), *Pohjanmaan murteet* (1), *Pohjalainen* (1), *Pohjalainen* (1) ja *Pohjalaismurteet* (1). Etelä-Pohjanmaan murre on opiskelijoiden vastauksissa *Etelä-Pohjola* (1), *Etelä-Pohjanmaa* (7) ja *Etelä-Pohjalainen murre* (4). Keskipohjanmaata nimitetään *Keskipohjalainen murre* (1) ja *Keskipohjanmaa* (1). Pohjois-Pohjanmaan murretta on tarkoitettu maininnoilla *pohjoispohjalaiset* (2) ja *Pohjoispohjanmaan murre* (2).

Peräpohjolan murteita on nimetty *lapiksi* (4), *lapin murteeksi* (5), *Peräpohjolaksi* (4), *lapin seudun murteeksi* (1), *Pohjois-suomalaiseksi murteeksi* (1), *Jänkhän murteeksi* (1) ja ”*jänkhäksi*” (1).

Hämäläismurteet mainitaan vain kahdeksan kertaa: *häme* (5), *hämäläismurteet* (1), *hämäläiset (tre)* (1) ja *Hämäläinen murre* (1).

Tampereen murteesta esiintyy opiskelijoiden vastauksissa seuraavanlaisia nimityksiä: *Tampere* (7), *Tampereen murre* (6), *Tampereen seudun murre* (1), ”*tampereen murre*” (1) ja ”*tamperelainen*” murre (1).

Turun murre on opiskelijoiden vastauksissa puolestaan *Turun murre* (15), *Turun seutu* (2), *Turku* (”*lounaisjutut*”) (1), ”*turkulainen*” murre (1), *Turun alueen murre* (1), *Turku* (5), *Turun kieli* (1), *Turkulainen puhetyyli* (1). *Lounaismurteet* mainitaan kaksi kertaa. Rauman murre on joko *Rauma* (14) tai *Rauman murre* (1).

Helsingissä puhutulle kielelle ei opiskelijoiden keskuudessa ole selvästikään yhtenevää nimitystä. Toisaalta slangi on näkyvissä Helsingin puhekielen nimeämisessä, ja tästä johtuen Helsingin puhekieli saa erilaisia nimityksiä: *Helsinki* (2), *Helsingin slangi* (4), *stadin murre* (1), ”*hesalainen*”

(1), *Helsingin (murre)* (1), *stadin slangi* (3), "*Hesan slangi*" (1), *stadi* (3), *Stadin vammakieli* (1), *Helsingin (uusimaa) murre* (1), *Helsingin murteet* (1), *Hesan kieli* (1). Helsingissä puhuttua kieltä sanotaan siis myös murteeksi slangin ohella.

Muita yksittäisiä murremainintoja ovat *Satakunnan murteet* (1), *meän kieli* (2), *se mitä kymenlaaksossa puhutaan* (1), *Kymenlaakson murre* (1), *Perhonjokilaakson murre* (1), *Kymeen murre* (2), *Varsinaissuomi* (2), *Kaupunkien murteet* (1), *Kotkan murre* (1), *Länsi-Suomen jotain murteita* (1), *suomi ruotsalaisittain murtaen* (1) ja *itämurteet* (1). Nämä yksittäiset maininnat ovat monessa tapauksessa informanttien kotikaupunkeja tai -seutuja, ja tästä syystä hyvin tuttuja seutuja vastaajille. Oma, tuttu asuinalue mielletään erilliseksi murrealueeksi, koska oman asuinpaikkakunnan erot esimerkiksi viereisessä kaupungissa puhuttuun kieleen ovat informanttien mielestä selviä. Mitä vieraammasta alueesta on kysymys, sitä laajemmin murrealueita rajataan. Todellisuudessa yhdellä murrealueella on edustettuna useita eri murteita, mutta vierauden vuoksi koko alueella katsotaan puhuttavan yhtä ja samaa murretta.

4.3. Murteiden kuvaileminen

Lomakekyselyn seitsemännessä kysymyksessä informantit joutuivat kertomaan, millä perusteella he tunnistavat eri murteita: "Onko mainitsemissasi murteissa piirteitä, joiden perusteella tunnistat ne? Esim. murre sanoja jne.". Hyvin tyypillistä informanttien vastauksissa on se, että läheskään kaikkia edellisessä kysymyksessä mainittuja murteita ei kuvailla. Yleensä esimerkkejä annetaan vain joistakin mainituista murteista. Kukaan ei kuitenkaan ole jättänyt tätä kysymystä täysin kommentoimatta.

Opiskelijoiden vastauksista voi hahmotella erilaisia tapoja kuvata eri murteita ja murrepiirteitä. Hyvin usein opiskelijat antavat murrepiirteistä konkreettisia esimerkkejä. Tällaiset esimerkit ovat yleensä hyvin tyypillisiä, murteen selvästi erottavia piirteitä, ja toisaalta nämä esimerkit

pitävät usein sisällään myös ns. lentäviä lauseita, jotka kuvaavat jollekin murteelle ominaista puhetapaa.

Pohojamaa, Turust.M21

Mie sie, tehrään, mennähän, tullahan...onhan noita. (M18)

Kyllä originaalit JYVÄÄÄSKYÄLÄISET huomaa- - (M12)

Savo: viäntäminen. Pohjois-Karjala: mie, sie. Jänkhä: h panhan jokha paikhan. Pohojanmaa: sanoonnat ovat vähä niinko pohojanmaan pellot. Stadi:Lainasanat muista kieleistä, vanhahtava stadin kieli aikasemmilla vuosikymmenillä erikseen – fyrkla, snadi, fyffe, casgi, bongata, snajjata...Raumalaiset jaaritukset: Se kieli jota ei ymmärrä. Turku: assosioituu Mauno Koivistoon. Tampere. Nysse tulee. Oulu: Ookko nää Oulusta, Pelekääkkö nää polliisia. (M5)

Hyvää-> hyvvee (savo); ookko nää Oulusta (Oulu); Kahtottaa kahareksan vireota päiväsä (Lapua); mie, sie eli yleensä sanojen omat taivutukset. (N33)

Tälle kuvaustavalle on tyypillistä, että ilmiötä ei analysoida, vaan ilmiö ainoastaan mainitaan.

Pienessä osassa vastauksia on nähtävissä hieman murrepiirteen taustalla olevan muutoksen analysointia tai pohdiskelua. Vastauksissa käytetään jossakin määrin apuna ns. metakieltä helpottamaan kuvausta. Murrepiirre on jollakin tavoin kielellistetty, vaikkakaan tarkkoja termejä ei välttämättä ole käytössä.

Pohjanmaalla lisätään sanoihin vokaaleja: ”Pohojanmaalla”. - - (M22)

Savon tunnistaa kahdennuksesta ”puhhuu savvoo” - - (N40)

Pohjois-Savon murteessa on, ainakin perinteisesti liudentunut s-äänne kaksitavuisen (ainakin) sanan lopussa, jolloin liudentunut äänne korvaa vokaalin. Se erottanee sen Etelä-Savon murteesta. Idässä on enemmän venäläisperäisiä murre sanoja, lännessä ruotsalaislajinoja. (M14)

Viimeisessä esimerkissä on poikkeuksellinen pyrkimys hyvin teoreettiseen vastaukseen, kun vertaa sitä kokonaisuudessaan muiden informanttien vastauksiin.

Murteita kuvataan myös yleisellä tasolla eli eri murteita ei erotella, vaan informantit kertovat, miten eri murteet poikkeavat toisistaan tai missä tapauksissa on nähtävissä eroja. Vaikka tässä kuvaustavassa liikutaankin

yleisellä tasolla, ei silti voi sanoa, että vastaukset olisivat tästä huolimatta esimerkiksi edellisiä vastauksia epätarkempia tai ympäripyöreitä. Monien vastausten perusteella voi todeta informantin mahdollisesti kiinnittäneen todellisuudessakin huomiota eri murteiden ominaispiirteisiin.

On. Sanojen venytys, konsonanttien kahdentuminen, päätteet. (M23)

Sanat, intonaatio, tietyt toistuvat lauserakenteet, substantiivien sekä verbien taivutukset, adjektiivien käyttö, yksittäisten kirjaimien /äänteiden lisääminen tai niiden poisjättäminen. (M11)

Yleensä minä sana tai konsonanttien painotus. (M9)

Murresanat lähinnä. (M10)

Hyvin näkyvästi opiskelijoiden vastauksissa on kiinnitetty myös huomiota murteen intonaatioon, rytmiin, sointiin, nuottiin, painotukseen tai puhetapaan. Murteiden sanotaan erottuvan toisistaan eniten juuri näiden ominaisuuksien osalta, ja prosodiikan perusteella on kenties monien mielestä helpointa tunnistaa eri murteet toisistaan.

Eiköhän se ole puheen nuotti, jonka perusteella eri murteisiin tulee kiinnitettyä huomiota. - - (M16)

On kai sanojakin, mutta vokaalien ja konsonanttien erilaiset kestot ja puheen rytmi ovat minulle parhaita tuntomerkkejä eri murteiden tunnistamisessa. - - (N46)

En ole niinkään kiinnittänyt huomiota murresanoihin, vaan enemmän puheen ”sointiin” - - (N38)

Lähinnä aksentit - - (N31)

Nuotti. - - (N41)

Turkulainen puhetyyli (onko se murre?) on nopeampaa ja painotukset erilaisia, vaikka sanat ovat yleiskielen sanoja - - (N26)

Opiskelijoiden edelliset kuvaukset ovat yksi todiste siitä, että vieraita murteita tunnistetaan yleensäkin juuri intonaation perusteella: Vieras kieli tai murre saatetaan kokea ei-kielellisesti ts. vieras murre saatetaan kokea laululliseksi ja kansankielessä puhutaankin usein ”vieraasta nuotista”. Oma kielen tai murteen intonaatio koetaan puolestaan kielelliseksi, ei-laulavaksi. Murteenpuhujan intonaatioon vaikuttaa siis omalle murteelle ominaiset säännöt, mutta toki

murteenpuhujankin intonaatioissa on aina käyttäjäkohtaisia eroja. (Iivonen–Nevalainen–Aulanko–Kaskinen 1987: 57, 58.)

Melko lähellä edellistä ryhmää ovat kuvaustavat, joissa opiskelijat kuvailevat sitä, miltä vieras murre kuulostaa. Toki tässäkin ryhmässä ovat taustalla yhtenä tekijänä mahdollisesti juuri sävelkulku ja koko prosodiikka, mutta se ei kenties ole keskeisimmällä sijalla. Näissä vastauksissa opiskelijat ovat kuvanneet kieltä ns. deskriptiivisesti.

-- leveä ääntäminen -- (N48)

Sanojen ja savonmurteen ”viännytykset”. (N49)

-- Esim. savoa voi viäntää ja kiäntää -- (N36)

Savossa on ikään kuin vääntelyä: ”Nyt taes tulla erreys.” (M22)

Karjala: mie, sie, tietty letkeys. (M17)

Hyvin usein, kuten esimerkeistäkin käy ilmi, savon murretta kuvataan *vääntämiseksi*. On kuitenkin melko selvää, että tämä kuvaustapa on hyvin yleisesti käytössä muutenkin, ja se ei kerro murteen omakohtaisesta tarkkailusta, vaan sanonta on voinut tulla tutuksi matkimisien tai stereotyyppien kautta. Savon murteen lisäksi myös kaakkoismurteet ja pohjalaismurteet ovat saaneet opiskelijoiden silmissä tietynlaisen leiman. Varsinkin *letkeys* vaikuttaa informantin omalta havainnolta, ja se on tästä syystä merkittävä ja paljon kertova huomio.

Oman ryhmänsä muodostavat viiden miesopiskelijan vastaukset, joissa murrepiirteitä ei kuvailla laisinkaan tai vastaus jollakin tavoin kierretään:

No on. (M24)

Onhan niissä niitä. (M4)

Kyllä ne tunnistaa, mutta sitten kun niitä mieltii, niin ne menevät sekaisin. Niissä on paljon yhteistä, mutta erojakin löytyy ja murteille ominaisia sanoja. (M25)

Lähinnä murre sanat. (M10)

Voe voe, suattaapa ollannii taj sittennii ej. (M15)

Viimeinen informantti eroaa joukosta, koska hän tuo vastauksessaan kuitenkin esimerkinomaisesti esille savolaismurteille tyypillisiä piirteitä. On kuitenkin huomattava, että informantti käyttää vastauksessaan oman kotiseutunsa murretta, eikä mainitse kysymiäni vieraiden murteiden ominaispiirteitä.

Viimeisessä tavassa kuvata murretta asiaan suhtaudutaan melko omakohtaisesti. Tässä tapauksessa jokin murre sanotaan tunnistettavan sen perusteella, että informantti kokee murteen jollakin tavoin henkilökohtaisesti: informantilla on mahdollisesti tuttuja tai sukulaisia kyseiseltä alueelta. Itse murretta ei edes välttämättä kuvailla.

- - Selvimmin tunnistan savon seudun murteen niiden tuttuuden perusteella, muut liitän mielessäni tuttaviiini ja heidän kotipaikkoihinsa. - - (N50)

Informanteilla on murteisiin hyvin henkilökohtainen ote, ja murre on kenties niin tuttu, ettei sen erittelyyn edes huomata ryhtyä.

4.4. Naiset ja miehet murteiden kuvaajina

Sekä naisille että miehille on yhteistä se, että hyvin usein vastauksissa annetaan konkreettisia esimerkkejä eri murrepiirteistä. Tällä tavalla erojen esiin tuominen on kenties helpointa, ja tästä syystä kyseinen tapa on hyvin usein myös käytetty. Eroja ei myöskään ole murteiden kuvaamisessa yleisellä tasolla tai ns. deskriptiivisessä kuvauksessa.

Selvästi naisille tyypillinen piirre on sukulaisten ja tuttavien mainitseminen vastauksissa:

- - Rauman murteelle olen ”altistunut” lapsesta asti, joten sen tunnen kyllä heti kun kuulen. (N38)

Karjalan murteen tunnistan sie/mie sanoista ja siitä, että mummoni puhuu karjalaisittain. Rauman murteen tunnen, koska eräs ystäväni puhuu niin ja koska murre on täysin käsittämätöntä. (N45)

Nämä informantit ovat siis todellisuudessaakin tekemisissä mainitsemiensa eri murteiden kanssa. On kuitenkin varmaa, että kaikki opiskelijat ovat tekemisissä

eri murteen puhujien kanssa. Tämän vuoksi vastauksia on syytä pohtia tarkemmin.

Naisten vastauksissa nostetaan voimakkaasti esille juuri sukulaisten puhumat murteet tai yleensä ennen opiskeluaikaa tutuksi tulleet murteet. Vastausten perusteella voi olettaa, että informantit kokevat murteen puhujat positiivisesti, koska he tuovat heidät esille myös vastauksissaan. Tässä yhteydessä voidaan taas puhua identifioutumisesta: naisten vastauksista näkyy, että identifioutuminen tapahtuu edelleen taaksepäin, lapsuuteen ja sen aikaiseen ympäristöön. Naiset osoittautuvat taas miehiä henkilökeskeisimmiksi. Murteet liittyvät naisilla voimakkaammin henkilöihin, kuten aiemmin tuli jo ilmi opiskelijoiden määrittellessä asioita, joiden he uskovat vaikuttaneen puhumaansa kieleen elämänsä aikana. Ja jälleen näiden naisten kohdalla suuntaus on sama: murre liittyy konkreettisesti henkilöihin, kun taas miehet mieltävät murteet kenties paremmin alueittain tai paikkakunnittain, ei-henkilökohtaisesti. Tämän taustalla on mahdollisesti erilainen asennoituminen murteisiin: naisilla murteet ovat edelleen voimakkaammin osana heidän omaa identiteettiään, ja näin ollen suhtautuminenkin murteisiin saattaa olla miehiä henkilökohtaisempaa. Tästä on hyvänä esimerkkinä miesinformantin vastaus:

Kun asuu Turussa, ei voi olla oppimatta tuntemaan (ja ehkä myös vihaamaan) sitä kieltä. (M8)

Vastauksesta näkyy, että miesinformantilla ei ole naisinformanttien tavoin positiivista suhdetta menneen ajan tai asuinalueen murretta kohtaan. Kukaan muu miesinformanteista ei viittaa vastauksessaan tuttuihin henkilöihin tai asuinpaikkaan laisinkaan.

Erlainen suhtautuminen murteisiin näkyy mahdollisesti myös siinä, että useammin juuri naiset ovat kiinnittäneet huomiota murteiden intonaatioon. Intonaation perusteella tunnistaminen vaatii murteiden tarkkailua ja kuuntelua, eikä eroja voi oppia, ellei ole todellisuudessa tekemisissä eri murteenpuhujien kanssa. Intonaation perusteella tunnistaminen vaikuttaa myös omakohtaisemmalta havainnolta kuin esimerkiksi savon murteen vääntämisen matkiminen tai pohjalaismurteelle tyypillisen švaavokaalin mainitseminen. Tuloksen perusteella voi olettaa, että naiset todellisuudessa ovat hieman miehiä

kiinnostuneempia murteista tai he ainakin kiinnittävät murteisiin huomiota, koska vastauksista voi nähdä, että mainitut piirteet eivät voi olla ainoastaan ulkoa opittuja murrepiirteitä. Ovatko murteet kenties enemmän esillä naisten elämässä ja kanssakäymisessä? Intonaation, rytmin tms. mainitsemista voisikin sanoa piirteeksi, joka on huomattu oman kiinnostuksen ja tarkkaavaisuuden ansioista. Myös murrepiirteiden kuvauksessa saattaa olla yhteys naisten murteellisuuteen ja tätä kautta positiivisiin murreasenteisiin.

Miesopiskelijat jättivät viidessä tapauksessa kuvailematta eri murrepiirteitä. Naisinformantit olivat kaikki vastanneet kysymykseen asianmukaisesti. Se, onko vastaamatta jättämisen taustalla tietämättömyys vai laiskuus, ei ole luonnollisestikaan tiedossa. Toisaalta kumpi tahansa vaihtoehto kielii siitä, että vastaajat eivät ole erityisen kiinnostuneita murteista. Jos informantit eivät osaa eritellä eri murrepiirteitä, se kertonee siitä, että todellisuudessa he eivät kovinkaan paljoa kiinnitä huomiota murteisiin ja eri murteiden puhujiin. Jos taas vastaamatta jättämisen syynä on laiskuus, ei murreasennekyselyä ylipäättäen pidetä erityisen merkityksellisenä. Informanteilla ei riitä kiinnostus erityispiirteiden pohtimiseen.

Mielenkiintoista miesten vastaamattomissa tapauksissa on se, että neljä kysymyksen ohittaneista miehistä oli aiemmin määritellyt oman kielensä voimakkaasti yleiskieliseksi tai jopa murteettomaksi. Jos murteellisuutta esiintyi vastaajan mielestä hänen omassa kielenkäytössään, se oli erittäin vähäistä. Tästä voisi päätellä, että nämä informantit eivät ole kovin kiinnostuneita eri murteista, eivätkä myöskään omasta murteestaan. Tämä voisi selittää sen, että oma kieli on muuttunut lähelle yleiskieltä jo siitäkin syystä, ettei omalle murteelle ole annettu arvoa. Myöskään muiden murteiden piirteet eivät ole jääneet vastaajien mieleen, koska mahdollisesti kiinnostusta erojen pohtimiseen ja tarkkailuun ei ole tarpeeksi. Toki murteesta on saatettu pyrkiä eroon tietoisesti, jos murre on koettu häiritseväksi tai hävettäväksi piirteeksi omassa kielenkäytössä. Kenties miehet kokevat itsensä asiallisemmiksi yliopisto-opiskelijoiksi puhuessaan mahdollisimman yleiskielisesti. Jospa tieteellinen ympäristö asettaa miehille tietyt vaatimukset myös kielellisellä tasolla, jotta luotettavuusvaikutelma ja pätevyys tulevat esille. Mahdollisia

selityksiä lienee lukuisia. Voi olla, että murteista ei yksinkertaisesti olla kiinnostuneita tai mahdollisesti murteet eivät kuulu osaksi miesten opiskelijaidentiteettiä.

Kuudennen ja seitsemännen kysymyksen kysymyksenasettelu ohjaa mielestäni opiskelijoita määrittelemään tehtävässä murteita, jotka eivät ole opiskelijoille tuttuja heidän kotiseutunsa kautta. Melko moni vastaajista luetteleekin murrepiirteitä vain itselle vieraiden murteiden osalta, mikä on odotuksenmukaistakin. Opiskelijoiden vastauksille yhteistä on kuitenkin se, että niissä kuvataan vieraiden murrepiirteiden ohessa myös oman murteen piirteitä: esimerkkejä annetaan niin omasta kuin vieraistakin murteista samalla tavoin. Muutamassa tapauksessa omaa murretta jopa verrataan selvästi johonkin toiseen murteeseen, ja tämän lisäksi kolme informanttia ei ylipäättään kuvaile muuta kuin oman kotiseutunsa murretta. Opiskelijoiden voi olettaa kiinnittäneen huomiota uudessa ympäristössä oman kielen poikkeavuuteen, eikä niinkään ensisijassa muiden murteenpuhujien poikkeavaan kielenkäyttöön. On oletettavaa, että opiskelijat ovat tietoisia niistä oman murteen piirteistä, jotka erottavat heidät muista kielenpuhujista. Voihan myös olla, että oma murre vain yksinkertaisesti on tutuin, ja tästä syystä sitä on helppo myös eritellä. Yleensä on vallalla käsitys, että omaa murretta pidetään jokseenkin neutraalina, kun verrataan sitä muihin murteisiin. Tämän perusteella olettaisi, että omasta murteesta on vaikea löytää sille tyypilliset ominaispiirteet. Opiskelijat ovatkin muututtuaan uuteen ympäristöön tulleet tietoisiksi näistä piirteistä väistämättä. Tätä huomiota vahvistavat myös muun muassa Pirkko Nuolijärven muuttaneiden kielenkäyttöä koskevat tutkimukset.

4.5. Murteista tunnistettavat murrepiirteet

Savon murre erotetaan tyypillisesti sille ominaisesta puhetyylistä, jota opiskelijat kuvailivat *vääntämiseksi*. Savon murretta kuvaillaan lähes pääasiassa sen kautta, miltä se kuulostaa. Toisaalta savon murteen ja vääntämisen yhteys on hyvin paljolti opittua: se on yleinen tapa kuvata

savolaisten puhetyyliä ja saattaa opiskelijoille olla tästäkin syystä hyvin tuttu tapa kuvata ko. murretta. Redusoitumista voi kuitenkin pitää selvästi piirteenä, jonka perusteella opiskelijat ensisijaisesti tunnistavat savon murteen. Se esiintyy selvästi useimmin opiskelijoiden vastauksissa. Yksi informantti sanoo tunnistavansa murteen sille ominaisesta *melodiasta*.

Savolaismurteille tyypillinen geminoituminen, ”*savolaiset puhuu savvoo*”, on toinen melko usein huomattu piirre. Sen sijaan vain yksi informantti sanoo tunnistavansa murteen *švaavokaalista*: informantti oli maininnut vastauksessaan sanan *kolome*. Yleensä juuri *švaavokaalia* pidetään erittäin leimallisena savolaispiirteenä, ja on hyvin tyypillistä, että tästä piirteestä pyritään eroon lähes ensimmäisenä, kun halutaan peittää oma savolaistausta.

Yksi savolaismurteen määritelmä poikkeaa selvästi muista teoreettisuutensa vuoksi:

Pohjois-Savon murteessa on ainakin perinteisesti liudentunut s-äänne kaksitavuisen (ainakin) sanan lopussa, jolloin liudentunut äänne korvaa vokaalin. Se erottanee sen Etelä-Savon murteesta. - - (M14)

Kaksi informanttia taas väittää virheellisesti mie ja sie -pronomien kuuluvan savolaismurteisiin.

Pohjalaisten puhetapaa on yleisestikin paljon matkittu, ja niinpä myös nyt murretta kuvataan matkien:

Sanoonnat ovat vähä niinko pohojanmaan pellot. (N29)

Yleensä pohjalaisista puhuttaessa useimmat tarkoittavat sillä eteläpohjalaisia, ja tyypillisimmät pohjalaismurteita erottavat piirteet kuvaavatkin juuri eteläpohjalaisia murteita. Opiskelijat ovat huomioineet, että sanoihin lisätään usein vokaaleja. *Pohjalaan*-esimerkissä näkyy *švaavokaalin* lisäksi myös *i*-loppuisen diftongin avartuminen muualla kuin ensimmäisessä tavussa. Nämä kaksi piirrettä ovatkin opiskelijoiden vastausten mukaan leimaavimpia pohjalaispiirteitä.

Vastauksissa mainitaan myös, että pohjalaismurteissa *d:t* vaihtuvat *r:ksi*: *Kahtottaa kakreksan vireota päiväsä*. Esimerkistä käy myös ilmi, että inessiivin päätte on läntinen *-sa*, mikä on tyypillistä keski- ja pohjoispohjalaisten murteiden ranta-alueilla. Vokaalien välisen *h:n* mainitsee yksi informanteista (*tultihin* ja *tulthin*), ja puhetyyli pohjalaisilla oli yksimielisesti *leveä*. Eteläpohjanmaan murre sanoista mainitaan *pulttu* ja *kropsu*. Pohjoispohjanmaalla tiedetään taas *sakean tarkoittavan tyhmää*.

Vaikka Oulu kuuluukin pohjoispohjalaiseen murrealueeseen, opiskelijat mainitsevat sen kuitenkin omana murteenaan. Yleensä huomio onkin kiinnittynyt juuri Oulun seudun tyypilliseen piirteeseen, jossa sanojen ja morfeemien rajalla tapahtuu assimilaatio *tk>kk* – varsinkin kysymyksissä, joissa verbi on yksikön 2. persoonassa. Tällöin myös hyvin usein y. 2. persoona lyhenee. Lähes jokainen Oulun murteen maininnut informantti liittääkin kyseiseen murteeseen ookkona Oulusta -kysymyksen: *Ookko nää Oulusta, pelekääkkö nää polliisia?* Esimerkissä näkyy myös keski- ja pohjoispohjalaisten murteiden laajalevikkoinen yleisgeminaatio. Yksi informantti mainitsee erikseen pronominit *mää*, *sää*, *nää*. *Nää*-muodolla informantti tarkoittanee juuri lyhentynyttä *sinä*-muotoa, mutta *mää* ja *sää* -muodot ovat pikapuhemuotoja, jotka ovat tyypillisiä kauttaaltaan koko Suomessa.

Kaakkoismurteiden selkein erottava piirre opiskelijoiden mukaan on sen persoonapronominit: yksikön 1. ja 2. persoonan *mie* ja *sie* -muodot on huomionut erittäin moni vastaajista. Kaakkoismurretta onkin kuvailtu kaikkein useimmin. Persoonapronominit mainitsee peräti 17 vastaajaa. Yksi informantti on myös maininnut pronominit *työ* ja *hyö*. Murteenpuhujien puhetyyliä kuvaillaan *letkeäksi*. Kaakkoismurteesta esimerkkilauseen antoi vain yksi informantti: *ko mie lähin evakkoo*. Tämä mahdollisesti kertoo siitä, että kaakkoismurre ei ole sellainen murre, jota yleensä matkitaan, kun verrataan sitä esimerkiksi peräpohjolan, pohjanmaan tai savon murteeseen.

Peräpohjolan murteelle ominainen *h* on piirre, jonka perusteella se erotetaan muista murteista: vastaajien mukaan Lapissa *h* pannaan joka

paikkaan eli murretta puhutaan erikoisella tavalla *h:n päältä*. Muita piirteitä lapin murteesta ei mainittu.

Kuten luvussa 4.1. tuli jo ilmi, päämurteista lounaismurteet ja hämäläismurteet jäävät selvästikin muita murteita vähäisemmälle huomiolle. Hämäläismurteet eivät yleensäkään saa osakseen erityistä huomiota leimattomien murrepiirteiden ja intonaation vuoksi (Nuolijärvi 1986: 132). Opiskelijoiden mainitsemat murrepiirteet kuvaavat sydänhämäläismurteita, joihin Tamperekin kuuluu. Tampereen seudun kielestä on huomattu esimerkiksi *mettä-* ja *katto-* sana, joissa yleiskielen *ts:n* tilalla on *tt* (*mettä: mettän; katto: katso*). Myös *tuo* ja *nuo* -pronominien muodot *toi* ja *noi* olivat jääneet muutamien mieleen. Informanttien mukaan Tampereen seudun murretta kuvaa myös outo painotus ja erikoinen *r:n* ääntäminen sekä äänenpaino. Samaten täytesanat *nääs* ja *maar* on liitetty Tampereella puhuttuun kieleen, joskin *maar* lienee tutumpi Turussa puhutulle kielelle.

Kenties koko lounaismurteita edustava Turun murre on useimmiten erotettu inessiivin loppuheittoisuudella (*Turus*), joka on tyypillinen piirre kaikille lounaismurteille. Kyseisen sanamuodon toisen tavun vokaalin pidentyminen on myös opiskelijoiden mielestä selkeä turkulaisuus, ja heidän puhettaan kuvataankin eri tavalla painotetuksi ja nopeatempoiseksi. Kaksi vastaajaa on huomannut lounaismurteisen *-s(i)-imperfektinkin*. Yksi informantti tunnistaa Turun murteen sen perusteella, että hänelle tulee mieleen siitä Mauno Koivisto.

Rauma kuuluu lounaismurteiden alueeseen, mutta epäilemättä kukaan vastaajista ei ole tarkoittanut Rauman murteella yleisemmin lounaismurteita, vaan se yhdistetään juuri Raumalla puhuttuun kielimuotoon. Sen erottaminen oli opiskelijoiden mielestä helppoa: Rauman murteesta ei kukaan ymmärrä mitään.

4.6. Mielipiteet kaupunkimurteista

Murre-termi on yleisesti liitetty maaseudulla puhuttuun kieleen, ja murteina on aina ensisijaisesti pidetty juuri paikallismurteita (Rapola 1947: 10-12, Pajarinen 1996: 26). Yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa kaupungeja pidetään nykypäivänä kuitenkin murteellisina: useissa kaupungeissa puhutaan opiskelijoiden mielestä murretta. Neljä vastanneista on jopa sitä mieltä, että kaikissa Suomen kaupungeissa puhutaan murteita. Yksi sitä vastoin epäilee, ettei kaupungeissa puhuta enempää murteita kuin maaseudullakaan. Kaksi informanttia sanoo huomanneensa, että Suomen rajojen lähellä olevissa kaupungeissa murteen puhuminen on selvästi vahvempaa kuin sisämaassa. Alla olevasta taulukosta (Taulukko 3) selviää, mitä kaupungeja opiskelijat pitävät murteellisimpina.

Taulukko 3. Kaupungeja, joissa opiskelijoiden mielestä puhutaan murteita (sekä mainintojen lukumäärät).

	Naiset	Miehet	yhteensä
Turku	14	18	32
Tampere	11	12	23
Helsinki	11	12	23
Kuopio	7	9	16
Oulu	8	6	14
Rauma	9	3	12
Lappeenranta	4	2	6
Rovaniemi	4	1	5
Mikkeli	3	1	4
Joensuu	1	3	4
Pori	1	2	3
Iisalmi	1	1	2
Seinäjoki	2	-	2
Alajärvi	1	-	1
Imatra	1	-	1
Kajaani	-	1	1
Kemi	-	1	1
Kuhmo	1	-	1
Kotka	-	1	1
Savonlinna	-	1	1
Vaasa	-	1	1
Itä-Suomen kaupungit	-	1	1

Osmo Ikola (1972: 22) määrittelee kaupunkimurteet suurten tai suurehkojen kaupunkien puhekieleksi. Kaupunkimurteet ovat epäyhtenäisempiä kuin kansanmurteet, ja siksi niitä voitaisiin pitää sivistyneistön puhekielen ja kansanmurteen välimuotona. Toisaalta mitään yhtenäistä kansanmurrettakaan ei ole olemassa, ja tästä syystä kaupunkimurteet on perustellumpaa asettaa kansanmurteiden rinnalle. Jyväskyläläisopiskelijat mieltävät kaupunkimurteet usein murteiksi, joita puhutaan isoissa kaupungeissa. Pienien kaupunkien murretta pidetään myös joissakin tapauksissa kaupunkimurteina, mutta tällöin kaupungit ovat vastaajan entisiä kotikaupunkeja tai muuten vastaajalle tuttuja kaupunkeja. Ääripäänä voidaan pitää niitä informantteja, jotka ovat sitä mieltä, että kaikissa Suomen kaupungeissa puhutaan murretta.

4.7. Mielipiteet Jyväskylän puhekielestä

Jyväskylän yliopistossa opiskelevat informantit kuvaavat asennekyselyssä myös opiskelukaupunkinsa Jyväskylän puhekieltä. Lomakkeessa oli kysymys, jossa kysyttiin opiskelijoiden mielipidettä Jyväskylässä puhutusta kielestä. Alla olevasta taulukosta (Taulukko 4) selviää, kuinka opiskelijat ovat määritelleet Jyväskylässä puhutun kielen. Taulukossa on eritelty naisten ja miesten määritelmät. Ryhmiä ei voi pitää erityisen tarkkarajaisina, vaan jako näihin neljään ryhmään on tehty hyvin karkeasti. Ryhmät ovat niin sanotusti suuntaa antavia, ja opiskelijoiden mielipiteet on eritelty tarkemmin jäljempänä.

Taulukko 4. Informanttien käsitykset Jyväskylässä puhutusta kielestä.

	Naiset	Miehet	Yhteensä
Yleiskieli	9	9	18
Yleiskielen ja murteen sekoitus	2	2	4
Monen murteen sekoitus	8	9	17
Murre	6	5	11

Suuri osa informanteista on sitä mieltä, että Jyväskylässä ei puhuta murretta. Jyväskylässä puhuttu kieli on opiskelijoiden mielestä muun muassa *lähes kirjakieltä, lähelle yleiskieltä, aika neutraalia, yleissuomalaista ja melko puhdasta kirjakieltä*. Yhden miesopiskelijan vastauksesta voi päätellä, että opiskelijan mielestä muualta muuttaneet opiskelijat saattavat kuitenkin puhua omaa murrettaan, mikäli he ovat sen säilyttäneet:

Ehkäpä yleiskieltä, mutta murteensa säilyttäneellä murteen erottaa. Esim. ”Turun kieli”. (M17)

Voisi olettaa, että informantin mielestä murteensa säilyttäneet todella erottuvat joukosta ja yleiskielinen puhetapa on yleinen.

Jyväskylän puhekielen lähes kirjakieleksi määrittävä naisopiskelija on kuitenkin kuullut puhuttavan, että jyväskyläläiset painottavat sanoja eri tavalla:

Jyväskylässä puhutaan lähes kirjakieltä lukuun ottamatta esim. mä, sä persoonapronomineja. JKL:ssä on kuulemma erityinen ”painotus” sanoilla esim. ”mulla on kiire”, jossa ”kiire” lausutaan hyvin nopeasti. (N27)

Erilaisen painotuksen on huomionnut hyvin moni muukin opiskelijoista. Kaikkiaan kuudessatoista lomakkeessa on maininta tästä poikkeavasta painotuksesta. Yleensä painotuksen katsotaan kuitenkin eroavan siinä, että jyväskyläläisillä paino on sanan toisella tavulla.

Yleiskielen ja murteen välillä selvästi häilyviä määritelmiä on ainoastaan neljä. Näistä vastauksista näkyy, että Jyväskylän kieltä pidetään

suhteellisen neutraalina tai yleiskielisenä, mutta silti siinä on erotettavissa sille omat erityispiirteet tai murrejävyt:

Paino toisella tavulla ”tosiiiii”. Melko yleiskieltä, epäkiinnostavaa. Hieman savoväritteistä? (N31)

Perussuomea. Itse en jyvaskyläläisenä eroja ehkä huomaa, toiset ovat huomauttaneet ja sitä kautta on ajatellutkin eroja. MÄÄÄ ja SÄÄÄ erottuvat ja sitten ylittää johonkin – mää en yltä (ei siis yllä huom). (M25)

Yleiskieltä, jossa on vahva savolaisaksentti. Intonaatioon tulee kiinnittää huomiota. (M10)

Seitsemäntoista informanttia on puolestaan sitä mieltä, että Jyväskylä on jonkinlainen murteiden sulatusuuni. Osa näin vastanneista kokee melko vahvasti sen, että Jyväskylässä on paljon opiskelijoita eri puolilta Suomea, ja tästä syystä he mahdollisesti määrittelevät kielen usein murteiden sekoitukseksi. He kokevat monimurteisuuden osaksi Jyvaskylän identiteettiä:

Täällä on varsin iloinen kielten sekamelska – ihmisiä eri puolilta Suomea. (M21)

Paljon eri murteita (oho: paljon ihmisiä eri puolelta). Paikalliset venyttää varsinkin äätä: ”Jyvääskylää” jne. (Olenko väärässä?). (M1)

Osa informanteista on taas sitä mieltä, että Jyväskylässä ei sinänsä puhuta mitään tiettyä murretta, vaan tällä alueella murteet ovat sekoittuneet toisiinsa. Tyypillisesti sekoittunut murre on opiskelijoiden mielestä kaiken lisäksi melko neutraalia kieltä.

Murteet sekoittuneet, ei erit. murretta. (M19)

Melko yleiskieltä, vaikutteita vähän kaikkialta, ei selvää murretta. (N50)

Sekoittunutta ”normaali” suomea. (M6)

Murteiden sekoittumisella tarkoitetaan siis joko opiskelijoiden aiheuttamaa monimurteisuutta tai murteiden sekoittumista, jonka tuloksena on syntynyt hyvin tasoittunut, ei alueellisesti erottuva kielimuoto.

Lähinnä murteeksi Jyvaskylän kielen määrittelee yksitoista informanttia. Vastauksissa ei määritellä Jyvaskylän kieltä puhtaasti murteeksi,

vaan vastauksissa jollakin tavoin määritellään Jyväskylälle oma, muista murteista tai alueista poikkeava kieli. Jotkut informantit ovat sitä mieltä, että Jyväskylän murre on hyvin lähellä savolaismurteita. Vastauksista on joka tapauksessa nähtävissä, että näiden informanttien mielestä kieli ei ole yleiskieltä.

Savoperäistä ”keskisuomee”. (M4)

Savoon sävyttyynyttä. Sanoja venytetään, ekaluokkalaiset on ’eppuja’ jne. (N41)

Jyväskylässä puhutaan paljolti samanlailla kuin savossa. (N26)

Jotain murretta (Keski-Suomen?). vokaalien venytys: ” Jyvääskyläässä”! (N39)

Venyttävää, ”rumaa” kieltä. (N47)

On kokonaisuudessaan melko harvinaista, että Jyväskylä yhdistetään savolaismurteiden alueeseen – mihin se todellisuudessa kuuluu. Vain kahdeksan informanttia liittyy Jyväskylän edes jollakin tavoin kyseiseen murrealueeseen. Näistä kahdeksasta informantista kaksi ovat itse kotoisin savolaismurteiden alueelta ja loput kuusi muualta. Voisi siis olettaa, että täysin eri murrealueelta tuleva voi helpommin erottaa jyväskyläläisten puheesta piirteitä, jotka ovat tyypillisiä juuri savolaismurteille. Tästä esimerkkinä Kuopioista kotoisin olevan naisinformantin vastaus:

Tosi yleissuomalasita. Samanlaista kuin Kuopiossa. Sivistynyttä meininkiä. N44

On siis huomattava jälleen, että aina kieltä määrittelevällä on taustalla jokin kielimuoto tai oletus, johon hän muita kieliä vertaa. Kielen määrittäminen on hyvin subjektiivista, ja siihen vaikuttavat hyvin monet eri tekijät. Omaa murretta pidetään usein hyvin neutraalina kielimuotona, ja tämäkin aiheuttaa lukuisia eri näkökulmia määrittämiseen eri informanttien kesken.

Suuri osa opiskelijoista on sitä mieltä, että Jyväskylässä puhuttu kieli on pikemminkin yleiskieltä kuin murretta. Jyväskylän kieltä pidetään melko neutraalina, eikä sille ominaisia piirteitä ole huomattu – lukuun

ottamatta toisen tavun painotusta. Jyväskylä on siis informanttien mielestä melko yleiskielihenkinen: ainakaan murrekaupunkina he eivät Jyväskylää selvästikään pidä. Tulos on mielenkiintoinen, sillä Jyväskylällähän on tunnetusti melko maalaishenkinen leima, kun verrataan sitä muihin isompiin kaupunkeihin Suomessa. Tämä osoittaa ilmeisesti sen, että maalaishenkisyys on joko pelkästään ulkopuolisten silmissä tai toisaalta sen, että maalaishenkiseltä kaupungilta ei vaadita murteellista puhetyyliä – mikä sinänsä on hieman yllättävää. Yliopisto-opiskelijat eivät vastausten perusteella joka tapauksessa miellä Jyväskylää erityisen murteelliseksi kaupungiksi. Paljon kertovaa on esimerkiksi se, että Jyväskylää ei mainita kertaakaan kysymyksessä, jossa opiskelijat saavat itse nimetä kaupunkeja, joissa puhutaan heidän mielestään murretta.

5. OPISKELIJOIDEN MIELIPITEET MURTEISTA JA NIIDEN KÄYTTÄJISTÄ

5.1. Mitä puhe kertoo ihmisestä?

Hyvin usein ihmisten puhe saattaa aiheuttaa ennakkoluuloja tai -oletuksia kuuntelijassa. Esimerkiksi murteellisen ihmisen puheen kuuleminen radioista voi saada aikaan mielikuvan ei kovin korkeasti koulutetusta henkilöstä, joka on kotoisin maaseudulta. Nämä mielikuvat ovat hyvin usein tiedostamattomia ja tahattomia, mutta saattavat vaikuttaa erilaisissa vuorovaikutustilanteissa.

Murreasennekysely piti sisällään kysymyksen, jossa informantit joutuivat erittelemään asioita, joita voi päätellä ihmisen puheen perusteella. Opiskelijoiden vastauksista voi päätellä, että hyvin usein puheella ymmärrettiin jotakin muuta kuin puheen muotoa, esimerkiksi murteellisuutta tai yleiskielistä puhetapaa. Kysymys on selvästikin ohjannut joitakin opiskelijoita pohtimaan sitä, mitä puhe yleisesti ottaen kertoo ihmisestä. Tästä huolimatta kysymystä voi pitää mielestäni onnistuneena, sillä se ei suoranaisesti ohjaa opiskelijoita pohtimaan stereotypioita, vaan informantit saivat vastata kysymykseen haluamallaan tavalla. Vain yksi informantti oli jättänyt kysymykseen vastaamatta.

Kotipaikka on opiskelijoiden mukaan taustamuuttuja, jonka pystyy päättämään ihmisestä puheen perusteella. Kotipaikka mainitaan vastauksissa useimmin. Yli puolet informanteista (28/50) kokee murteen olevan jonkinlainen merkki kotiseudusta.

Kotiseudun lisäksi ihmisen puheesta selviää opiskelijoiden mukaan myös koulutustausta tai sosiaalinen asema (18/50). Ilmeisestikin yleiskielisen puhetavan katsotaan olevan merkki korkeasta koulutustaustasta. Mielenkiintoista on se, että statuksen maininneissa informanteissa on myös niitä, jotka ovat määritelleet oman kielensä joko murteelliseksi tai ainakin lähelle sitä. Omalla murteellisuudella ei ole selvää yhteyttä siihen, kokivatko

informantit puhekielen kuvaavan ihmisen statusta. Samaa asiaa tarkoitetaan ilmeisesti myös seuraavan esimerkin *sivistyneellä kielellä*:

Jotain ehkä esim. millaisissa tilanteissa ihminen teittelee ja millaista (miten sivistynyttä) kieltä hän käyttää. (M21)

Onko siis niin, että sivistynyt kieli on yleiskieltä ja rahvaanomainen kieli murretta? Vuosikymmenien takaiset, edellisille sukupolville tyypilliset asenteet ovat siis näkyvissä myös uuden sukupolven ajatuksissa. Toisaalta statuksen ja sivistyneisyyden määrittelemistä puheesta voi pitää melko selvänä opittuna stereotypianakin.

Mielenkiintoinen asia näkyy myös niissä 11 vastauksessa, joiden mukaan vain kotipaikka on pääteltävissä ihmisen puheesta. Näistä yhdestätoista informantista peräti kahdeksan on määritellyt oman kielensä lähes murteelliseksi (6) tai hieman murteelliseksi (2). On mahdollista, että murretta puhuville opiskelijoille murre on ainoastaan merkki kotiseudusta, piirre, joka liittyy ihmisen omille juurilleen. Kenties murretta puhuvilla opiskelijoilla on muita suurempi halu kuulua osaksi kotiseutuaan: kokea yhteyttä synnyinseutuunsa ja sen ihmisiin. Jälleen kerran ollaan tekemisissä identifioitumisen kanssa. On hyvin todennäköistä, että se on yksi merkittävimmistä tekijöistä, mikä vaikuttaa opiskelijoiden murteelliseen puhetapaan.

Pieni osa opiskelijoista on ehdottomasti sitä mieltä, ettei murteen perusteella voi päätellä ihmisestä mitään. Tällä he varsin usein haluavat osoittaa oikeudenmukaisuutta ja tuoda esiin sen, että puheen perusteella tehdyt oletukset ovat pelkästään ennakkoluuloja tai harhakuvitelmia, eikä niihin ei voi luottaa. Samaa kantaa osoittavat myös seuraavat esimerkit:

Mikäli tarkoitetaan puhuttua kieltä, siis kielen äänteellistä ulkoasua ja sen suhdetta 'persoonaan', ei mitään varmaa. Toisaalta on selvää, että merkitys muuttuu sen mukaan miten sisältö tuodaan julki. (M11)

Toiset puhuvat luonnostaan oman kotiseutunsa murteella, toiset yrittävät sitä peitellä (miksiköhän?). Ei puhe kerro ihmisestä minulle juuri mitään, vaan se mistä puhuu. (M16)

Puhe ei ole kontekstista irrallinen, myös se mistä puhutaan vaikuttaa. Tilannesidonnaista! (N31)

Muita puheen perusteella ihmisestä pääteltäviä asioita opiskelijoiden vastauksissa ovat *luonne, perhetausta, itsetunto, kielelliset häiriöt, kielenkäytön tiedostamisen taso, elämänasenne, mielihalut, elämäntehtävä, asenne* sekä se, että ”*rauhallinen puhetyyli on usein maalta peräisin*”. Usein näissä yksittäisissä maininnoissa puhe on ymmärretty nimenomaan merkityksessä ’puhe’ eikä ’murre’. Naisten ja miesten vastauksissa ei ole eroja.

5.2. Murteista ja niiden säilymisestä

Viime vuosikymmenien aikana ilmapiiri murteita kohtaan on muuttunut selvästi suvaitsevammaksi. Tyypillisiä puheenaiheita ovatkin olleet juurien etsiminen ja maaseudun merkityksen korostaminen. Tästä on ollut seurauksena myös lisääntynyt murteiden arvostus. Vaikuttaa jopa siltä, että murteet ovat muuttuneet jonkinlaiseksi muoti-ilmiöksi. Viimeaikaisella murrekeskustelulla on mitä ilmeisimmin ollut suuri vaikutus suomalaiseen kieli-ilmastoon: murre on saavuttanut asemansa yhtenä kielimuotona muiden joukossa. (Nuolijärvi 1986: 120-121.)

Teettämässäni murreasennekyselyssä oli lopuksi kysymys, jossa kysyttiin opiskelijoiden suhtautumista murteisiin ja niiden säilymiseen. Opiskelijoilla oli siis mahdollisuus kertoa oma mielipiteensä julki. Myös jyvaskyläläisillä opiskelijoilla mielipiteet murteista ovat hyvin positiivisia. Eri murteiden olemassaolosta ollaan tietoisia samaten, kun niiden olemassaoloa arvostetaan. Murteet ovat tärkeitä suomen kielen rikastuttajia, ja useiden opiskelijoiden mielestä on todella hienoa huomata, että ihmiset puhuvat eri tavalla.

Murteet tuovat erittäin tervetullutta vaihtelua kieleen. Toivottavasti ne säilyvät puheessa mukana (M22).

Hyvä juttu! On älyttömän hienoa, kun ihmiset puhuu eri tavalla. Aiheesta kehkeytyy monesti hauskoja keskusteluita kun vertaillaan eri murteita. . On tärkeää, että murteet säilyvät. Ne on osa suomalaista identiteettiä (N37).

Murteet ovat rikkaus aina vain 'yleiskielistyvään ' suomeen. Omasta murteesta tulisi jokkaisen olla ylypee (N34)!

Rikastuttavat kieltä ja ovat mielestäni ehdottoman tärkeitä suomen kielen kannalta. (M3)

Murteet tuovat rikkautta kieleen ja jokapäiväiseen elämään: yliopistolla asian huomaa helposti, kun eri puolilta tulleet ihmiset puhuvat hyvin eri tavalla ja usein siitä saa kunnan naurut aikaan. Toivottavasti murteet säilyvät ainakin jossain muodossa, edes heikkonakin erotuksena "standardikieleen". (N27)

Olisi tärkeää säilyttää ne, ne ovat rikkaus ja kiva kun kaikki ei puhu samalla tavalla! (N49)

Murteet rikastuttavat kieltä ja olisi harmi, jos kaikki puhuisivat aivan samalla tavalla. (N40)

Murteita pidetään erittäin ilmaisuvoimaisina kielimuotoina, ja murteenpuhujaan yhdistetään usein myös persoonallisuuden leima. Murretta puhuvaan ihmiseen kiinnitetään kyllä vastausten mukaan huomiota, mutta murre ei selvästikään ole ihmisessä negatiivinen piirre.

Hyvä juttu! Ne tekee ihmisestä persoonallisuuksia eikä massaa. (N32)

Tuovat elävyyttä ja vaihtelevuutta puheeseen ja kieleen yleensä. Luovat persoonallisuutta. (N47)

Eräs naisopiskelija ilmaisee jopa ärtymystä sellaisia ihmisiä kohtaan, jotka eivät arvosta murteenpuhujia:

Pidän murteista, kannustan ehdottomasti kaikkia säilyttämään murretaitonsa. On väärin, että eteläsuomalaiset tuntuvat naureskelevan ja vähättelevän murteenpuhujia! (Luultavasti omat juurensa hyläten?). (N41)

Murteen välttelyyn saatetaan yhdistää jopa hienostelun piirteitä, eikä välttelijöitä välttämättä pidetä yhtä aitoina kuin rehellisesti omaa murretta puhuvia.

Minusta on kiva kuulla eri murteita ja minusta jokaisen pitäisi puhua omaa murrettaan eikä yrittää päästä siitä eroon että kuulostaisi "hienommalta"! Mikään ei ole tyhempää kuin jos joku ei-hesalainen yrittää puhua hesan murretta onnistumatta (N28).

Oman murteen puhujan erottaa ihmisjoukosta helposti, ja se saattaa herättää kuulijassa lämpimiä ajatuksia kotiseudustaan. Pirkko Nuolijärvi sanookin (1986: 130), että entinen tausta on myös hänen tutkimukseensa osallistuneille muuttajille asia, jota he mielellään ajattelevat ja muistelevat. Entisellä kotiseudulla ja kielimuodolla saattaa nykyoloissa olla jopa muuttajien identiteettiä vahvistava merkitys: maalaisuus ja murre ovat itse asiassa kääntyneet positiiviseksi asiaksi.

Mukavaa, jos säilyvät. Minusta murteet ovat positiivinen juttu. Oma murre on minusta kodikas. Kyllä siihen kiinnittää huomiota jos täällä jyvaskylässä esimerkiksi tulee vastaan ihminen, joka puhuu ”meidän murretta” (N46).

Hyvä asia, että niitä vaalitaan edes joissain muodoissa. Se on merkki ihmisen kaipuusta kotiseudulleen (M13).

On kuitenkin selvää, että jotkut murteet ovat toisia suosittumia, ja arvostukset eri murteita ja murteenpuhujia kohtaan saattavat olla erilaisia: jotakin murretta pidetään koomisena ja rahvaanomaisena, toinen murre puolestaan on täysin kunnioitettava kielimuoto. Jos opiskelija on kotoisin juuri tällaiselta prestiisimurrealueelta, voi hän helpommin olla rohkeasti ylpeä omista juuristaan. Voi jopa käydä niin, että toisen alueen murre muodostuu aina ihanteeksi asti:

Jotkut murteet ovat hauskoja ja siksi vaalimisen arvoisia. (M23)

Murteet ovat hauskoja ja positiivisia asioita elämässä. Toivoisin, että osaisin puhua luontevasti karjalan-murretta (N45).

Viidestäkymmenestä vastaajasta ainoastaan kahdella on kielteisiä ajatuksia murteista. Tosin heistäkin vain toinen on kokonaisuudessaan murteita vastaan.

Murteet on neutralisoitava ja redusoitava yleiskieleen (M20).

Jeesh! Olis kurjaa jos kaikki puhuis samalla tavalla. Mutta jos jokainen nuorikin vetäis joka päivä kotiseutumurrettaan niin kyllä ottais nuppiin. Vaan kyllä jokaisen pitäis tietää mistä tulee ja miten oman mummonsa kanssa puhuu (N44).

Murteiden säilymistä pohdittaessa miehet ovat selvästi useammin huomioineet sen, että murteilla on taipumus muuttua. Positiivisten mielipiteiden lisäksi vastauksista löytyykin selkeätä todellisuuden tajua ja epävarmuutta siitä, että murteet voisivat säilyä – ainakaan muuttumattomina.

Murteet on yleensä ihan positiivinen asia. Murteet tulevat varmasti säilymään, mutta kielen muuttuessa myös murteet muuttuvat (M19).

Murteet ovat tärkeitä kielen rikastuttajina ja ihmisen identifikaation takia. Näyttääpä vain siltä, että pikkuhiljaa murteet kuihtuvat tiedonvälityksen vuoksi, paitsi Turus, koska siellä ei oikein pysytä kärryillä. (M14)

Kielellinen rikkaus, joka ei häviä, mutta muuttuu. Murre ei ole vain savo tai rauma, vaan yleensä ihmisryhmän puhuma kieli, joka erottaa ryhmän muista. Tutkitaanko ”uusia murteita”? Syytä olisi, että tulevaisuudessa ilosi mitä tutkia nykypäivän asioista. (M16)

Iloinen asia, mutta kaikki muuttuu ja mikään ei säily. Luonnollisesti (M12).

Murteet ovat osa kielellistä rikkautta. Niiden katoaminen on sääliä. (M10)

Muuttajat ovat yleensäkin murteen säilymisen suhteen huomattavasti realistisempia kuin paikallaan pysyneet maalaiset ja kaupunkilaiset. He ovat itse kokeneet muuton uudelle kielialueelle ja tietävät todellisuudessa, kuinka vaikea murteen on säilyä nyky-Suomessa. (Nuolijärvi 1986: 121, 123.) Tätä ovat miettineet myös jyvaskyläläisopiskelijat:

Mielestäni, jos muuttaa murrealueelta toiselle – kotipaikkakunnalta opiskelemaan, ja käy harvoin kotona niin on tehtävä tietoinen valinta murretta puhuessa, jos haluaa sen säilyvän (N26).

Minusta on erittäin positiivista, että on erilaisia murteita. Täällä Jyväskylässä onkin sen takia ollut mukavaa, kun opiskelijoita on joka puolelta Suomea. Toivon, että ihmiset uskaltavat ja haluavat säilyttää murteet, etteivät ne ala vähitellen hävitä. (N38)

Murteet ovat rikkaus, ne tulisi säilyttää. Jokaisen tulisi vaalia murrettaan, vaikka joissakin tilanteissa puhuisikin yleiskielisemmin. (N50)

Onhan murteet mielenkiintoisia piirteitä kielessä. Itse kyllä täytyy myöntää, pyrin puhumaan täällä yleiskieltä enkä omaa murrettani. Kannatan silti murteiden tiedostettua säilyttämistä ja muistiin merkitsemistä. (N48)

Kaupunkien uskotaan olevan mahdollisuus uusien murteiden säilymiselle. Kun maaseudut hiljenevät ja ihmisten elämä keskittyy yhä

enemmän kaupunkeihin, uskovat muutamat vastanneista kaupunkien ottavan maaseutujen tehtävän uusien murteiden säilyttäjinä.

Katoava kansanperinne. Kuitenkin säilynyt vielä joillakin alueilla hyvinkin. Erityisesti kaupunkien omat murteet säilyvät paremmin kuin maaseudun sekä kehittyvät edelleen, kun maaseudun murre ei enää kohta vastaa nykyajan tarpeisiin (N39).

Pirstavia, säilyvät, mutta syntyy varmaan enemmän ”kaupunkimurteita”: Yleiskielen puhuminen yleistyy (?). (M1).

Osa vastaajista kannattaa myös murteiden tietoista säilyttämistä.

He uskovat, että esimerkiksi televisiossa voisi viljellä enemmän murteellisuuksia, samoin koulu on ensiarvoisessa asemassa murteiden elvyttäjänä ja säilyttäjänä: murteita pitäisi opettaa koulussa huomattavasti enemmän, jotta ne tulisivat ihmisille tutummiksi. Tämä puolestaan edesauttaisi murteiden säilymistä.

Murre-erot tупpaavat tasoittumaan. Murretta voisi viljellä enemmän vaikkapa televisiossa. Murteisiin liittyy myös paljon niille ominaisia sanoja ja sanontoja, joilla on jo itsessään kielen ja ajattelun moninaisuuden ja itsensä ilmaisemisen kannalta arvoa. (M5)

Kuuluvat olennaisesti Suomen kulttuuriin, niitä tulisi elvyttää (säilyttää mm. opettamalla peruskoulussa/lukiossa). (N30)

On ilmiselvää, että murteen puhuminen on nykypäivänä huomattavasti hyväksytympää, kun mitä se oli vielä 1960- ja 70-luvuilla. Asenteet eri kielimuotoja kohtaan ovat myötämielisiä ja ilmapiiri avoin: ihmistä ei enää leimata murteen perusteella, vaan murre luo ihmiseen ennemminkin positiivisen lisävärin. 26-vuotiaan heinolalaismiehen mielipide sopiikin hyvin kuvaamaan jyvaskyläläisopiskelijoiden positiivista ja rentoa asennetta eri murteita kohtaan: ”*Jokainen puhukoon omaa kieltään – eikö se ole rikkaus ilman kaupallista arvoa?*”

Kokonaisuudessaan jyvaskyläläiset opiskelijat ovat mielipiteissään selkeän suvaitsevaisia eri murteita sekä niiden puhujia kohtaan – muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Suurin osa kyselyyn osallistuneista yliopisto-opiskelijoista ainakin haluaa osoittaa olevansa mielipiteissään aito ja rohkea, suvaitsevainen. Opiskelijat näkevät murteen käytön pitkälti

luonnekysymyksenä: mikäli ihmisen persoonallisuus kestää, voi pitkällekin koulutettu henkilö käyttää aitoa ja peittelemätöntä kieltä. Todellisuus voi kuitenkin olla kielenkäytön suhteen hyvinkin erilainen. Opiskelijoiden mielipiteet murteiden käyttöä kohtaan ovat yllättävänkin positiivisia, kun verrataan niitä opiskelijoiden määritelmiin omasta puhekielestään: vain 10 informanttia määritteli oman puhekielensä reilusti ja yksiselitteisesti murteeksi. Ilmeisesti murteet on tapana hyväksyä muiden puheessa; omaa kielenkäyttöä kohtaan suvaitsevaisuus ei olekaan enää yhtä helppoa. Vai voisiko väittää, että opiskelijoiden todelliset ja luotettavimmat asenteet eivät ole nähtävissä suoranaississa mielipiteissä, vaan heidän omissa valinnoissaan ja toimintatavoissaan? Jos tämä oletus on väärä, pitänee päätyä sellaiseen lopputulokseen, että opiskelijoiden kielen tasoittuminen ja omien kielikäsitteiden yleiskielisyys eivät johdu oman murteen kieltämisestä tai negatiivisesta murreasenteesta, vaan kielen tasoittuminen on nykypäivänä luonnollinen ilmiö varsinkin uudelle paikkakunnalle muuttaneiden ihmisten kohdalla. Kenties kokkolalainen naisinformantti osuikin yllättävän lähelle totuutta omassa mielipiteessään murteiden säilymisestä osana opiskelijoiden puhekieltä:

Mielestäni, jos muuttaa murrealueelta toiselle – kotipaikkakunnalta opiskelemaan, ja käy harvoin kotona niin on tehtävä tietoinen valinta murretta puhuessa, jos haluaa sen säilyvän (N25).

6. PÄÄTÄNTÖ

Tutkimilleni opiskelijoille on yhteistä se, että he kaikki elävät ympäristössä, jossa on valtavasti eri murteiden puhujia. Tällaisessa heterogeenisessä kieliympäristössä ihminen tulee väistämättä tietoisiksi omasta puhekielestään ja mahdollisesta murretaustastaan. Yleensäkin muuttaneille ihmisille on tyypillistä se, että he ovat huomattavasti tietoisempia käyttämästään kielestä kuin samalla paikkakunnalla asuneet ihmiset.

Murreasenteiden kannalta on merkittävää, että lähes 90 % vastaajista sanoo omassa puheessaan esiintyvän ainakin jonkinasteista murteellisuutta. Täysin murteettomaksi kielensä määrittäneitä opiskelijoita on ainoastaan seitsemän. Omaa murretaustaa ei kielletä eikä sitä yritetä peittää. Opiskelijoiden voikin sanoa olevan asenteissaan melko suvaitsevaisia omaa kieltänsä kohtaan.

Tyypillistä opiskelijoiden vastauksille on kuitenkin se, että oman murteen katsotaan tasoittuneen ja oma puhekieli määritellään murteen ja yleiskielen sekoitukseksi. Oman kielen määrittäminen yleiskielen ja murteen sekoitukseksi kertoo, että nykypäivän muuttuneessa murreilmastossa puhekielen määrittely ei ole aivan yksiselitteistä ja helppoa. Termit murre tai yleiskieli yksittäin eivät informanttien mielestä kuvaa heidän puhumaansa kieltä osuvasti, ja tästä syystä hyvin moni kuvailee kielensä jollakin tavoin näiden muotojen sekoitukseksi. Oman kielen määrittäminen murteen ja yleiskielen sekoitukseksi kertoo, että opiskelijat ovat erittäin tietoisia käyttämästään kielestä: he tarkastelevat kieltänsä hyvin tarkasti ja hienojakoisesti. He ovat todennäköisesti huomanneet yleisen murteiden tasoittumisen, mutta he ovat huomioineet myös oman kielen muuttumisen uudessa kieliympäristössä.

Sukupuolten välinen vertailu osoittaa, että miesopiskelijat määrittelevät puhekielensä naisia yleiskielisemmäksi. Tulos on melko yllättävä, sillä yleensä nimenomaan naiset pyrkivät miehiä useammin sosiolingvististen tutkimusten mukaan eroon murteen käytöstä. On selvää, että poikkeuksellinen tutkimustulos osoittaa, että asiaa on syytä tutkia enemmän,

jotta varmistuu, onko näin tarkasti rajatuissa sosiaalisissa ryhmissä omat lainalaisuutensa ja sääntönsä. Miesten määrittelemä oman puhekielen yleiskielisyys naisiin verrattuna voi mahdollisesti selittyä voimakkaampana identifioitumisena opiskeluun ja opiskelijoihin ryhmänä. Naiset puolestaan opiskelusta huolimatta kokevat kuuluvansa jollakin tavoin myös kotiseutunsa yhteyteen. Tätä yhteyttä pidetään kenties voimakkaammin yllä juuri säilyttämällä murteellisuus vahvemmin osana omaa puhekieltä tai ainakin oma puhekieli määritellään edelleen vahvemmin murteelliseksi, vaikkakin tilanteet, joissa kieli todellisuudessa on murteellista, rajoittuisivatkin kotiseudulla puhuttuun kieleen. Voi myös olla, että naiset kokevat mahdollisesti miehiä voimakkaammin kuuluvansa edelleen osaksi kotiseutuaan. Ovatko naiset kenties tietoisempia juuristaan kuin miehet? Miehillä identifioituminen suuntautuu kohti opiskelua ja sen mukanaan tuomaa elämäntapaa ja -tilanteita. Tätä olettamusta tukee se, että naisia useammin miehet ovat maininneet kieleensä vaikuttaneen uuden asuinpaikan, muuton, harrastusten ja koulutuksen. Naisten kieleen miehiä useammin ovat vaikuttaneet puolestaan perhe, sukulaiset ja ystävät.

Asennekyselyn perusteella voin todeta, että opiskelijoille on ominaista kiinnostus eri kielimuotoja kohtaan. Kun omaan ystäväpiiriin kuuluu monien eri murteiden puhujia, on selvää, että kiinnostus eri murteita ja kielimuotoja kohtaan kasvaa. Kieli ja sen erilaiset muodot tulevat väistämättä osaksi jokapäiväistä elämää, ja tästä syystä kielen eroja pohditaan usein tietoisestikin. Tämä näkyy selvästi opiskelijoiden murretuntemuksessa. Opiskelijat tunnistavat murteita ja osaavat eritellä hyvin eri murteiden ominaispiirteitä.

Opiskelijat huomaavat muuttavansa puhekieltään eri tilanteiden mukaan. Erilaiset puhetilanteet eivät kuitenkaan vaikuta aina suoranaisesti murteella puhumiseen. Opiskelijat joutuvat käyttämään kieltä paljon julkisesti, ja tilanteen virallisuus muodollistaa yleensä heidän puhekieltäänkin. Kotiseudulla puolestaan puhutaan usein enemmän murtaen. Tiivistäen voisi todeta, että opiskelijat puhuvat murretta tilanteissa, joissa omaa kielenkäyttöä ei tarvitse tarkkailla.

On hyvin luonnollista, että heterogeenisessä kieliympäristössä oman murteen piirteet helposti tasoittuvat. Murteen ohessa esiintyvä yleiskieli on osoittautunut mitä ilmeisimmin hyvin käyttökelpoiseksi. Näiden kielimuotojen olemassaolo mahdollistaa eri tilanteissa tarvittavan odotuksenmukaisen kielenkäytön. Jo käytännöllisyysyistä opiskelupaikkakunnalla ei välttämättä käytetä enää voimakasta aluemurretta. Oman murteen puhumisella ei Jyväskylässä ole luonnollisestikaan samaa funktiota kuin kotiseudulla. Kotiseudulla aluemurre on yhdistävä tekijä. Sen avulla on mahdollista osoittaa kuuluvansa siihen tiettyyn alueelliseen yhteisöön, jossa elää. Opiskelupaikkakunnalla suurin osa opiskelijoista on puolestaan täysin eri puolelta Suomea ja eri murrealueilta. Oman murteen puhuminen ei ole enää opiskelijoita yhdistävä tekijä. Leimaavimpien murrepiirteiden tasoittuminen onkin ryhmään kuulumisen kannalta merkittävä tekijä. Tasoittunut murre ei määritä opiskelijoita niin voimakkaasti alueellisesti, vaan tasoittunut murre on mahdollisesti keino lähentyä muuta opiskelijaryhmää kielellisesti ja tätä kautta myös sosiaalisesti. Oman murteen puhumisella on täysin eri funktio kuin kotiseudulla: oman murteen kautta on mahdollisuus erottua joukosta. Omalla murteella puhuminen tuo ihmiseen persoonallisen leiman, ja tämän vuoksi opiskelijalta vaaditaan kenties enemmän, jotta hän alkaa puhua opiskelupaikkakunnalla oman kotiseutunsa murretta. Voimakkaan murteen puhuminen ei opiskelupaikkakunnalla ole välttämättä edes kovin relevanttia. Funktio ei ole enää yhdistävä; se on paremminkin erottava.

Murteella puhumisen tai puhumattomuuden ei läheskään aina voi sanoa olevan yksilön valinta. Yliopisto-opiskelijoiden kielellisiä valintoja ohjaavat mahdollisesti myös kyseisen yhteisön implisiittiset säännöt, eivätkä kaikki ole edes pohtineet tietoisesti muuttunutta kieltään. Opiskelija voi huomata puhuvansa eri tavalla kuin ennen, mutta sen ei yksiselitteisesti voi katsoa johtuvan vain yksilön asenteista murteita kohtaan. Opiskelijoiden valinnat kertovat epäsuorasti myös opiskelijoita ympäröivän yhteisön implisiittisistä kielinormeista ja niihin kytkeytyvistä kielellisistä asenteista.

Kyselyyn osallistuneet opiskelijat ovat mielipiteissään erittäin positiivisia murteita kohtaan. Murteiden hyväksyminen kuuluneekin osaksi nykypäivän suvaitsevaisuushenkeä: opiskelijat haluavat antaa itsestään kuvan erilaisuuden hyväksyvinä, avarakatseisina ihmisinä. Vaikka murteisiin suhtaudutaan hyväksyvästi, niiden säilymistä pidetään jokseenkin arveluttavana tai epävarmana. Murteiden säilymiseen suhtaudutaan paremminkin realistisesti, ainakin murteiden muuttuminen nähdään osana tulevaisuutta: opiskelijat ovat selvästikin tietoisia kielen jatkuvasta muutosliikkeestä. Kaupunkimurteiden uskotaan ottavan vanhojen aluemurteiden paikan.

On vielä syytä mainita, että todellisuudessa tarkastelemieni informanttien käyttämä kieli voi olla täysin päinvastainen heidän kielikäsitteisiensä kanssa. Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut ainoastaan opiskelijoiden käsityksiä käyttämästään kielestä. On siis kyse kahdesta eri todellisuudesta: opiskelijoiden todellisesta ja kuvitellusta kielenkäytöstä. Nämä kaksi erilaista tarkastelunäkökulmaa eivät ole kuitenkaan toisiaan poissulkevia, vaan opiskelijoiden käsityksiä käyttämästään kielestä voi peilata myös todellisia kielimuotoja vasten. Näiden kahden näkökulman yhdistäminen ja samanaikainen tarkastelu olisikin mielestäni erittäin mielenkiintoinen ja jännittävä tutkimuskohde. Olisi mielenkiintoista selvittää, kuinka opiskelijanaisten ja -miesten todelliset puhemiehet eroavat, vai eroavatko ne? Oma tutkimukseni todisti minulle sosiolingvistisen tutkimuksen merkityksen ja mielenkiinnon. Uskon, että asennetutkimuksen saralta löytyy vielä paljon valloitettavaa. Taival on vasta alussa.

Lähteet

- BERGER, PETER L. – LUCKMANN, THOMAS 1994: Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma. Suom. ja toim. Vesa Raiskila. Gaudeamus, Helsinki.
- BOLINGER, DWIGHT 1975: Aspects of Language, 2.nd ed. Harcourt Brace Jovanovich, New York.
- EAGLY, A. H. – CHAIKEN, S. 1993: The Psychology of Attitudes. CA and Forth Worth, Harcourt Brace Jovanovich, San Diego.
- HALL, STUART 1999: Identiteetti. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Vastapaino, Tampere.
- HELKAMA, KLAUS – MYLLYNIEMI, RAUNI – LIEBKIND KARMELA 1998: Johdatus sosiaalipsykologiaan. Oy Edita Ab, Helsinki.
- HULTMAN, TOR 1977: Sak och person. – Kerstin Nordin och Mats Thealander (toim.), Könsroller i språk. Fums rapport 49, Uppsala.
- IIVONEN, ANTTI – NEVALAINEN, TERTTU – AULANKO, REIJO – KASKINEN, HANNU 1987: Puheen intonaatio. Linguistiga & Philologia. Oy Gaudeamus Ab, Helsinki.
- IKOLA, OSMO 1972: Kirjakieli, puhekieli, yleiskieli ja murre. – Virittäjä 14 s. 16–26.
- JUUSELA, KAISU 1998: Yksilölliset poikkeamat morfologiassa. – Urho Määttä ja Klaus Laalo (toim.), Kirjoituksia muoto- ja merkitysoipista s. 51–75. Folia fennistica & Linguistica 21. Tampereen yliopiston suomen kielen laitoksen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja.
- Kielikello. Kielenhuollon tiedotuslehti. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- LABOW, WILLIAM 1972: Sociolinguistic Patterns. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- 1977: The Unity of Sociolinguistics. Series 13. Paper No. 22. University of Frier.
- LEHIKONEN, LAILA 1994: Suomea ennen ja nyt. Suomen kielen kehitys ja vaihtelu. Oy Finn Lectura Ab, Helsinki.
- LEIPÄLÄ, SANNA 2000: Haapajärvisen murreasenteista. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos.
- MIELIKÄINEN, AILA 1981: Murre, kielenkäyttäjä ja asenteet. – Aila Mielikäinen (toim.), Nykysuomalaisen puhekielen murros: Jyväskylän osatutkimus. Raportti 2. Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitoksen julkaisuja 24.
- 1984: Nykypuhesuomen alueellista taustaa. –Heikki Paunonen ja Päivi Rintala (toim.), Nykysuomen rakenne ja kehitys 2. Näkökulmia kielen vaihteluun ja muuttumiseen s. 187-208. TL 95.
- 1988: Naiset puhekielen säilyttäjinä ja uudistajina. – Lea Laitinen (toim.), Isosuinen nainen. Tutkielmia naisesta ja kielestä s. 92–111. Yliopistopaino, Helsinki.

- 1989: Nykysuomen murtuvat murrerajat. – Seija Aalto, Auli Hakulinen, Klaus Laalo, Pentti Leino ja Anneli Lieko (toim.), *Kielestä kiinni* s. 234 – 242. TL 113.
- NAHKOLA, KARI – SAANILAHTI, MARJA 1990: Havaintoja virtain koululaisten kielellisistä asenteista. – Marja Saanilahti ja Kari Nahkola (toim.), *Kielen vaihtelu ja puhujan valinnat. Tutkimuksia virtolaisten kielenkäytöstä, murteentuntemuksesta ja kielellisistä asenteista* s. 137 – 166. *Virtain tutkimuksia 7*. Suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos. Tampereen yliopisto.
- NEVALAINEN, TERTTU – RAUMOLIN-BRUNBERG, HELENA 2000: Sosiolingvistiikan haaste kielihistoriassa. – Kari Sajavaara ja Arja Piirainen-March (toim.), *Kieli, diskurssi ja yhteisö. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä* s. 39–66. *Soveltavan kielentutkimuksen keskus*, Jyväskylä.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 1986: *Kieliyhteisön vaihto ja muuttajan identiteetti*. TL 100.
- 1992: *Naisen kielet: nouseva ja laskeva vesi, rajaton tila*. – Valma Yli-Vakkuri, Maija Länsimäki ja aarre Nyman (toim.), *Yhteiskunta muuttuu – kieli muuttuu* s. 46–67. *Nykysuomen seuran 10-vuotisjuhlakirja*. WSOY, Juva.
- PAAVOLA, LIISA 1987: *Talar ni svenska vai puhunko suomea? Kaksikielisen helsinkiläisen kielellinen identiteetti ja valintatilanteet*. *Opera fennistica & linguistica 1*. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- PAJARINEN, JAANA 1996: *Puhutaanko Suomessa vielä murteita?* – *Kielikello 3* s. 26–27.
- PAUNONEN, HEIKKI 1980: *Kieli ja variaatio*. – Kari Sajavaara (toim.), *Soveltava kielitiede* s. 36–54. Oy Gaudeamus Ab, Helsinki.
- 1989: *Muuttuvat puhe-suomen muodot*. – Seija Aalto, Auli Hakulinen, Klaus Laalo, Pentti Leino ja Anneli Lieko (toim.), *Sosiolingvistiikan näkymiä* s. 35–110. Oy Gaudeamus Ab, Helsinki.
- PETTY, R.E. & CACIOPPO, J.T. 1981: *Attitudes and Persuasion. Classic and Contemporary Approaches*. Wm. C. Brown, Dubuque.
- RAPOLA, MARTTI 1947: *Johdatus Suomen murteisiin*. TL 4.
- RINTALA, PÄIVI 1985: *Poikkeaako kirjakieli puhutusta arkikielestä liiaksi?* – *Kielikello 1* s. 5–8.
- SAARI, MIRJA 1980: *Kieli ja yhteiskunta*. – Kari Sajavaara (toim.), *Soveltava kielitiede* s. 36–54. Oy Gaudeamus Ab, Helsinki.
- SALOMAA, LEENA 1981: *Turkulaisten kielellisistä asenteista* – *Sananjalka 23*. Suomen kielen seuran vuosikirja. Suomen kielen seura, Turku.
- SILVENNOINEN, LEENA 1979: *Jyväskyläläisten opiskelijoiden ja koululaisten puhekielestä*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos.
- SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

TIURANIEMI, JUHANI 1993: Yksilö, ryhmä ja organisaatio. Sosiaalipsykologian perusteita. 2. korjattu painos. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A: 15. Painosalama Oy, Turku.

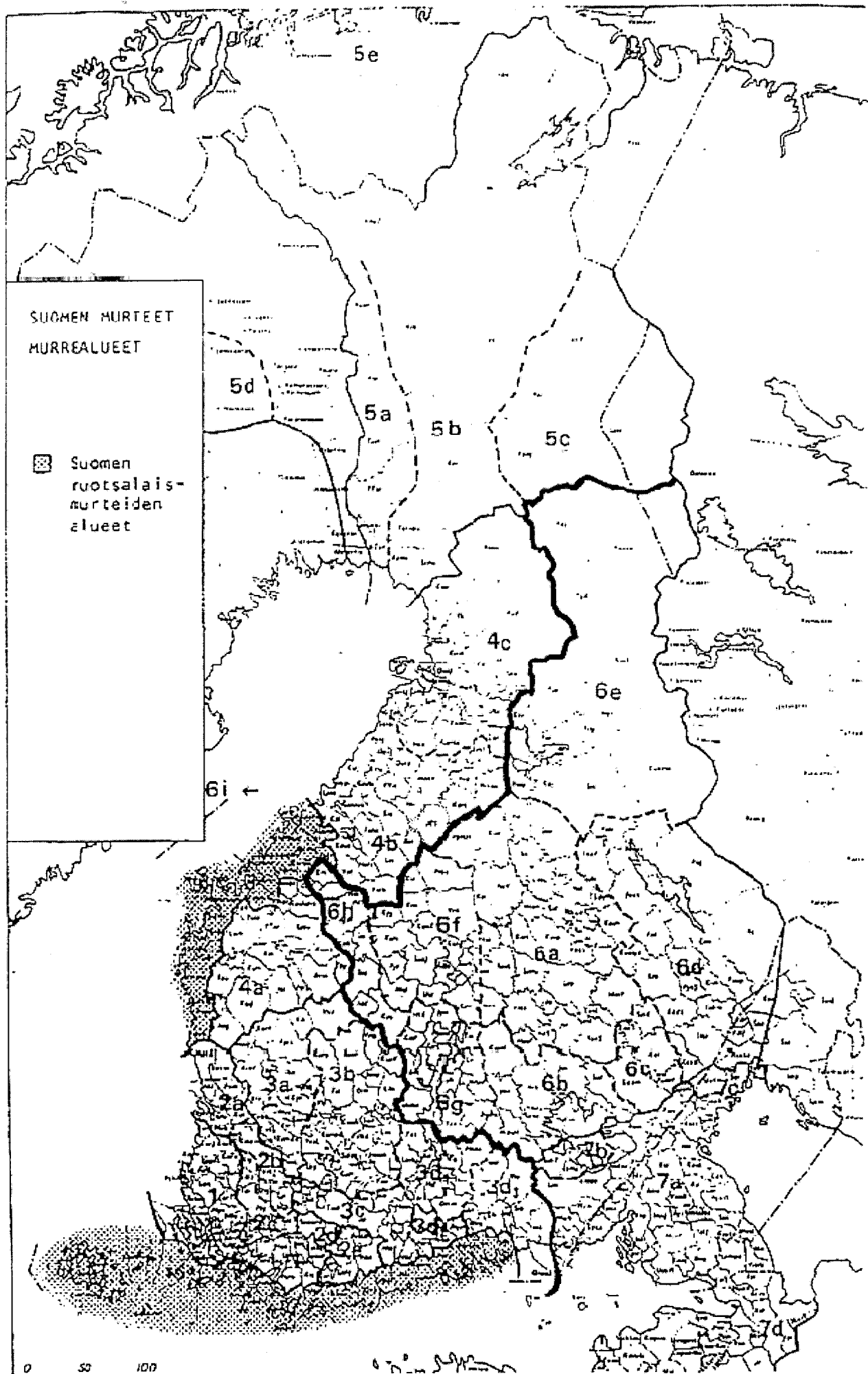
TL = Tietolipas. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

TRUDGILL, PETER 1977: Sociolinguistics. Social and Geographical Introduction. Aylesbury, Bucks.

————— 1983: On Dialect. Social and Geographical Perspectives. Blackwell, Oxford.

Virittäjä. Kotikielen Seuran aikakauslehti. Helsinki

SUOMEN MURTEET

LIITE 2

SUOMEN MURREALUEET

LÄNSIMURTEET

1. Lounaismurteet
2. Lounaiset siirtymämurteet
 - a. Porin seudun murteet
 - b. Ala-Satakunnan murteet
 - c. Turun ylämaan murteet
 - d. Someron – Somerniemen murteet
 - e. Länsi-Uudenmaan murteet
3. Hämmäläismurteet
 - a. Ylä-Satakunnan murteet
 - b. Sydänhämmäläiset murteet
 - c. Etelähämmäläiset murteet
 - d. Kaakkoishämmäläiset murteet
 - 1) Hollolan ryhmä
 - 2) Porvoon ryhmä
 - 3) Iitin ryhmä
4. Pohjalaismurteet
 - a. Eteläpohjalaiset murteet
 - b. Keskipohjalaiset murteet
 - c. Pohjoispohjalaiset murteet
5. Peräpohjalaiset murteet
 - a. Tornion murteet
 - b. Kemin murteet
 - c. Kemijärven murteet
 - d. Jällivaaran murteet
 - e. Ruijan murteet

ITÄMURTEET

6. Savolaismurteet
 - a. Pohjois-Savon murteet
 - b. Etelä-Savon murteet
 - c. Savonlinnan seudun murteet
 - d. Itäiset savolaismurteet
 - e. Kainuun murteet
 - f. Keski-Suomen murteet
 - g. Päijät-Hämeen murteet
 - h. Keuruun – Ähtärin – Evijärven siirtymämurteet
 - i. Vermlannin savolaismurteet
7. Kaakkoismurteet
 - a. Varsinaiset kaakkoismurteet
 - b. Lemm seudun siirtymämurteet
 - c. Sortavalan seudun siirtymämurteet
 - d. Inkerin suomalaismurteet

LIITE 3

MURREASENNEKYSELY

Teen proseminaarityön Jyväskylässä opiskelevien nuorten murreasenteista. Olisin kiitollinen, jos voisit auttaa minua vastaamalla seuraaviin kysymyksiin. Tilan loppuessa voit toki jatkaa paperin toiselle puolelle.

1. Ikä ja sukupuoli? _____
2. Miltä paikkakunnalta olet kotoisin? Oletko asunut muilla paikkakunnilla? _____

3. Luonnehdi kotipaikkaasi. Onko se maaseutua, maaseutukylä, kaupunki tms.? _____

4. Kuvaile kieltä, jota puhut. Tiedätkö puhuvasi jotakin murretta? _____

5. Millaista kieltä vanhempasi / lähisukulaisesi / asuinkumppanisi puhuvat? _____

6. Mitä murteita tunnet? _____

7. Onko mainitsemissasi murteissa piirteitä, joiden perusteella tunnistat ne? Esim. murre sanoja jne. _____

8. Millaista kieltä Jyväskylässä mielestäsi puhutaan? Mihin olet kiinnittänyt huomiota? _____

9. Puhutaanko mielestäsi kaupungeissa murteita? Jos puhutaan, niin missä kaupungeissa esimerkiksi? _____

10. Puhutko eri tilanteissa eri tavalla? Missä tilanteissa ja miten puhekielisi vaihtelee? _____

11. Millaiset seikat ovat vaikuttaneet puhumaasi kieleen elämäsi aikana? _____

12. Voiko puheen perusteella päätellä jotakin ihmisestä? _____

13. Mitä mieltä olet yleensä murteista ja niiden säilymisestä? _____

Kiitokset vastauksistasi!

Laura Leitto

LIITE 4

Miesinformanttien iät ja kotipaikkakunnat sekä muut aikaisemmat asuinpaikkakunnat (Jyväskylän lisäksi).

M = mies

M1	21 vuotta	Porvoo	Korpilahti
M2	23 vuotta	Keminmaa	-
M3	20 vuotta	Kotka	-
M4	25 vuotta	Hankasalmi	Tampere
M5	29 vuotta	Sotkamo	Joensuu
M6	22 vuotta	Siilinjärvi	Ruotsi, Oulu
M7	27 vuotta	Oulu	-
M8	26 vuotta	Heinola	Turku
M9	24 vuotta	Joensuu	Imatra, Heinola
M10	25 vuotta	Jalasjärvi	Sodankylä
M11	22 vuotta	Seinäjoki	-
M12	22 vuotta	Juva	-
M13	24 vuotta	Kemijärvi	-
M14	23 vuotta	Helsinki	Turku, Göteborg, Kouvola, Mäntsälä, Pietari
M15	24 vuotta	Hyrnsalmi	Oulu, Kajaani
M16	34 vuotta	Inari	Orivesi, Oulu, Kuopio
M17	22 vuotta	Joensuu	Espoo, Riihimäki
M18	23 vuotta	Alavus	-
M19	20 vuotta	Mikkeli	-
M20	20 vuotta	Kajaani	-
M21	21 vuotta	Espoo	Pieksämäki, Turku
M22	20 vuotta	Laihia	Laukaa
M23	25 vuotta	Kajaani	Lahti
M24	24 vuotta	Kajaani	Kuopio, Espoo
M25	24 vuotta	Jyväskylä	-

LIITE 5

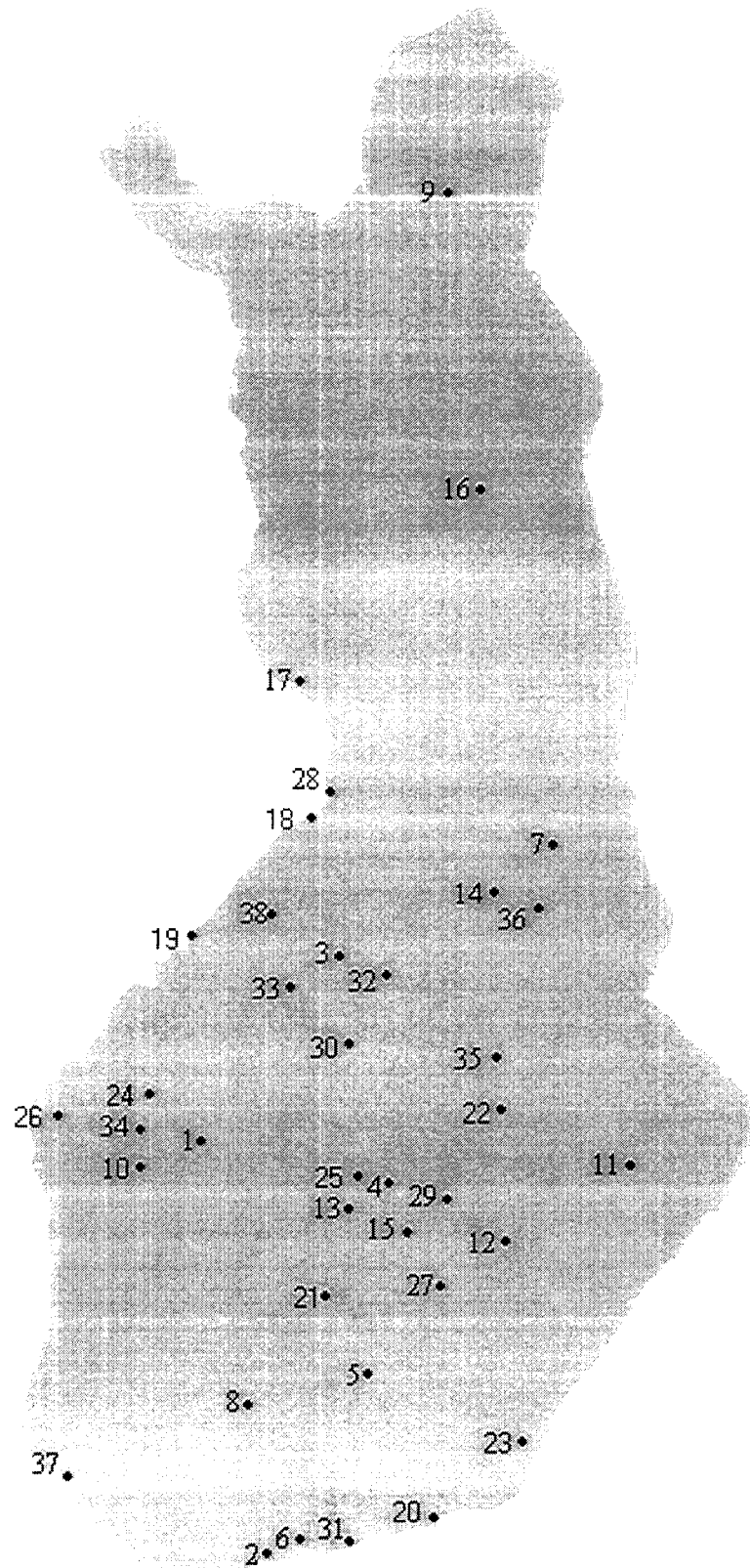
Naisinformanttien iät ja kotipaikkakunnat sekä muut aikaisemmat asuinpaikkakunnat (Jyväskylän lisäksi).

N = Nainen

N26	25 vuotta	Kokkola	Alaveteli
N27	20 vuotta	Laukaa	Ranska
N28	22 vuotta	Kotka	Savonlinna
N29	19 vuotta	Turku	-
N30	24 vuotta	Kempele	-
N31	24 vuotta	L-ranta	Helsinki, Sippola, Etelä-Amerikka
N32	20 vuotta	Kangasniemi	-
N33	19 vuotta	Ylivieska	Helsinki, Ranska, Senegal
N34	22 vuotta	Pieksämäki	Helsinki, Kuopio, ulkomaat
N35	24 vuotta	Pyhäjärvi	Kuopio
N36	22 vuotta	-	Turku, Helsinki, Utsjoki, Suolahti
N37	19 vuotta	Pihtipudas	Kinnula
N38	20 vuotta	Pyhäjärvi	-
N39	20 vuotta	Hämeenlinna	-
N40	21 vuotta	Pieksämäki	Jämsä, Japani, Luxemburg
N41	23 vuotta	Juva	Kauniainen
N42	26 vuotta	Kuhmoinen	ulkomaat
N43	24 vuotta	Haapajärvi	Pyhäntö
N44	20 vuotta	Kuopio	Pohjois-Karjala
N45	28 vuotta	Laukaa	-
N46	24 vuotta	Reisjärvi	myös muualla, ei eritelty
N47	26 vuotta	Espoo	Lahti, Tampere
N48	21 vuotta	Lapua	-
N49	24 vuotta	Oulu	Kuopio
N50	20 vuotta	Kuopio	-

LIITE 6

Informanttien kotipaikkakunnat

1. ALAVUS
2. ESPOO (2)
3. HAAPAJÄRVI
4. HANKASALMI
5. HEINOLA
6. HELSINKI
7. HYRYNSALMI
8. HÄMEENLINNA
9. INARI
10. JALASJÄRVI
11. JOENSUU (2)
12. JUVA (2)
13. JYVÄSKYLÄ
14. KAJAANI (3)
15. KANGASNIEMI
16. KEMIJÄRVI
17. KEMINMAA
18. KEMPELE
19. KOKKOLA
20. KOTKA (2)
21. KUHMOINEN
22. KUOPIO (2)
23. LAPPEENRANTA
24. LAPUA
25. LAUKAA (2)
26. LAIHIA
27. MIKKELI
28. OULU (2)
29. PIEKSÄMÄKI (2)
30. PIHTIPUDAS
31. PORVOO
32. PYHÄJÄRVI (2)
33. REISJÄRVI
34. SEINÄJOKI
35. SIILINJÄRVI
36. SOTKAMO
37. TURKU
38. YLIVIESKA